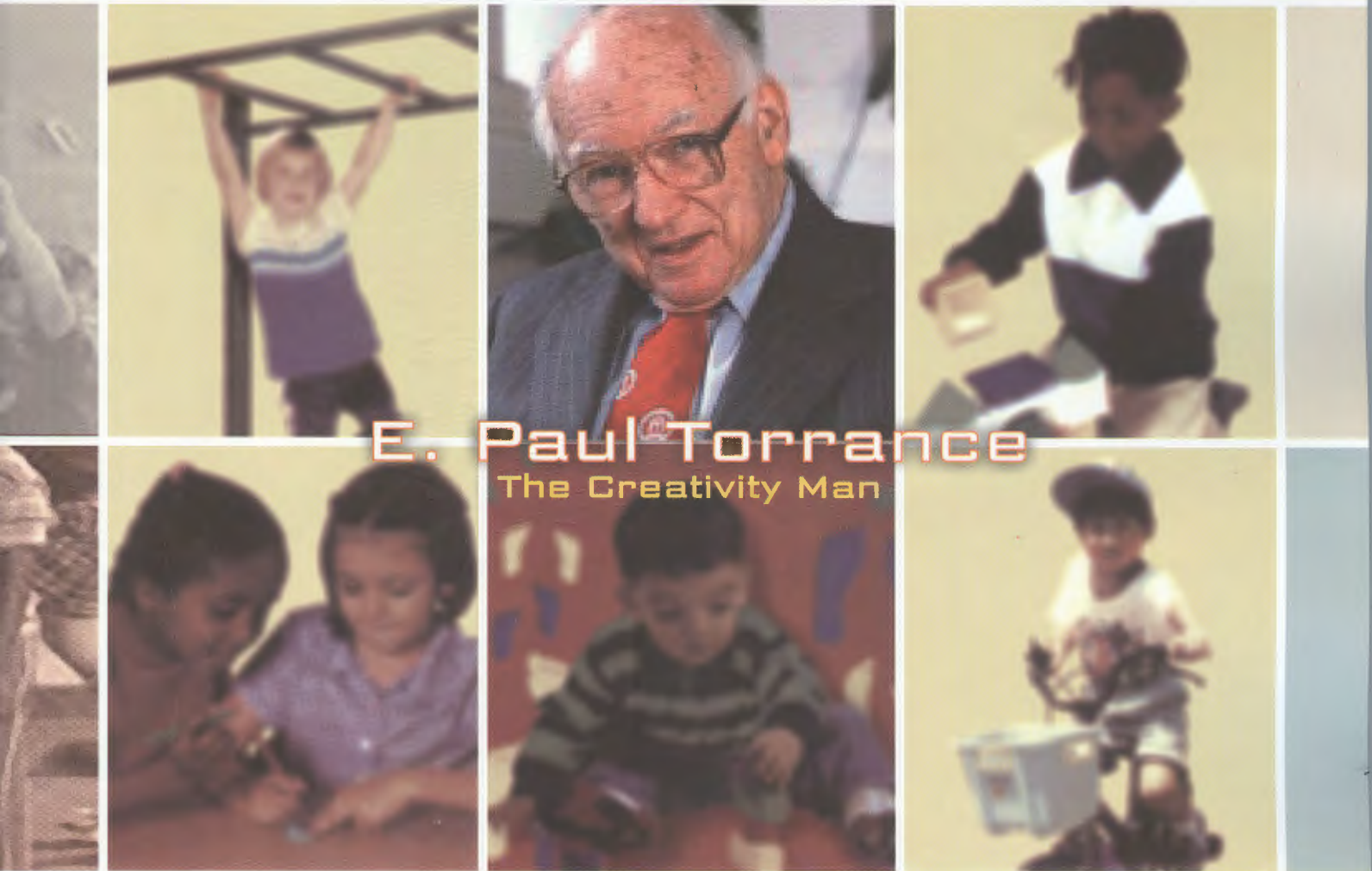

สารานุกรมศึกษาศาสตร์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

E. Paul Torrance
The Creativity Man

สารานุกรม ศึกษาศาสตร์

ฉบับที่ ๔๘ (เมษายน ๒๕๕๗)

คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาพปกจากเรื่อง ศาสตราจารย์ ดร. อี พอล ทอร์เรนซ์

สารานุกรม ศึกษาศาสตร์

ฉบับที่ ๔๘ (เมษายน ๒๕๕๗)

คณะผู้จัดทำ

เจ้าของ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วัตถุประสงค์

เพื่อช่วยเพิ่มพูน ขยายขอบเขต เพิ่มความรวดเร็วของการบัญญัติศัพท์ อธิบายความหมายของศัพท์ให้ทันต่อความต้องการและความจำเป็นในการใช้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษา การค้นคว้า ตลอดจนการพูด การเขียนที่สามารถทำให้เข้าใจตรงกันได้

คณะกรรมการฝ่ายบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญศรี นายวิสิทธิ์	ไพรัตน์ โรจน์พจนรัตน์	ประธานกรรมการ กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา	ธรรมา	กรรมการ
อาจารย์จรรุวรรณ	พลอยดวงรัตน์	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พาสณา	จูลรัตน์	กรรมการ
อาจารย์โอภาส	สุขหวาน	กรรมการ
รองศาสตราจารย์วิญญา	วิศาลาภรณ์	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวดี	ภูประดิษฐ์	กรรมการ
อาจารย์วิรุฬห์รัตน์	ไฉนจัน	กรรมการ
อาจารย์สุวรรณา	คล้ายกระแสน	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ชูศรี	วงศ์รัตน์	กรรมการและเลขานุการ
อาจารย์ฉวีลักษณ์	พงษ์โสภา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวสมฤทัย	หัตถา	เจ้าหน้าที่โครงการ

โทร.(๐๒)๖๖๔-๑๐๐๐ ต่อ ๕๕๐๙
หรือ (๐๒)๒๖๐-๓๖๓๘
และ(๐๒)๒๕๘-๓๙๙๗

จัดพิมพ์โดย

บริษัท สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา จำกัด เลขที่ ๑๒ พระรามที่ ๖ ซอย ๔๑ เขตพญาไท กรุงเทพฯ

พิมพ์ที่

ธนรัชการพิมพ์ จำกัด ๔๘๐/๑ ซอยแสงสันต์ ถนนประชาอุทิศ แขวงราษฎร์บูรณะ เขต
ราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร

สั่งซื้อได้ที่

โครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท ๒๓ กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐ โทร. (๐๒)๖๖๔-๑๐๐๐ ต่อ ๕๕๐๙

หรือ (๐๒)๒๖๐-๓๖๓๘ และ (๐๒)๒๕๘-๓๙๙๗

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ โดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารานุกรม ศึกษาศาสตร์

ฉบับที่ ๔๘ (เมษายน ๒๕๕๗)

บรรณาธิการแถลง

โครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จัดพิมพ์วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์ มาจนถึงฉบับที่ 48 รวบรวมบทความในสาขาต่างๆ 16 สาขาวิชา ตามการจัดแบ่งสาขาของยูเนสโก เมื่อถึงโอกาสพิเศษในวาระต่างๆ กันก็จะรวบรวมจัดพิมพ์รวมเป็นเล่มใหญ่มีจำนวน 8 เล่มด้วยกัน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระชนมายุครบ 5 รอบในวันที่ 2 เมษายน 2558 คณะกรรมการวิชาการโครงการสารานุกรมฯ ได้ ประชุมปรึกษาหารือ และเห็นสมควรจัดพิมพ์สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสอันเป็นมหามงคลนี้

ท่านที่สนใจวารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์ และสารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับรวมเล่ม ฉบับที่ 1-8 ติดต่อได้ที่โครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์

อนึ่ง ใคร่ขอเชิญ อาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเขียนบทความเพื่อลงพิมพ์ในวารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับต่อไป

ขอขอบคุณ

คณะกรรมการบรรณาธิการ

สารบัญ

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา.....	5
การบริหารตามหลักอริยสัจสี่	สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ 6
การบริหารแบบระบบเปิด	สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ 10
ทฤษฎีภาวะผู้นำ	สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ 14
ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา	สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ 33
ระบบเปิดในโรงเรียน	สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ 40
ศาสตร์การจัดการ	สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ 45
สาขาวิชาการจัดและประเมินผลการศึกษา.....	49
การประเมินตามระดับของผู้เรียน	ส.วาสนา ประवालพฤกษ์ 50
สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ.....	61
การคิดเชิงบริหาร	นวลจันทร์ จุฑาภักดีกุล 62
เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้น	ดารณี ศักดิ์ศิริผล 70
พัฒนาการบำบัด	ศรียา นิยมธรรม..... 76
ฟลอว์ไทม์	ศรียา นิยมธรรม 80
สาขาวิชาปรัชญาการศึกษา.....	85
ปรัชญาการศึกษาในวรรณคดีไทย	สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ 86
ปรัชญาในวรรณคดีไทย	สำเร็จ บุญเรืองรัตน์..... 97
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน.....	103
การเขียนเชิงวิชาการในระดับอุดมศึกษา	ศุภวรรณ สัจจพิบูล 104
สาขาบุคคล และองค์กรที่เกี่ยวกับการศึกษา.....	111
ศาสตราจารย์ ดร. อี พอล ทอร์เรนซ์	อาร์ พันธุ์มณี 112
แนะนำผู้เขียน.....	122

การบริหารตามหลักอริยสัจสี่

ความหมาย

การบริหารตามหลักอริยสัจสี่ (Four Steps OF Noble Truth Administration) คือ การดำเนินการแก้ปัญหาองค์การตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัจ ได้แก่ (1) การกำหนดปัญหา(ทุกข์)ขององค์การ (2) การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา(สมุทัย) ขององค์การ (3) การกำหนดวัตถุประสงค์ของแก้ปัญหา (นิโรธ) ขององค์การ (4) การกำหนดวิธีการแก้ปัญหา(มรรค) ขององค์การ โดยใช้กลุ่มบุคคลทุกระดับในองค์การมาช่วยกันแก้ไข

ความเป็นมา

การนำหลักอริยสัจสี่ มาใช้ในการบริหาร เริ่มเมื่อ ปี พ.ศ. 2526 โดยศาสตราจารย์ ดร.สำเร็จ บุญเรืองรัตน์¹ ได้ใช้หลักอริยสัจสี่ บริหาร จัดการ พัฒนา งานของสำนักทดสอบทางการศึกษา และจิตวิทยาทำให้ได้รับผลดี การวัดผลและการประเมินผลก้าวหน้ามีการสร้างเครื่องมือใหม่ ๆ เช่น แบบวัดความซื่อสัตย์ วัดความรับผิดชอบ เป็นต้น เครื่องมือวัดดังกล่าว มีการนำมาใช้ถึงปัจจุบัน

ในช่วง พ.ศ. 2530 - พ.ศ. 2536² ศาสตราจารย์สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ บริหารจัดการงานวิชาการด้วยการแก้ปัญหาตามขั้นตอนอริยสัจสี่ และได้เป็นผู้นำในการวิเคราะห์ปัญหาการผลิตบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหา และดำเนินการแก้ปัญหา จนสามารถจัดตั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ จังหวัดนครนายก ได้สำเร็จ ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้ามาจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. 2534 ศาสตราจารย์ ดร.สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ ได้ศึกษาหนังสือ *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม* ของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2533) ในหนังสือเล่มนี้ อธิบายถึง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของพุทธศาสนา 10 ประการ มีวิธีคิดแก้ปัญหา 4 ขั้นตอน คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นวิธีคิดแก้ปัญหาวิธีหนึ่ง จึงได้นำมาเขียนไว้ในบทความ “สติปัญญา ความถนัด และการคิดกับการวัด และการประเมินผลการศึกษา” ในเอกสารหน่วยที่ 4 ชื่อชุดวิชา *จิตวิทยา และสังคมวิทยาพื้นฐานเพื่อการวัดผลและประเมินผลการศึกษา* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2534ก) และในปีเดียวกันนี้ ได้นำวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งมีวิธีคิดแบบอริยสัจสี่ มาเขียนในวิชา *มน. 102 มนุษย์กับการใช้เหตุผลและจริยธรรม* ซึ่งเป็นวิชาศึกษาทั่วไปให้นิสิตรู้จักคิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบ

ต่อมาในปีพ.ศ. 2546 ศาสตราจารย์ ดร. สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ นำความคิดแก้ปัญหาตามสี่ขั้นตอนของอริยสัจมาสร้างเป็นทฤษฎีการบริหารองค์การ เขียนบทความ “การบริหารตามหลักอริยสัจสี่” ตีพิมพ์ในวารสาร *พุทธธรรม* ต่อมาปี พ.ศ. 2549 เขียนหนังสือ *การบริหารตามหลักอริยสัจสี่* ใช้เป็นตำราเรียนของนักศึกษา ระดับปริญญาโท และปริญญาเอก สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

¹ขณะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักทดสอบทางการศึกษา และจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

²ขณะดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การบริหารตามหลักอริยสัจสี่

การบริหารตามหลักอริยสัจสี่นี้ นำความคิด (1) การแก้ปัญหาตามขั้นตอนทั้ง 4 ของอริยสัจ มาใช้แก้ปัญหาขององค์การ โดยกลุ่มบุคคลระดับต่าง ๆ ขององค์การมาร่วมคิดร่วมทำการแก้ปัญหา (2) ธรรมแห่งประชาธิปไตย หรือธรรมาธิปไตย ที่บุคคลในองค์การต้องมี **คารวธรรม มีสามัคคีธรรม และมีปัญญาธรรม** การดำเนินงานขององค์การ บุคลากรทุกคนต้องยึด (3) **ทศพิธราชธรรม** ในการปฏิบัติงาน

ถ้าถือว่าการบริหารกิจการใด ๆ คือการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ เพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกิจการหรือองค์การนั้น ๆ แล้ว สังคมไทยก็มีหลักการบริหารอย่างมีระบบเช่นกัน หลักการบริหารดังกล่าวนี้คือ การบริหารตามหลักอริยสัจสี่ ซึ่งเป็นหลักการคิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบสี่ขั้นตอน ดังนี้

1. **การกำหนดปัญหา (ทุกข์)** คือการคิดและทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาขององค์การหรือกิจการนั้น ๆ บุคลากรที่เป็นผู้บริหารสูงสุดและกลุ่มบุคคลฝ่ายต่าง ๆ มาร่วมกันทำความเข้าใจให้แจ่มชัดว่า ปัญหาขององค์การคืออะไร

2. **การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา (สมุทัย)** คือการคิดวิเคราะห์ให้แจ่มชัดว่าปัญหาต่าง ๆ ขององค์การนั้นมีสาเหตุจากอะไร เช่น บุคคลขาดคุณภาพ บุคคลขาดความรับผิดชอบ เงินทุนไม่เพียงพอ เครื่องมือและอุปกรณ์ล้าหลัง กฎระเบียบล้าหลัง เป็นต้น

3. **การกำหนดวัตถุประสงค์ของการแก้ปัญหา (นิโรธ)** คือการกำหนดเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ เวลา การเงิน ที่สอดคล้องกับปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นเป้าหมายที่สามารถสังเกตและวัดได้ในการแก้ปัญหาแต่ละปัญหา

4. **กำหนดวิธีการแก้ปัญหา (มรรค)** ให้สอดคล้องกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และเป้าหมายในการแก้ปัญหา ปัญหาหนึ่ง ๆ อาจมีวิธีแก้ปัญหาได้หลายวิธี แต่ละวิธีมีข้อดี ข้อเสีย ข้อจำกัดต่าง ๆ เลือกวิธีที่ดีที่สุดที่ประหยัดทั้งเวลา เงิน และสามารถปฏิบัติได้ไปใช้แก้ปัญหา

การดำเนินการตามขั้นตอนทั้งสี่นั้น ควรใช้กลุ่มบุคคลมาระดมความคิดปฏิบัติร่วมกัน ตั้งแต่ผู้บริหารสูงสุด และบุคคลฝ่ายต่าง ๆ เป็นการแสดง “คารวธรรม” คือการเคารพความคิดเห็นของกันและกันของบุคคลในองค์การ เป็นการแสดง “สามัคคีธรรม” คือการร่วมมือกันทำงานของบุคคลในองค์การ และเป็นการใช้ “ปัญญาธรรม” คือการใช้ปัญญาของบุคคลในองค์การมาแก้ปัญหาจัดการกิจกรรมขององค์การ

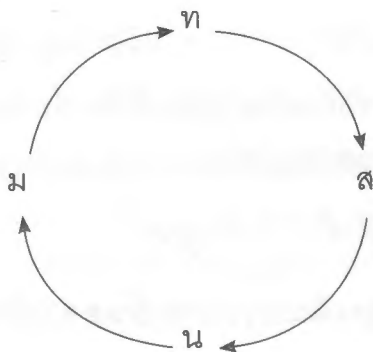
ธรรมทั้งสามประการดังกล่าวนี้เรียกว่า **ธรรมแห่งประชาธิปไตย หรือ ธรรมาธิปไตย** จากนั้นก็ลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหาตามที่คิดไว้แล้ววัดและประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจก็จะทำให้องค์การแก้ปัญหาได้ มีกิจการก้าวหน้าต่อไปเรื่อย ๆ

ถ้าจะกำหนดเป็นหลักการบริหารด้วยตัวย่อ ก็จะได้ดังนี้ ท.ส.น.ม

เมื่อ	ท	คือ	ตัวของ	ทุกซ์
	ส	คือ	ตัวของ	สมุทัย
	น	คือ	ตัวของ	นิโรธ
	ม	คือ	ตัวของ	มรรค

ถ้านำขั้นตอนทั้งสี่นี้มาสร้างเป็น วัฏจักรก็จะดังนี้

เรียกว่า **วัฏจักรอริยสังคีติ**

ผู้บริหารการศึกษาทั่วไทย ควรจะได้นำวัฏจักรอริยสังคีติมาใช้เป็นหลักการบริหารการศึกษาไทยกัน ดังที่ข้าพเจ้าเขียนโคลงสี่สุภาพชื่อการศึกษาไว้โคลงหนึ่งว่า

อริยสังคีติแล้ว

หัวใจ

บริหารการศึกษาไทย

แน่แท้

พึงความคิดเห็นใคร

เขาก่อน ด้วยนา

สรุปปฏิบัติแล้ว

ย่อมได้ผลดี

บุคลากรในองค์การต้องปฏิบัติงานด้วยการยึดหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ ได้แก่

1. การให้ทาน
2. ความประพฤติที่ดีงาม
3. ความเสียสละ
4. ความซื่อสัตย์
5. ความอ่อนโยน
6. ไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ
7. ความไม่โกรธ
8. ไม่ข่มเหงเบียดเบียนผู้อื่น
9. ความอดทน
10. ความไม่คลาดธรรมดา

การนำมาใช้

องค์การทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นองค์การธุรกิจ อุตสาหกรรม หรือสถานศึกษา สามารถนำการบริหารตามหลักอริยสังคีติ มาใช้บริหารจัดการแก้ปัญหาขององค์การได้ ทำให้องค์การ สถานศึกษามีความก้าวหน้าและผลดีในการบริหารงาน

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2533). **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สหมิตร.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2534 ก). “สติปัญญา ความถนัด และ ความคิดกับการวัดและประเมินผล การศึกษา” ใน **หน่วยที่ 4 เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาจิตวิทยา และสังคมวิทยา พื้นฐาน เพื่อการวัดและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2534). **มน102 มนุษย์กับการใช้เหตุผลและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: หจก.ไอเดียสแควร์.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2547). “ การบริหารตามหลักอริยสัจสี่,” **พุทธธรรม**. 52 (304) : 25 - 26.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (มกราคม – มิถุนายน 2547). “การบริหารตามหลักอริยสัจสี่,” **วารสารบริหาร การศึกษามศว** 3(7) : 2-3.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549). **การบริหารตามหลักอริยสัจสี่**. กรุงเทพมหานคร : SUNPRINTING.

การบริหารแบบระบบเปิด

ความหมาย

การบริหารแบบระบบเปิด (Open Systems Administration) เป็นทฤษฎีการบริหารองค์การที่ยึดถือทัศนระว่าองค์การได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมและขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมได้แก่ การแข่งขัน (competition) ทรัพยากร (resources) และการเมือง (politics) ล้วนมีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์การ องค์การจึงไม่ใช่องค์การปิด แต่เป็นองค์การเปิดที่นำเอาสิ่งป้อนเข้า (inputs) มาสู่กระบวนการปรับเปลี่ยน (transform) เพื่อให้ได้เป็นผลลัพธ์ (outputs) ขององค์การ แล้วนำข้อมูลย้อนกลับ (feedback) มาใช้เพื่อปรับปรุงสิ่งป้อนเข้าและกระบวนการเหล่านั้น (Hoy and Miskel, 2008)

ความเป็นมา

เพราะเหตุว่าทฤษฎีการบริหารแบบการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ ละเลยความต้องการของบุคคล คิดแต่เพียงว่าคนทำงานเพื่อผลิตสิ่งของได้เสมือนเครื่องจักรทำงานอย่างมีระบบแบบแผน และละเลยความคิดว่าบุคคลย่อมรวมกลุ่มกันเป็นสังคม มีความสัมพันธ์กับสังคม ในขณะเดียวกัน ทฤษฎีการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ก็ละเลยเรื่องที่ว่าองค์การต้องมีโครงสร้างอย่างมีระบบ มีแบบแผน ทั้งสองทฤษฎีที่เป็นทฤษฎีการบริหารองค์การที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาแต่ก่อนนั้น จึงมีข้อบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ จึงมีผู้คิดผสมทฤษฎีการ

จัดการเชิงวิทยาศาสตร์และทฤษฎีการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์เข้าด้วยกัน สร้างเป็นทฤษฎีใหม่เรียกว่า ทฤษฎีการบริหารแบบระบบเปิด (Open Systems Administration Theory) หรือบางทีเรียกว่าทฤษฎีการบริหารเชิงสังคมศาสตร์ (Social Science Administration Theory)

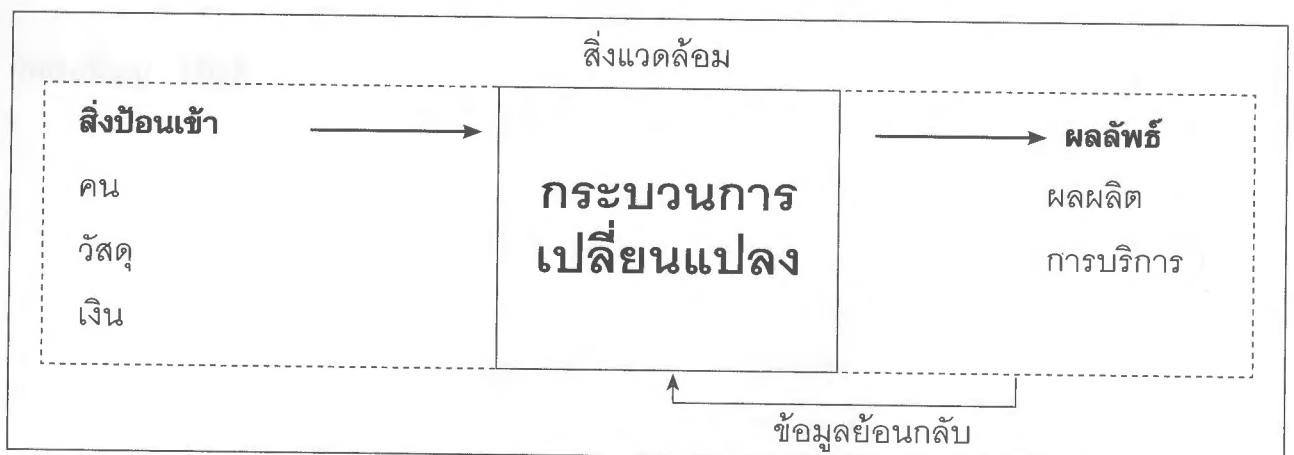
ในปี ค.ศ. 1947 แมกซ์ เวบเบอร์ (Max Weber) (Weber, 1947) เริ่มคิดว่าองค์การทั้งหลายเป็นระบบสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนมาร่วมกันทำงานย่อมมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม เซสเตอร์ ไอ บาร์นาร์ด (Chester I. Barnard) (Barnard, 1938) เป็นคนแรกที่รวมทฤษฎีการบริหารแบบการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์และทฤษฎีการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์เข้าด้วยกัน จากนั้นในปี ค.ศ. 1957 เฮอริเบิร์ต ไชมอน (Herbert Simon) (Simon, 1957) ได้ขยายความคิดของบาร์นาร์ด ออกไปอีก ในปี ค.ศ. 1960 ทาลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) (Parsons, 1960) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อองค์การ และเสนอความคิดว่าองค์การเป็นระบบเปิด เป็นระบบสังคมที่ขึ้นอยู่กับและได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม (Hoy and Miskel, 2008) คณะบุคคลผู้บุกเบิกทฤษฎีนี้ได้แก่ เวบเบอร์ (Weber) บาร์นาร์ด (Barnard) ไชมอน (Simon) พาร์สันส์ (Parsons) วีคค์ (Weick) แคทซ์ (Katz) และคานัน (Kahn) ช่วงเวลาของทฤษฎีนี้ตั้งแต่ ค.ศ. 1960 ถึงปัจจุบัน

ความคิดและหลักการบริหารแบบระบบเปิด

ในการสร้างทฤษฎีการบริหารแบบระบบเปิดนี้คณะผู้สร้างได้สร้างความคิดรวบยอด (concepts) ที่สำคัญได้แก่ (1) ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ (2) อิทธิพลของกันและกัน (3) องค์การ (4) สิ่งแวดล้อม (5) วัตถุประสงค์ (6) ความต้องการ (7) เหตุผลพร้อมความพึงพอใจส่วนบุคคล โดยธรรมชาติ (8) กระชับพร้อมทั้งหละหลวม (9) มีแผนพร้อมทั้งไม่มีแผน (10) เป็นทางการเป็นแบบแผนพร้อมทั้งไม่เป็นทางการไม่เป็นแบบแผน (11) สถานการณ์ (12) สิ่งป้อนเข้า(input) (13) กระบวนการเปลี่ยนแปลง(transformation process) (14) ผลลัพธ์ (outputs) (15) ขอบเขต (boundaries) (16) การรักษาสภาพ (homeostasis) (17) การปรับตัวเพื่อเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม (entropy) (18) การถึงจุดมุ่งหมายด้วยวิธีที่ต่างกัน (equifinality) สำหรับสังพจน์ของทฤษฎีนี้มีว่า (1) องค์การมีความซับซ้อน (complex) และมีการเคลื่อนไหว(dynamic)เป็นระบบเปิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม (2) กิจกรรมขององค์การเป็นแบบทางการมีแบบแผนเพื่อความสำเร็จตามจุดหมายขององค์การ

(3) องค์การประกอบด้วยบุคคลที่มีความต้องการ ความสนใจ ความเชื่อ ที่ขัดแย้งกับความคาดหวังขององค์การ (4) องค์การมีลักษณะที่มีแบบแผนพร้อมทั้งไม่มีแบบแผน มีเหตุผลพร้อมทั้งละเลยเหตุผล เป็นทางการพร้อมทั้งไม่เป็นทางการ (5) องค์การย่อมรักษาสภาพหรือปรับตัวเพื่อเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม (6) การดำเนินการสู่จุดมุ่งหมายไม่มีวิธีทางเดียว แต่มีวิธีที่ต่าง ๆ กัน

ด้วยความคิดรวบยอดและสังพจน์ดังกล่าว ทำให้สร้างทฤษฎีการบริหารแบบระบบเปิดขึ้นมาได้ว่าทฤษฎีการบริหารแบบระบบเปิด มีทัศนะว่าองค์การหรือการดำเนินกิจการขององค์การหรือการบริหารองค์การได้รับอิทธิพลและมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ การแข่งขันทรัพยากร และระบบการเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการกระทำกิจการขององค์การ องค์การจึงไม่ใช่องค์การปิด แต่เป็นองค์การเปิดที่นำเอาสิ่งป้อนเข้า (input) มาสู่กระบวนการปรับเปลี่ยน (transformation process) เพื่อให้ได้เป็นผลลัพธ์ (outputs) ได้แก่ ผลผลิตและการบริการ แล้วนำข้อมูลย้อนกลับ (feedback) มาใช้เพื่อปรับปรุง ดังภาพ 1.

ภาพที่ 1 ระบบเปิดพร้อมด้วยข้อมูลย้อนกลับ

หลักการของการบริหารแบบระบบเปิด (Hoy and Miskel, 2008) มีดังนี้

1. องค์กรเป็นระบบเปิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
2. พฤติกรรมขององค์กรหรือกิจกรรมขององค์กรเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างขององค์กรและความต้องการส่วนบุคคลของพนักงานในองค์กร
3. องค์กรบริหารกิจการโดยยึดถือเหตุผลผสมกับลักษณะตามธรรมชาติขององค์กรเช่น ความพึงพอใจส่วนบุคคล
4. องค์กรบริหารกิจการโดยยึดถือทั้งความเข้มงวด (tight) ความโอบอ้อมประนีประนอมซึ่งกันและกัน (loose) เพื่อความสำเร็จขององค์กร
5. ระบบการเมืองมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานขององค์กร
6. องค์กรมีลักษณะเป็นทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ
7. ไม่มีวิถีทางที่ดีที่สุดในการบริหารการจัดการใน

การกระตุ้น ในการตัดสินใจ ในการนำพา และ ในการสื่อสาร บุคลากรในองค์กร

การบริหารที่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อม

การนำมาใช้

ในวงการธุรกิจและอุตสาหกรรมได้นำการบริหารแบบระบบเปิดมาใช้ ฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 2008) ได้อธิบายให้เห็นเป็นตัวอย่างการประยุกต์ทฤษฎีบริหารระบบเปิดมาสร้างเป็นทฤษฎีการบริหารการศึกษาแบบระบบเปิดโดยถือว่าโรงเรียนเป็นองค์กรเปิด เป็นสังคมเปิดที่มีทรัพยากรอันได้แก่ ผู้อำนวยการ ครู นักเรียน เงิน และการเมืองจากสิ่งแวดล้อมและวิชาการสาขาต่างๆ ที่โรงเรียนนำมาทำการเปลี่ยนแปลงด้วยกระบวนการทางการศึกษาอันได้แก่ วิธีสอนเพื่อให้ได้นักเรียนอันเป็นผลผลิตของโรงเรียนที่เป็นคนเก่ง คนดี และคนมีความสุข ที่เรียกว่า เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษา (educated students and graduated) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2548)

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). **สู่การศึกษาแนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวดยจำกัด.
- Bernard , C.I. (1958). **Functions of an Executive**. Cambridge, MA : Harvard University Press.
- Hoy, W.K. and Miskel, C.G. (2008). **Educational Administration : Theory, Research and Practice**. New York : The McGraw – Hill Companies, Inc.
- Parson, T. (1960). **Structure and Process in Modern Societies**. Glencoe, Illinois : Free Press.
- Simon, H.A. (1957). **Administrative Behavior**. 2nded. New York : Macmillan.
- Weber , M. (1947). **The Theory of Social and Economic Organizations**. in T . Parsons (Ed.) A.M. Henderson and T. Parsons (Trans), New York : Free press.

ทฤษฎีภาวะผู้นำ

ความหมาย

ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theory) เป็นการอธิบายการเกิดผู้นำและลักษณะของผู้นำ

ความเป็นมา

เมื่อมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาร่วมกันทำงานเพื่อความสำเร็จในจุดหมายอันใดอันหนึ่ง ก็ย่อมมีผู้นำในการทำงานซึ่งเป็นบุคคลที่มีลักษณะที่สามารถชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดมุ่งหมายที่พึงามคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของบุคคลที่สามารถนำผู้อื่นให้มาทำงานร่วมกันสู่จุดมุ่งหมายนี้ เรียกว่า **ภาวะผู้นำ** (leadership) บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าว เรียกว่า **ผู้นำ** (leader) บางครั้งคำทั้งสองนี้ใช้สับสนกันใช้แทนกันจนเสมือนเป็นสิ่งเดียวกัน ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำคนอื่น ซึ่งเรียกว่า ผู้ตาม (follower) ในพุทธศาสนาไม่นิยมใช้คำว่าผู้ตาม จะใช้คำว่า “ผู้ร่วมไปด้วยกัน”

การอธิบายลักษณะของผู้นำ และการเกิดมีบุคคลที่เป็นผู้นำนี้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว ดังเช่น มีการอธิบายว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ และได้บรรยายลักษณะของพระพุทธเจ้าไว้ในอินเดียน จีน กรีก โรมัน ก็กล่าวถึงลักษณะของผู้นำ และการเกิดผู้นำมาแล้ว ดังเช่น อริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญากรีกอธิบายว่า ผู้นำนั้นมิติดตัวมาแต่กำเนิดไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมา (leaders are born, not made) (Hoy and Miskel, 2008)

สังคมไทยในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์ ล้วนแล้วแต่มีผู้นำที่มีลักษณะเก่งกล้า ดีและมีคุณธรรม นำพาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้ามาได้จนถึงปัจจุบันนี้ มีอยู่มากดังเช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สมเด็จพระปิยมหาราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช แม้สามัญชนที่เป็นตัวอย่างของผู้นำที่ดีมีคุณธรรมก็มี ดังเช่น ฯพณฯ ท่าน ดร. ปรีดี พนมยงค์ ฯพณฯ ท่าน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นต้น วรรณคดีไทยที่ยกพระเกียรติพระมหากษัตริย์ของไทยได้ พรรณนาพระลักษณะของพระมหากษัตริย์ไทยไว้มากซึ่งก็คือ การอธิบายลักษณะผู้นำ หรือ อธิบายภาวะผู้นำนั่นเอง ในไตรภูมิพระร่วงพระมหากษัตริย์ที่ 1 ลิไทย (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2549) ได้สอนและอบรมพระราชทำให้เป็นผู้มีทศพิธราชธรรม 10 ประการ ได้แก่ (1) การให้ทาน (2) ความประพฤติที่ดีงาม (3) ความเสียสละ (4) ความซื่อสัตย์ (5) ความอ่อนโยน (6) ความไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ (7) ความไม่โกรธ (8) ความไม่ข่มเหงเบียดเบียนผู้อื่น (9) มีความอดทน (10) ความไม่คลาดธรรมดาที่จะเขียนเป็นเอกสารทางวิชาการ เฉพาะเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่อธิบายภาวะผู้นำ หรือ สร้างทฤษฎีอธิบายภาวะผู้นำและการเกิดผู้นำ อย่างเป็นทางการแต่เดิมนั้นยังไม่มี จนกระทั่ง

วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) สมณศักดิ์ในขณะนั้น ปัจจุบันคือ พระพรหมคุณาภรณ์ ได้รับนิมนต์ไปปาฐกถาในวันปาฐกถาอารี วัลยะเสวี ครั้งที่ 11 ที่คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ในวันคล้ายวันสถาปนาคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดีซึ่งขณะนี้ นายแพทย์อารี วัลยะเสวี เป็นผู้ก่อตั้งและเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณความดีนายแพทย์ท่านนี้ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดีจึงจัดวันปาฐกถา อารี วัลยะเสวี ขึ้นเป็นประจำทุกปี ในวันปาฐกถา อารี วัลยะเสวี ครั้งที่ 11 นี้ ท่านพระธรรมปิฎกได้ปาฐกถาหัวข้อเรื่อง ภาวะผู้นำ ท่านได้เสนอนิยามผู้นำและภาวะผู้นำตามแนวพุทธได้อย่างชัดเจนได้บรรยายลักษณะของผู้นำและองค์ประกอบที่ทำให้เกิดผู้นำได้อย่างแจ่มกระจ่าง จนกล่าวได้ว่าพระธรรมปิฎกเป็นพระเถระรูปแรกของไทยที่เสนอทฤษฎีภาวะผู้นำตามแนวพุทธ เวลาต่อมาได้พิมพ์คำบรรยายนี้เผยแพร่เป็นหนังสือชื่อ *ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคนพัฒนาประเทศ*

สำหรับในสังคมยุโรปและอเมริกา (Hoy and Miskel, 2008) นั้น ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1904 - 1948 ถือเป็นยุคแรกของการศึกษาภาวะผู้นำ เป็นการศึกษาลักษณะของผู้นำตามความคิดของอริสโตเติล นักปรัชญากรีกที่ว่า ลักษณะผู้นำนั้นติดตัวมาแต่กำเนิด สร้างขึ้นมาและปรับปรุงพัฒนาไม่ได้ มีการเสนอทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait theory) ที่ยิ่งใหญ่ (The Great

Man Theory) ที่เชื่อว่าบุคคลที่จะเป็นผู้นำนั้นจะต้องเป็นผู้มีลักษณะเฉพาะตัวบุคคลนั้น เป็นคุณลักษณะของความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่มีอยู่ในตัว มีสติปัญญาดี มีร่างกายสูงใหญ่แข็งแรง ปกป้องผู้ตามได้ เป็นลักษณะที่ไม่ได้เกิดจากการฝึกฝนอบรมเพื่อเป็นผู้นำ แต่มีติดตัวมาแต่กำเนิด สตอกดิลล์ (Stogdill, 1948) ได้ประมวลผลการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะ (trait) ของผู้นำจำนวน 124 เรื่องที่ทำวิจัยระหว่าง ค.ศ. 1904 ถึง 1947 แล้วสรุปลักษณะที่เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับภาวะผู้นำได้สำเร็จการศึกษาค้นคว้าลักษณะสำคัญของผู้เกิดมาเป็นผู้นำนั้น เรียกว่า "วิธีการค้นหาลักษณะผู้นำ" ("trait approach of leadership") การศึกษาในเวลาต่อมาพวกนักจิตวิทยาอุตสาหกรรมสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะผู้นำกับประสิทธิภาพของผู้นำมากกว่าที่จะศึกษาเปรียบเทียบลักษณะผู้นำกับผู้ที่ไม่เป็นผู้นำ เพื่อนำผลไปใช้คัดเลือกผู้บริหารที่เป็นผู้นำ ผลการวิจัยตามแนวการศึกษาประการหลังนี้ ทำให้ปลี่ยนแปลงความคิดเรื่องลักษณะของผู้นำที่ติดตัวผู้นำมาแต่กำเนิด เป็นความคิดใหม่ที่ผู้นำสามารถสร้างขึ้นได้ตามสถานการณ์หรือตามเงื่อนไขมิใช่เป็นผู้นำมาแต่กำเนิด (leaders are made, not born) ทำให้เกิดมีผู้เสนอทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม และทฤษฎีภาวะผู้นำตามแนวพุทธของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) เป็นต้น ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้นำเกิดจากอิทธิพลของทั้งลักษณะของผู้นำ (leader trait) และสถานการณ์ (situation) (Hoy and Miskel, 2008)

ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ

ทฤษฎีนี้มีกำเนิดมาจากความคิดของ อริสโตเติลนักปรัชญาชาวกรีกที่เสนอว่าภาวะผู้นำมีติดตัวมากับผู้ที่เกิดมาเพื่อเป็นผู้นำ คือ มีสติปัญญาดี ร่างกายสูงใหญ่ แข็งแรง ปกป้องผู้ตามได้ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะในระยะต้น ๆ เชื่อว่าลักษณะ (trait) ด้านความสามารถอย่างเดียวเท่านั้นที่บ่งชี้ภาวะผู้นำ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1948 ราล์ฟ เอ็ม สตอกดิลล์ (Ralph M. Stogdill, 1948) ได้สังเคราะห์งานวิจัย 124 เรื่องที่ศึกษาลักษณะผู้นำระหว่าง ค.ศ. 1904 – ค.ศ. 1947 ได้สรุปองค์ประกอบด้านบุคลิกภาพของบุคคลที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำว่ามี 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความสามารถ ได้แก่ สติปัญญา ความคิดริเริ่ม ความสามารถทางด้านภาษา ความสามารถวินิจฉัย ความว่องไว

2. ความสำเร็จ ได้แก่ การได้รับความสำเร็จทางการศึกษา การได้รับความสำเร็จทางด้านกีฬา การได้รับการยกย่องเป็นนักปราชญ์

3. ความรับผิดชอบ ได้แก่ ความไว้วางใจได้ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมุ่งมั่นที่จะเป็นเลิศ การทำงานอย่างเข้มข้น ความแน่วแน่

4. การมีส่วนร่วม ได้แก่ การเข้าร่วมกระทำกิจกรรม ความสามารถในการเข้าสังคม ความร่วมมือ การปรับตัว อารมณ์ขัน

5. สถานภาพ ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจ ตำแหน่ง ความเป็นที่รู้จัก

ในเวลาต่อมา สตอกดิลล์เสนอลักษณะ

ที่ 6 เข้าไปอีกประการหนึ่ง คือ **สถานการณ์** ซึ่งประกอบด้วยลักษณะของ **(1) ลักษณะของผู้ตามที่มีบุคลิกภาพ** แรงจูงใจและความสามารถ **(2) ลักษณะขององค์การ** ได้แก่ ขนาด ลำดับชั้น ความเป็นแบบแผน บทบาทของผู้นำ **(3) สิ่งแวดล้อมภายใน** ได้แก่ บรรยากาศ และวัฒนธรรมขององค์การ **(4) สิ่งแวดล้อมภายนอก** ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ ต่อมาพวกนักจิตวิทยาอุตสาหกรรมศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของผู้นำกับประสิทธิภาพของผู้นำของผู้บริหาร ทำให้ สตอกดิลล์ (Stogdill, 1981) ประมวลผลงานวิจัยใหม่ ๆ เกี่ยวกับลักษณะผู้นำที่ศึกษาต่อมาถึง ค.ศ 1970 อีก 163 เรื่อง สตอกดิลล์ สรุปว่า ผู้นำมีลักษณะ ดังนี้ (1) มีความรับผิดชอบและมีความสำเร็จในงาน (2) มุ่งมั่นและมั่นคงต่อจุดมุ่งหมาย (3) กล้าหาญและบุกเบิกในการแก้ปัญหา (4) ต้องการเริ่มต้นทำงานในสังคม (5) มีความมั่นใจตนเองและเป็นตัวของตัวเอง (6) เต็มใจยอมรับผลของการตัดสินใจและการปฏิบัติงาน (7) พร้อมระงับความวุ่นวายระหว่างบุคคล (8) เต็มใจให้จัดการ ทำลายและเลื่อนออกไป (9) มีความสามารถในการเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือการกระทำของผู้อื่น (10) มีความสามารถในการวางแผนและจัดการสู่จุดมุ่งหมาย

ยูคัล (Yuki, 2000) เสนอลักษณะของ

ผู้นำว่ามี 3 องค์ประกอบใหญ่ คือ

1. องค์ประกอบด้านบุคลิกภาพ ได้แก่

(1) ความเชื่อมั่นในตัวเอง (2) ความอดทน

ต่อความเครียด (3) การมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ (4) การเป็นผู้มีคุณธรรม (5) การเป็นผู้ชอบแสดงออกต่อสังคม

2. องค์ประกอบด้านแรงจูงใจ ได้แก่

(1) ความต้องการความสำเร็จของงานโดยคำนึงถึงบุคคล (2) ความต้องการมีตำแหน่งและอำนาจเหนือผู้อื่น (3) ความต้องการความสำเร็จ ความมุ่งมั่นที่จะเป็นเลิศมีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นต่อวัตถุประสงค์ของงาน (4) ความคาดหวังในความสำเร็จสูงด้วยความเชื่อว่า สามารถทำงานให้สำเร็จด้วยความพยายาม (5) มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นลักษณะทางกายภาพก็เป็นส่วนประกอบสำคัญด้วยเช่นกัน

3. องค์ประกอบด้านทักษะ ได้แก่

(1) ทักษะทางเทคนิค มีความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการทำงาน (2) ทักษะทางมนุษย์เข้าใจความรู้สึกและเจตคติของบุคคลอื่น รู้จักที่จะทำงานกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น (3) ทักษะทางความคิดรวบยอด หรือทักษะการรู้จักคิด รู้จักสร้างความคิดรวบยอดของงาน คิดอย่างมีตรรก รู้จักคิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของผู้นำกับประสิทธิภาพของผู้นำ ได้ข้อสรุปว่า ผู้นำนั้นเกิดจากอิทธิพลของทั้งลักษณะของผู้นำและสถานการณ์หรืออับติการณ์

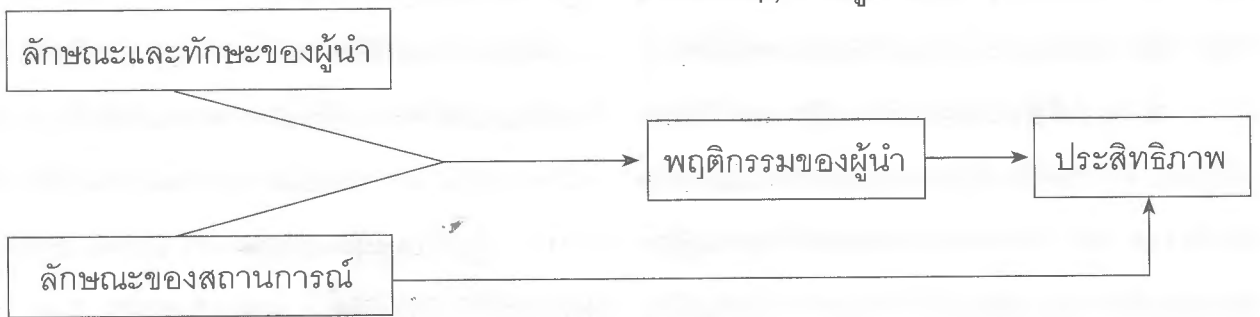
ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม

ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของ

ผู้นำ กับผลสำเร็จของการปฏิบัติงาน แทนที่จะอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของผู้นำกับประสิทธิภาพของการทำงานของผู้นำ ทฤษฎีนี้มีกำเนิดมาจากการวิจัยที่มหาวิทยาลัยแห่งรัฐ ไอไฮโอ สหรัฐอเมริกาในช่วง ค.ศ. 1940 - 1950 ในปี ค.ศ. 1950 เฮมฟิลล์และคูนส์ (Hemphill and Coons, 1950) ได้สร้างแบบสอบถามวัดพฤติกรรมของผู้นำ ต่อมาฮอลพินและไวเนอร์ (Halpin and Winer, 1952) ได้ปรับปรุงแบบสอบถามฉบับดังกล่าวใหม่ แบบสอบถามวัดพฤติกรรมพื้นฐานของผู้บริหาร 2 ประการคือ (1) การริเริ่มวางแผนจัดการ เช่น การปฏิบัติตนของผู้นำต่อผู้ตาม การจัดการองค์การ การสื่อสาร และวิธีการบริหาร (2) การคิดคำนึงถึงผู้อื่น เช่นความเป็นมิตร ความไวเนื้อเชื่อใจ ความอบอุ่น ความสนใจ เคารพความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามผลการวิจัยตามแบบวัดดังกล่าวทำให้ฮอลพิน (Halpin, 1966) สรุปว่า (1) การริเริ่มวางแผนจัดการและความคิดคำนึงถึงผู้ตามเป็นมิติพื้นฐานของพฤติกรรมของผู้นำ (2) ผู้นำที่มีประสิทธิภาพเกิดจากทั้งการเป็นผู้ริเริ่มจัดการและการเป็นผู้รู้จักคิดคำนึงถึงผู้อื่น (3) ผู้นำและผู้ตามมีแนวโน้มที่จะประเมินการส่งผลของพฤติกรรมของผู้นำในทางตรงข้ามกับประสิทธิผล ผู้นำมีแนวโน้มที่จะเน้นการริเริ่มจัดการ ส่วนผู้ตามพิจารณาในด้านการคิดคำนึงถึงผู้อื่นมากกว่า (4) มีความสัมพันธ์กันต่ำระหว่างคำกล่าวของผู้นำว่าจะแสดงพฤติกรรมอย่างไรกับคำกล่าวของผู้ตามว่าผู้นำปฏิบัติอย่างไร

ในปี 1964 วรูม (Vroom, 1964) เสนอ ทฤษฎีความคาดหวัง (expectancy theory) อธิบายว่าพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกต่าง ๆ เกิดจากจุดมุ่งหมาย ทางเลือก และ ความคาดหวังต่อความสำเร็จของแต่ละบุคคล ในปี ค.ศ. 1973 วรูมและเยทตัน (Vroom and Yetton, 1973) เสนอทฤษฎีสถานการณ์ (situation model) หรือ ทฤษฎีอุบัติการณ์ (contingency model หรือ contingency theory) ในการตัดสินใจของผู้ นำว่า ขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรืออุบัติการณ์ เขากล่าวว่าไม่มีทางที่ดีที่สุดเพียงทางเดียวเพื่อนำ ทฤษฎี

สถานการณ์เน้นว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้อง สามารถประยุกต์หลักการของภาวะผู้นำที่หลากหลายได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ทฤษฎีอุบัติการณ์ อธิบายว่าประสิทธิภาพของกลุ่มขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภาวะผู้นำและสถานการณ์ของกลุ่มที่ผู้นำจะนำได้ ก่อนหน้านี้ในปี ค.ศ. 1964 ฟีดเลอร์ (Fiedler, 1964) ก็เสนอทฤษฎีอุบัติการณ์ ที่กล่าวว่าประสิทธิภาพของกลุ่มหรือขององค์การ ขึ้นอยู่กับทั้งบุคลิกภาพของผู้นำและสถานการณ์ ร่วมกัน ทฤษฎีดังกล่าวมานี้ทำให้เกิดรูปแบบอุบัติการณ์ของภาวะผู้นำ (contingency models of leadership) ตามรูปแบบที่ 1

รูปแบบที่ 1 รูปแบบอุบัติการณ์ภาวะผู้นำ

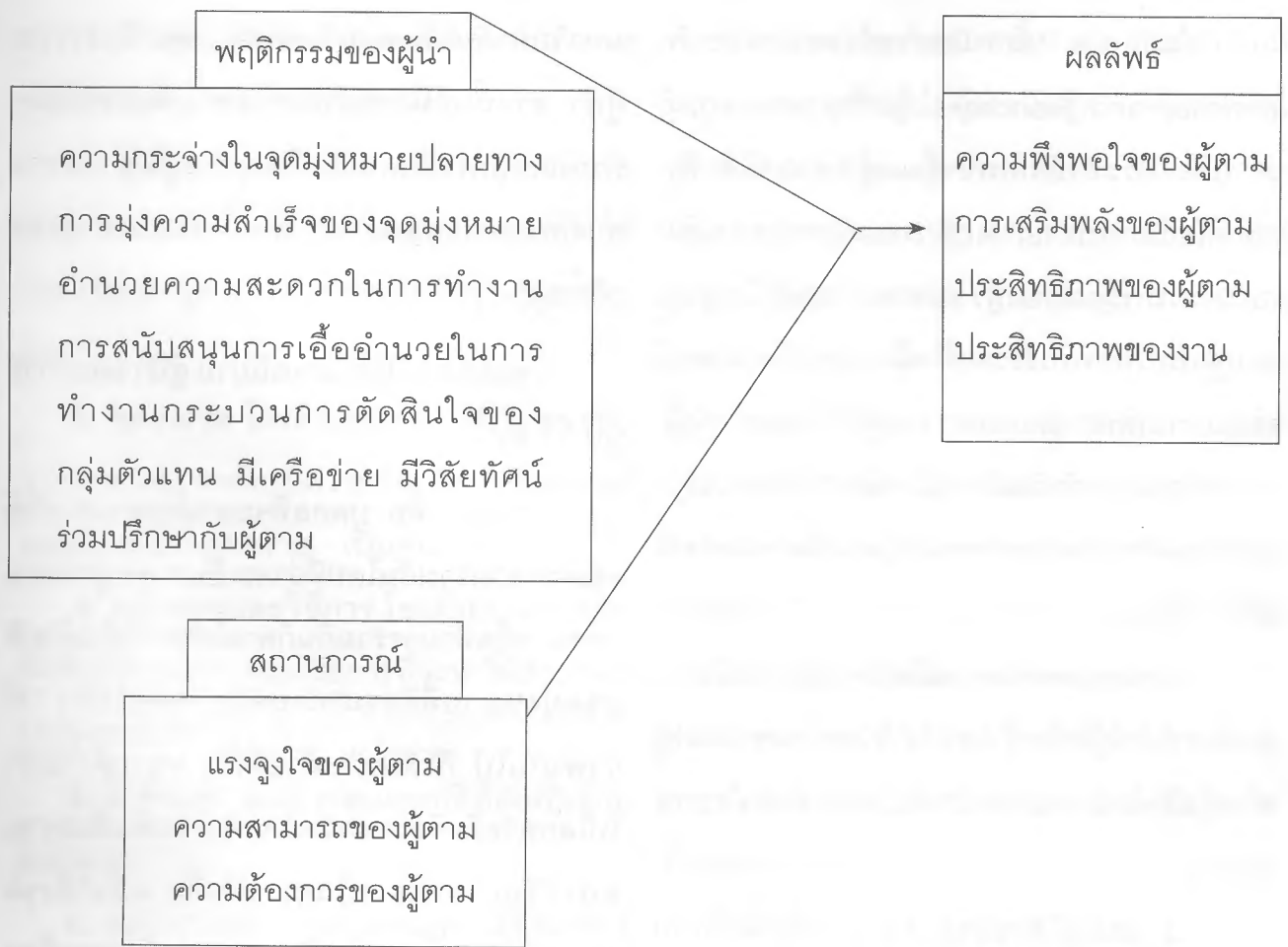
ตามรูปแบบดังกล่าวนี้ได้อธิบายได้ดังนี้

(1) ลักษณะทางบุคลิกภาพ แรงจูงใจและ ทักษะของผู้นำและลักษณะของสถานการณ์ ส่งผล ต่อพฤติกรรมของผู้นำแล้วพฤติกรรมผู้นำส่งผลต่อ ประสิทธิภาพของผู้นำ

(2) ลักษณะของสถานการณ์ ได้แก่ บุคลิกภาพ แรงจูงใจ และความสามารถของผู้ ตาม ลักษณะขององค์การอันประกอบด้วยขนาด ลำดับชั้น ความมีแบบแผน บทบาทของผู้นำ สิ่งแวดล้อมภายในองค์การประกอบด้วย

บรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์การ สิ่ง แวดล้อมภายนอกองค์การประกอบด้วย สังคม เศรษฐกิจ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้นำ ประสิทธิภาพของผู้นำหรือขององค์การ

อาศัยความคิดทฤษฎีความคาดหวังของ วรูม (Vroom) เป็นหลักทำให้ เฮาส์ (House, 1971) สร้างทฤษฎีวิถี - จุดมุ่งหมาย (path - goal theory) อธิบายภาวะผู้นำและในปี ค.ศ. 1974 เฮาส์และ มิทเชลล์ (House and Mitchell, 1974) ได้ปรับปรุง ใหม่ได้ดังรูปแบบที่ 2

รูปแบบที่ 2 รูปแบบทฤษฎีวิถี - จุดมุ่งหมาย

ทฤษฎีตาข่ายภาวะผู้นำ

ย้อนกลับไปในปี ค.ศ. 1964 เบลคและมูตัน (Blake and Mouton, 1964) เสนอทฤษฎีตาข่ายภาวะผู้นำที่เน้นให้ความสำคัญกับคน กับงาน ได้สรุปภาวะผู้นำที่สำคัญ 5 ประการดังนี้

1. ภาวะผู้นำแบบปล่อยตามสบาย หมายถึง ผู้นำที่ให้ความสำคัญทั้งคนและงานต่ำ
2. ภาวะผู้นำแบบเน้นสมาคม หมายถึง ผู้นำที่ให้ความสำคัญผลงานต่ำ แต่สนใจคนที่ทำงานมาก ด้วยการสร้างความพึงพอใจให้กับสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ร่วมงาน สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นเพื่อนกับผู้ร่วมงาน

3. ภาวะผู้นำแบบเน้นอำนาจและการ

เชื้อเพลิง หมายถึง ผู้นำที่ให้ความสนใจผลงานสูง แต่สนใจผู้ปฏิบัติงานน้อย มุ่งให้ผู้ตามเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้นำ

4. ภาวะผู้นำแบบเดินสายกลาง หมายถึง

ผู้นำที่ให้ความสนใจผลงานปานกลาง พยายามสร้างความสมดุลในการปฏิบัติงานของคนในองค์กร

5. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยหรือทีม

งาน หมายถึง ผู้นำที่ให้ความสำคัญและเอาใจใส่ทั้งผลงานและผู้ปฏิบัติอย่างสูงทั้งสองอย่าง

ในปี ค.ศ. 1977 เฮอร์เชย์และแบลนชาร์ด (Hershey and Blanchard, 1977) เสนอทฤษฎีภาวะที่มีประสิทธิภาพว่าขึ้นอยู่กับ 3 มิติ คือ (1) สถานการณ์ (2) พฤติกรรมทำงานของผู้นำ (3) ความพร้อมของผู้ร่วมงาน ทฤษฎีนี้อยู่บนรากฐานปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามเฮอร์เชย์และแบลนชาร์ดเสนอภาวะผู้นำ 4 แบบ ดังนี้

1. แบบกำกับ คือ ผู้นำที่คอยกำกับควบคุมอย่างใกล้ชิด ในสถานการณ์ที่ผู้ตามมีความพร้อมต่ำ

2. แบบขยายความคิด คือ ผู้นำที่อธิบายสิ่งที่จะทำให้ผู้ตามเข้าใจงาน ในสถานการณ์ที่ผู้ตามไม่มีความสามารถแต่เต็มใจและมั่นใจในการทำงาน

3. แบบมีส่วนร่วม คือ ผู้นำที่ร่วมมือกับผู้ตามในการทำงานด้วยการสื่อสารอย่างติดต่อกัน ในสถานการณ์ที่ผู้ตามมีความสามารถแต่ไม่ค่อยเต็มใจในการทำงาน

4. แบบมอบอำนาจ คือ ผู้นำที่มอบอำนาจให้ผู้ตามทำงานอย่างอิสระในสถานการณ์ที่ผู้ตามมีความสามารถมากมีความเต็มใจและมั่นใจในการทำงานมาก

ทฤษฎีภาวะผู้นำตามแนวพุทธ

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2545) เสนอทฤษฎีภาวะผู้นำตามแนวพุทธ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 ในวันปาฐกถา อารี วัลยะเสวี ที่คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาริบัติ

มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพมหานคร เรื่อง ภาวะผู้นำ จากนั้นก็มีการนำคำบรรยายนี้ของท่านมาพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือชื่อ *ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ* อย่างกว้างขวาง

พระธรรมปิฎก เสนอนิยาม ผู้นำ และภาวะผู้นำไว้ ดังนี้

“ผู้นำ คือ บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตามให้พากันไปด้วยดี สู่จุดมุ่งหมายที่ดียิ่ง” ท่านอธิบายต่อไปว่า “ที่ว่าพากันไป ก็ให้พากันด้วยดีนั้น หมายความว่าไปโดยสวัสดิหรือโดยสวัสดิภาพ ผ่านพ้นอันตรายอย่างเรียบร้อยและเป็นสุข เป็นต้น แล้วก็ถึงจุดหมายที่ดียิ่ง ซึ่งขอเติมอีกหน่อย ว่า **โดยถูกต้องตามธรรม**”

“ภาวะผู้นำ คือ คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไป สู่จุดมุ่งหมายที่ดียิ่ง”

องค์ประกอบของภาวะผู้นำ

พระธรรมปิฎกได้อธิบายว่าผู้นำจะต้องมีความสามารถหลายอย่างในการที่จะไปเกี่ยวข้องกับหรือปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นให้ถูกต้องและได้ผลดี มีองค์ประกอบ 6 ประการ ที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำ ดังนี้ (พระธรรมปิฎก, 2545 : 5)

1. ตัวผู้นำ จะต้องมีความสมบูรณ์ภายในตนเอง เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นแกนกลางไว้

2. ผู้ตาม โยงด้วยคุณสมบัติของผู้ตาม หรือเราอาจจะไม่เรียกว่า ผู้ตาม ในพุทธศาสนาก็ไม่ได้ นิยมใช้คำว่าผู้ตาม เราอาจจะใช้คำว่า “ผู้ร่วมไปด้วย”

3. จุดหมาย โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับจุดหมาย เช่น จะต้องมีความชัดเจน เข้าใจต้องแท้ และแน่วแน่ในจุดหมาย เป็นต้น

4. หลักการและวิธีการ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหลักการและวิธีการที่จะทำให้สำเร็จผล บรรลุจุดหมาย

5. สิ่งที่จะทำ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสิ่งที่จะทำ

6. สถานการณ์ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งที่ประสบซึ่งอยู่ภายนอก ว่าทำอย่างไรจะผ่านไปด้วยดี ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ประสบ เช่น ปัญหา เป็นต้น”

ผู้นำสูงสุด

พระธรรมปิฎกได้อธิบายให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำสูงสุด ปัจจุบันในวงวิชาการบริหารการศึกษาในต่างประเทศได้เสนอความคิดเกี่ยวกับผู้นำหรือผู้นำสุดยอด (super leadership) พระพุทธเจ้าได้ชื่อว่าเป็นผู้นำสูงสุด เพราะคุณลักษณะที่สำคัญสามประการของพระองค์ คือ (1) พระองค์ทรงเป็นกัลยาณมิตรของ

สัตว์ทั้งหลาย กัลยาณมิตรนี้เป็นลักษณะสำคัญที่เด่นของความเป็นผู้นำ ผู้นำเป็นผู้ทำเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ หรือมนุษยชาติทั้งปวง กล่าวคือ “ทำเพื่อประโยชน์แก่เขา” (2) พระองค์ทรงเป็นผู้ค้นพบมรรคา หรือค้นพบทาง “ทรงเป็นผู้รู้ทางและทรงบอกทางให้ ทางนั้นเพื่ออะไร ก็เพื่อไปสู่จุดหมาย ผู้นำต้องทำให้ผู้คนอื่น “สามารถร่วมเดินทาง” หรือ “โดยสารไป” หรือ “มาร่วมสมทบ” หรือ “ตามมาสมทบ” เดินทางไปสู่จุดหมาย ดังนั้นลักษณะสำคัญของผู้นำ คือ ต้องรู้จักจุดหมายชัดเจน และรู้ทางที่จะดำเนินไปสู่จุดหมายนั้น (3) พระองค์ทรงเป็นผู้ที่ช่วยให้คนทั้งหลายได้เรียนรู้ หรือฝึกฝนตนเองจนกระทั่งเขาสามารถที่จะข้ามพ้นทุกข์หรือปัญหาไปถึงจุดหมายได้

ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2545) เสนอลักษณะผู้นำที่ดีตามแนวพุทธมี 15 ประการ ดังนี้

(1) เป็นกัลยาณมิตรกับผู้ร่วมงานและรู้จักเลือกเพื่อนร่วมงานให้เป็นกัลยาณมิตรกับผู้นำด้วย เพื่อประโยชน์แก่หมู่ชน มนุษยชาติและประโยชน์แก่ผู้ตาม

(2) รู้จุดหมายชัดเจน รู้ทางที่จะดำเนินไปสู่จุดหมาย สามารถช่วยให้คนไปสู่จุดหมายได้

(3) ช่วยให้ผู้ตามได้ศึกษาเล่าเรียนหรือฝึกฝนตนเองจนกระทั่งผู้ตามสามารถข้ามพ้นทุกข์หรือปัญหาไปสู่จุดหมายได้

(4) มีความสามารถในการประสานคนกับคนด้วยการที่ตนเองมีความสามารถ มีความดี เป็นแบบอย่างให้คนเกิดศรัทธาในผู้นำ ทำให้ผู้ตามยอมรับฟังปฏิบัติตาม

(5) มีศักยภาพที่จะทำกิจการงานได้สำเร็จ ถ้าผู้ตามเห็นว่าผู้นำมีความสามารถนำทำกิจกรรมได้สำเร็จผู้ตามก็จะเชื่อถือ

(6) ทำให้บุคคลเกิดความสามัคคีมีการประสานกันเอง ร่วมมือร่วมใจกันทำงาน

(7) สามารถชี้ให้ผู้ตามเห็นว่างานที่ทำนี้ดี เกิดประโยชน์สุขทั้งต่อตนเองและต่อสังคม เห็นคุณค่าของงาน

(8) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ตามเจริญก้าวหน้ามั่นคงในการทำงาน

(9) มีพรหมวิหาร 4 ได้แก่ 1) มีเมตตาต่อผู้ร่วมงาน 2) มีกรุณาต่อผู้ร่วมงาน 3) มีมุทิตาต่อผู้ร่วมงาน 4) มีอุเบกขาต่อผู้ร่วมงาน

(10) ใช้ธรรมาธิปไตย ไม่ถือตนเองเป็นใหญ่

(11) เป็นผู้สื่อสารให้ผู้ตามเห็นทางสว่างตา สว่างใจ ด้วยการพูดแจ่มแจ้ง พูดจริงใจ พูดเร้าใจ และพูดให้เร้าใจ

(12) พัฒนาความต้องการของคนที่ถูกต้อง ดีงามและให้หมู่ชนมีความต้องการที่จะประสานเป็นอันเดียวกัน

(13) ยึดหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ คือ

1) รู้หลักการ 2) รู้จุดหมาย 3) รู้จักตน 4) รู้ประมาณ 5) รู้กาล 6) รู้ชุมชน 7) รู้บุคคล

(14) มีกัลยาณมิตรธรรม 7 คือ 1) น่ารัก 2) นำเคารพ 3) นำเจริญใจ 4) เป็นผู้รู้จักพูด 5) รู้จักฟัง 6) รู้จักแถลงเรื่องที่ยากให้เข้าใจง่าย 7) ไม่ชักนำในเรื่องที่ไม่ใช่เรื่อง

(15) มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง มองกว้าง คือ มองทั่วไป มองภาพรวม ไม่ใช่มองเฉพาะองค์หรือชุมชนของตน คิดไกล คือ คิดถึงสาเหตุ ปัจจัย ทั้งสาวไปข้างหลังและสืบไปข้างหน้า ก็จะยิ่งเห็นอนาคต สามารถวางแผนเตรียมการเพื่ออนาคต ให้บรรลุจุดหมาย ใฝ่สูง คือ ใฝ่ปรารถนาจุดหมายที่สูงส่ง ความดีงามของมนุษย์ ความดีงามของสังคม ความเจริญก้าวหน้า สันติสุขของมวลมนุษย์

ประเภทของภาวะผู้นำ

วิรัชพัชร วงศ์วัฒน์เกษม (2555) ได้ประมวล ทฤษฎีภาวะผู้นำแล้ววิเคราะห์ได้ภาวะผู้นำ 27 ประเภท ดังนี้

1. ภาวะผู้นำตามลักษณะทางกายภาพ หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มีลักษณะรูปร่าง สูงใหญ่แข็งแรง ปกป้องผู้ตามได้ วัตถุประสงค์เกี่ยวกับน้ำหนัก ส่วนสูง

2. ภาวะผู้นำตามลักษณะเกี่ยวกับสติปัญญา หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มีสติปัญญาสูง มีการตัดสินใจดี มีทักษะในการสื่อ

ความหมายและการพูด มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและมีความคิดรวบยอด

3. ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการมีความรู้ทางด้านเทคนิควิชาการ และมีความรู้ทางเทคโนโลยี วัตถุประสงค์เกี่ยวกับระดับการศึกษา จำนวนครั้งของการอบรม ประสิทธิภาพในการบริหาร

4. ภาวะผู้นำที่มีความมั่นใจในตนเอง หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มักจะตั้งเป้าหมายไว้สูงสำหรับพวกเขาและลูกน้อง เพื่อใช้ความพยายามในการทำงานที่ยาก และเพื่อยืนหยัดในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค

5. ภาวะผู้นำที่มีความอดทนต่อความเครียด หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มักจะมีการตัดสินใจที่ดี สุขุม และให้การชี้แนะแนวทางกับลูกน้องในสภาวะการณ์ที่ไม่ดี

6. ภาวะผู้นำที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มีอารมณ์เยือกเย็น สุขุม รอบคอบ

7. ภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ยึดหลักธรรมมาธิบาล ซื่อสัตย์ และมีความรับผิดชอบ

8. ภาวะผู้นำที่ชอบแสดงออก หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ชอบเข้าสังคม เปิดเผยตัวเองในกลุ่มคนแสดงตนเองอย่างเปิดเผย

9. ภาวะผู้นำแบบเผด็จการหรือแบบ

อิตตาธิปไตย หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ยึดตนเองเป็นหลักรวบอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ตนเอง

10. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ให้เสรีภาพแก่กลุ่มได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รับฟังความคิดเห็นของส่วนรวม เอาใจใส่ทั้งผลผลิตและการปฏิบัติงานของบุคคลอย่างสูงพอ ๆ กัน

11. ภาวะผู้นำแบบตามสบาย หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ปล่อยให้ผู้ตามทำงานได้อย่างสบาย ไม่มีหลักเกณฑ์และระเบียบในการทำงานและไม่มีเป้าหมายที่แน่นอน เป็นเพียงผู้ดูแลอยู่ห่าง ๆ เป็นผู้นำที่สนใจทั้งคนและผลผลิตต่ำ มุ่งสร้างความพึงพอใจด้วยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก

12. ภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ให้ความสำคัญกับงานในองค์การ

13. ภาวะผู้นำแบบมุ่งคน หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ให้ความสำคัญกับคนในองค์การ

14. ภาวะผู้นำแบบเน้นสมาคม หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ให้ความสนใจผลผลิตน้อย แต่สนใจผู้ผลิตมาก มุ่งสร้างความพึงพอใจด้วยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นเพื่อนในการทำงาน

15. ภาวะผู้นำแบบเน้นอำนาจและการเชื่อ

ฟัง หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ให้ความสนใจผลผลิตสูง สนใจผู้ปฏิบัติงานน้อย มุ่งให้ผู้ตามเชื่อฟังและปฏิบัติตามความต้องการของผู้นำ

16. ภาวะผู้นำแบบเดินสายกลาง หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ให้ความสนใจในผลผลิตปานกลางและพยายามสร้างความสมดุลในการปฏิบัติงานของคนในองค์การ

17. ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ชี้แนะหรือจูงใจให้ผู้ตามปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดโดยระบุความชัดเจนด้วยบทบาท โครงสร้างของงาน และสิ่งที่ต้องการจากงานและสิ่งที่แลกเปลี่ยนกันด้วยสิ่งตอบแทนหรือให้รางวัล

18. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มีความพยายามที่ปรับปรุงสภาพองค์การให้ดีขึ้น

19. ภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่สามารถแปลงวิสัยทัศน์ให้เป็นความจริงและนำไปสู่การปฏิบัติได้

20. ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เน้นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

21. ภาวะผู้นำแบบอำนาจทางวิชาการ หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มาจากความ

รู้ความสามารถ มีทักษะเฉพาะด้าน มีความชำนาญตามสาขา มีประสบการณ์ จนกระทั่งคนอื่นยอมรับและปฏิบัติตามคำสั่งโดยไม่มีข้อโต้แย้ง

22. ภาวะผู้นำแบบอำนาจบารมี หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มาจากบุคลิกที่น่าเกรงขาม น่าเชื่อถือ น่าไว้วางใจ มีอุดมการณ์ มีเกียรติยศ มีชื่อเสียงทางสังคม ได้รับการยอมรับเป็นที่เคารพและนับถือจากบุคคลอื่นที่แวดล้อม ซึ่งพร้อมที่จะปฏิบัติตาม แม้ไม่มีรางวัลตอบแทน

23. ภาวะผู้นำแบบอำนาจการบังคับ หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มาจากความสามารถดำเนินการตัดสินใจเหนือบุคคลอื่นที่แวดล้อม ถ้าไม่ยอมทำตามจะถูกลงโทษ ตามนโยบาย ระเบียบ กฎ วิธีการ เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

24. ภาวะผู้นำแบบอำนาจทางเศรษฐฐานะ หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มาจากฐานะทางครอบครัวที่ดีมีกำลังทรัพย์ พร้อมที่จะดำเนินงานที่ต้องใช้งบประมาณได้ทันที โดยไม่ต้องรอนบประมาณจากทางราชการและต้องยืนยันว่าจะไม่มีการทุจริตคอร์รัปชัน

25. ภาวะผู้นำแบบอำนาจทางกฎหมาย หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มาจากกฎหมายมอบให้หรือกำหนดไว้ สามารถดำเนินการตัดสินใจให้คุณให้โทษได้จากหน้าที่ที่ปฏิบัติ

26. ภาวะผู้นำแบบอำนาจอ้างอิง หมายถึงคุณลักษณะของผู้นำที่มีอำนาจมาจากคุณลักษณะพิเศษของผู้นำที่ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอยากทำตาม คือการมีวุฒิภาวะทางอารมณ์และความรับผิดชอบสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีบุคลิกภาพดี มีอุปนิสัย มีอิทธิพล และมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาที่ถูกต้องแม่นยำ มีคนสนิทที่มีอิทธิพลหรือใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจสูงกว่าหรือเฉพาะสาขา เฉพาะสถานการณ์

27. ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ หมายถึงคุณลักษณะของผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ สติปัญญา ความดีงามตามหลักพรหมวิหาร 4 กัลยาณมิตร 7 และสัปปุริสธรรม 7 ประการ ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันรวมกันทำงานและพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งงาม

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำ 27 ประการนี้ วิมลพัชร วงศ์วัฒน์เกษม (2555) พบว่ามีภาวะผู้นำ 7 ประเภท ดังนี้

1. ภาวะผู้นำทางวิชาการที่ซื่อสัตย์และมีระดับสติปัญญาสูง
2. ภาวะผู้นำที่มีบุคลิกภาพด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่มีการตัดสินใจที่ดีและมีความรับผิดชอบ
3. ภาวะผู้นำแบบเผด็จการที่ใช้อำนาจทางเศรษฐกิจและใช้อำนาจทางกฎหมาย
4. ภาวะผู้นำที่มีร่างกายแข็งแรง มีระดับสติปัญญาสูงและมีความมั่นใจ
5. ภาวะผู้นำที่มีประสบการณ์
6. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยที่มีความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยี
7. ภาวะผู้นำที่มีวุฒิการศึกษาสูง

เครื่องมือวัดภาวะผู้นำ

เบลคและมูตัน (Blake and Mouton, 1989) ได้สร้างแบบสอบถามวัดระดับภาวะผู้นำตามแนวคิดของเขาไว้ มีผู้แปลและปรับปรุงมาใช้วัดระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนของไทย (มลิวัน ศรีโคตร , 2554) ไว้ดังนี้

แบบสอบถามวัดระดับภาวะผู้นำ

คำชี้แจง ขอความกรุณาท่านผู้อำนวยการโรงเรียนอ่านข้อความ ข้อ 1-18 แล้วพิจารณาว่าท่านกระทำตามข้อความนั้นมากน้อยเพียงใด จาก 0 หมายถึง ไม่เคยกระทำ จนถึงระดับ 5 หมายถึง เคยกระทำเป็นประจำ แล้วใส่ค่าระดับการกระทำไว้หน้าข้อความข้อ 1-18 ตามมาตราต่อไปนี้

ไม่เคย	บางครั้ง		ประจำ		
0	1	2	3	4	5

0 หมายถึง ไม่เคยกระทำ

1 หมายถึง เคยกระทำน้อยมาก

2 หมายถึง เคยกระทำบางครั้ง

3 หมายถึง เคยกระทำบ่อย

4 หมายถึง เคยกระทำบ่อยมาก

5 หมายถึง เคยกระทำประจำ

- _____ (1) ข้าพเจ้าเชิญชวนผู้ร่วมงานเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและนำข้อเสนอแนะของผู้ร่วมงานมาใช้ในการบริหารงานโรงเรียนเป็นประจำ
- _____ (2) สำหรับข้าพเจ้าไม่มีอะไรสำคัญเท่ากับผลสัมฤทธิ์ของงานและเป้าหมายของงานที่ปฏิบัติ
- _____ (3) ข้าพเจ้าปฏิบัติงานตามปฏิทินอย่างเคร่งครัดเพื่อให้มั่นใจว่า ภารกิจงานและโครงการประสบผลสำเร็จตามเวลาที่กำหนด
- _____ (4) ข้าพเจ้ามีความพอใจที่ได้ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานและคนอื่น ๆ ในการดำเนินกิจกรรมและโครงการวิชาการใหม่ ๆ
- _____ (5) สำหรับข้าพเจ้ายิ่งการปฏิบัติงานยากขึ้นเท่าไร ยิ่งรู้สึกมีความสุขที่จะทำงานนั้น
- _____ (6) ข้าพเจ้าสามารถจูงใจคณะครูและบุคลากรในโรงเรียนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กับงานที่ปฏิบัติ
- _____ (7) เมื่อพบเห็นภารกิจงานที่มีความยากและซับซ้อน ข้าพเจ้าจะพิจารณาด้วยความละเอียดทุกขั้นตอน
- _____ (8) ข้าพเจ้ามีความสามารถในการอำนวยการจัดการงานและโครงการหลายอย่างที่ซับซ้อนได้ในเวลาเดียวกัน
- _____ (9) ข้าพเจ้ามีความสุขที่ได้อ่าน บทความ หนังสือ วารสารเกี่ยวกับการฝึกอบรมภาวะผู้นำ และจิตวิทยา และนำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ในการปฏิบัติงาน
- _____ (10) เมื่อทำผิด ข้าพเจ้าไม่วิตกกังวลเกี่ยวกับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพใด ๆ ของบุคลากรในโรงเรียน

- _____ (11) ข้าพเจ้ามีความสามารถในการอำนวยความสะดวกเรื่องเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- _____ (12) ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะอธิบายเกี่ยวกับรายละเอียดของงานและโครงการที่สลับซับซ้อนให้กับบุคลากรในโรงเรียน
- _____ (13) ข้าพเจ้าให้ความสำคัญเป็นอันดับที่สองกับการนำโครงการใหญ่ ๆ มาแยกย่อยเป็นกิจกรรมเล็ก ๆ ที่สามารถปฏิบัติงานได้โดยง่าย
- _____ (14) ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่มีอะไรสำคัญเท่ากับการสร้างทีมงานที่ยิ่งใหญ่ในโรงเรียน
- _____ (15) ข้าพเจ้ามีความรู้สึกชื่นชมยินดีในการวิเคราะห์ปัญหาในการปฏิบัติงาน
- _____ (16) ข้าพเจ้าเคารพในสิทธิของผู้อื่นทั้งในและนอกโรงเรียน
- _____ (17) ข้าพเจ้าให้ความสำคัญเป็นอันดับที่สองกับการให้คำปรึกษากับเพื่อนร่วมงานและบุคลากรในโรงเรียนเพื่อให้ทำงานดีขึ้น หรือมีความประพฤติดีขึ้น
- _____ (18) ข้าพเจ้ามีความสุขกับการอ่านบทความ หนังสือ วารสารเกี่ยวกับการค้าขาย ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ แล้วนำมาปฏิบัติในกรรมวิธีใหม่ ๆ ที่ได้เรียนรู้

มลิวัน ศรีโคตร (2554) อธิบายวิธีตรวจให้คะแนนเพื่อวินิจฉัยลักษณะภาวะผู้นำ ไว้ดังนี้

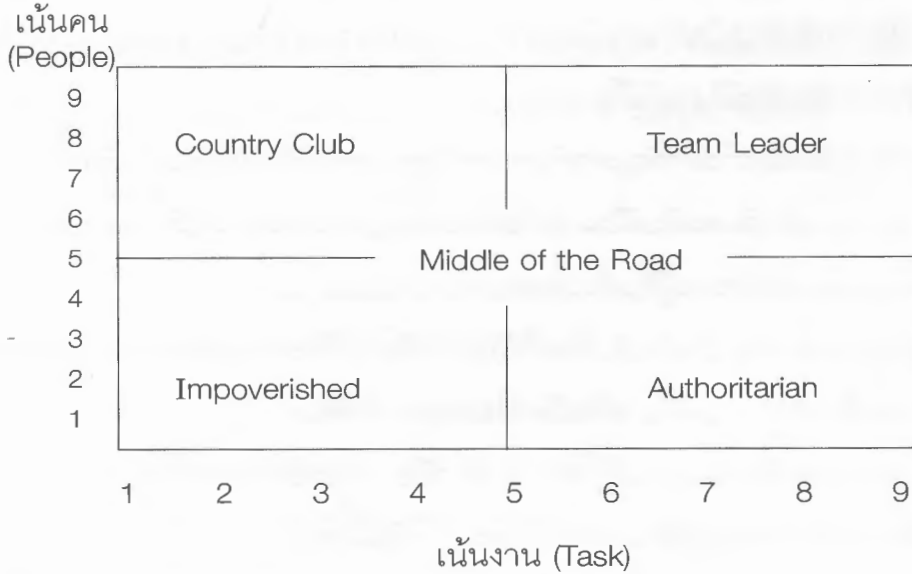
- (1) นำคำตอบมาใส่ดังตารางที่ 1 ซึ่งแบ่งคะแนนของข้อคำถามเป็น 2 กลุ่ม คือ คำถามที่ผู้ตอบแสดงถึงการบริหารที่เน้นคนกับคำถามที่ผู้ตอบแสดงถึงการบริหารที่เน้นงาน

ตารางที่ 1 แสดงค่าคะแนนในแต่ละข้อ ของแบบสอบถามตามแบบของเบลคและมูตัน

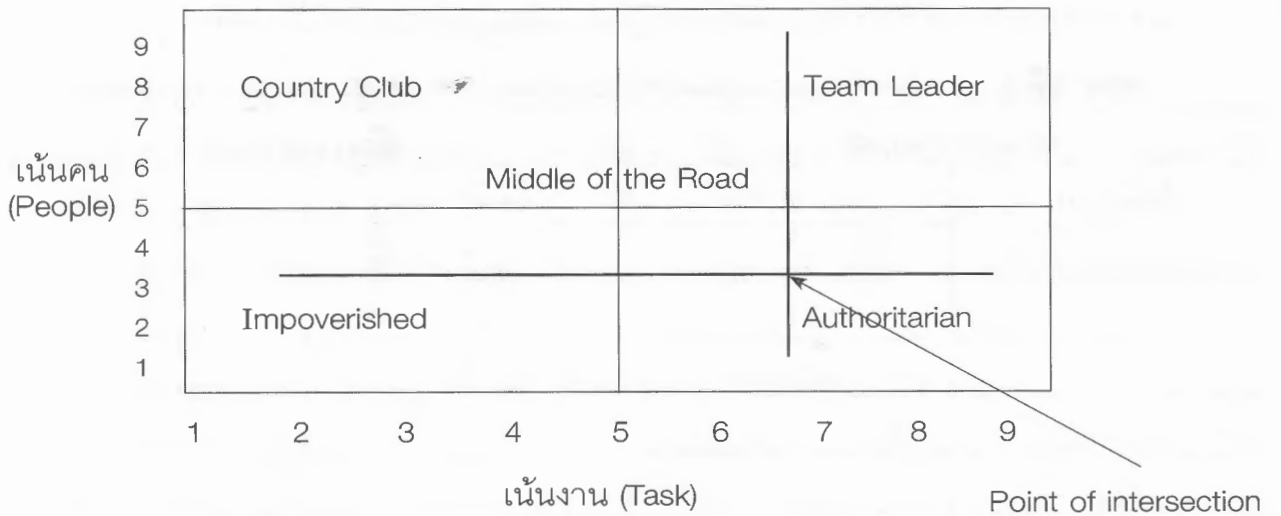
เน้นคน (People)		เน้นงาน (Task)	
ข้อคำถาม	คะแนนที่ได้	ข้อคำถาม	คะแนนที่ได้
1	.....	2	.....
4	.....	3	.....
6	.....	5	.....
9	.....	7	.....
10	.....	8	.....
12	.....	11	.....
14	.....	13	.....
16	.....	15	.....
17	.....	18	.....
รวม	.....	รวม	.....
x 0.2	.....	x 0.2	.....

ที่มา : เบลคและมูตัน Blake and Mouton (1989) . [Online] Available URL : <http://www.Leader>

(2) นำคะแนนที่รวมได้คูณด้วย 0.2 แล้วนำคะแนนช่องสุดท้ายไปเขียนกราฟโดย คะแนนแทน
 เน้นงานอยู่ที่แกนนอน (horizontal axis) คะแนนแทนเน้นคนอยู่ที่แกนตั้ง (vertical axis) และเมื่อ
 วาดกราฟในตารางแล้วจุดที่กราฟตัดกันคือแบบภาวะผู้นำของผู้บริหาร แสดงได้ ดังนี้

ตัวอย่าง เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนได้คะแนนเน้นคน คือ 3 คะแนน เน้นงาน คือ 7 คะแนน เขียน
 กราฟแสดงได้ดังนี้

จากการเขียนกราฟคะแนนเน้นคน 3 คะแนน เน้นงาน 7 คะแนน ตามภาพสรุปได้ว่าผู้อำนวยการมี
 สนใจผู้ปฏิบัติงานน้อย มุ่งให้ผู้ตามเชื่อฟังและ
 ภาวะผู้นำแบบ 9,1 คือภาวะผู้นำแบบเน้นอำนาจ ปฏิบัติตามความต้องการของผู้นำ มีการแปลผล
 และการเชื่อฟัง (task or authoritarian manage- คะแนนที่ ได้ดังนี้
 ment) หมายถึง ผู้นำที่ให้ความสำคัญผลผลิตสูง ถ้าผู้อำนวยการได้คะแนนเน้นงาน 1 - 3
 คะแนน เน้นคน 1 - 3 คะแนน

แสดงว่าผู้อำนวยการโรงเรียนมีภาวะผู้นำแบบ 1,1 คือ ภาวะผู้นำแบบปล่อยตามสบาย (impoverished management) หมายถึง ผู้นำสนใจทั้งคนต่ำและผลผลิตต่ำ เป็นผู้นำข้อมูลหรือนโยบายต่าง ๆ จากผู้อำนวยการระดับสูง ผ่านทางผู้นำไปสู่ผู้ปฏิบัติงาน

ถ้าผู้อำนวยการได้คะแนนเนื้องาน 1 – 3 คะแนน เน้นคน 7 – 9 คะแนน

แสดงว่าผู้อำนวยการโรงเรียนมีภาวะผู้นำแบบ 1,9 คือ ภาวะผู้นำแบบเน้นสมาคม (country club management) หมายถึง ผู้นำที่ให้ความสนใจผลผลิตน้อย แต่สนใจผู้ผลิตมาก มุ่งสร้างความพึงพอใจด้วยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นเพื่อนในการทำงาน

ถ้าผู้อำนวยการได้คะแนน 7 – 9 คะแนน เน้นคน 1 – 3 คะแนน

แสดงว่าผู้อำนวยการโรงเรียนมีภาวะผู้นำแบบ 9,1 คือ ภาวะผู้นำแบบเน้นอำนาจและการเชื่อฟัง (task or authoritarian management) หมายถึง ผู้นำที่ให้ความสนใจผลผลิตสูง สนใจผู้ปฏิบัติงานน้อย มุ่งให้ผู้ตามเชื่อฟังและปฏิบัติตามความต้องการของผู้นำ

ถ้าผู้อำนวยการได้คะแนนเนื้องาน 4 – 6 คะแนน เน้นคน 4 – 6 คะแนน

แสดงว่าผู้อำนวยการโรงเรียนมีภาวะผู้นำแบบ 5,5 คือ ภาวะผู้นำแบบเดินสายกลาง (middle of the road management) หมายถึง ผู้นำที่ให้ความสนใจผลผลิตปานกลางและพยายามสร้างความสมดุลในการปฏิบัติงานของคนในองค์กร

ถ้าผู้อำนวยการได้คะแนนเนื้องาน 7 – 9

คะแนน เน้นคน 7 – 9 คะแนน

แสดงว่าผู้อำนวยการโรงเรียนมีภาวะผู้นำแบบ 9,9 คือ ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยหรือทีมงาน (team or democratic management) หมายถึง ผู้นำที่ให้ความสำคัญและเอาใจใส่ทั้งการผลิตและผู้ปฏิบัติงานสูงทั้งสองอย่าง

ถ้าผู้อำนวยการได้คะแนนเนื้องานและคะแนนเนื้องานนอกเหนือจากที่กล่าวมานี้ให้ดูว่าค่าของคะแนนทั้งสองข้างใกล้เคียงกับแบบภาวะผู้นำแบบใดใน 5 แบบที่กล่าวมา ก็ให้เลือกแบบภาวะผู้นำที่ใกล้เคียงที่สุดกับค่าคะแนนที่ได้เป็นแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียน

แบบสอบถามวัดภาวะผู้นำดังกล่าวมีค่าอำนาจแต่ละข้ออยู่ระหว่าง 0.47 – 0.85 มีความเชื่อมั่น 0.94

ความสำคัญของทฤษฎีภาวะผู้นำ

1. นำทฤษฎีภาวะผู้นำมากำหนดเป็นคุณสมบัติคัดเลือกผู้อำนวยการโรงเรียน
2. นำทฤษฎีภาวะผู้นำมากำหนดเป็นหลักสูตรจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำ
3. ผลการวิจัยบ่งชี้ความสำคัญของภาวะผู้นำดังเช่น ศิริกาญจน์ ไกรบำรุง (2553) วิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนส่งผลโดยตรงทางบวกต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียน ($\beta = 0.94$) แล้ว ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารแบบ

ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (school based management) ซึ่งเป็นนโยบายที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้โรงเรียนบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน ภาวะผู้นำทางวิชาการส่งผลโดยตรงทางบวกต่อการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน ($\beta = 0.35$) สมศักดิ์ ชาญสูงเนิน (2552) วิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนส่งผลโดยตรงทางบวกต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน ($\beta = .53$) อรรถ ปรารับิปูตะลุง (2553) วิจัยพบว่าภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงของผู้อำนวยการโรงเรียนส่งผลโดยตรงทางบวกต่อคุณภาพการบริหารโรงเรียนของผู้อำนวยการโรงเรียน ($\beta = 0.865$) สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ สุวัฒน์ วิวัฒน์านนท์ และนิคม นาคอ้าย (2550) วิจัยพบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนส่งผลโดยตรงทางบวกต่อคุณภาพการสอนของครูในโรงเรียน ($\beta = 0.35$) แล้วคุณภาพการสอนของครูในโรงเรียนส่งผลโดยตรงทางบวกต่อเกรดเฉลี่ยของนักเรียน ($\beta = 0.81$) ส่งผลโดยตรงทางบวกต่อความสามารถในการแก้ไขปัญหาอย่างมีระบบของนักเรียน ($\beta = 0.26$) และส่งผลต่อโดยตรงทางบวกต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ($\beta = 0.50$)

มลิวิน ศรีโคตร (2554) วิจัยพบว่าภาวะผู้นำตามแนวพุทธส่งผลต่อคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทยได้อย่างชัดเจน

4. มีพุทธภษิต (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2545) กล่าวไว้ว่า

“เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปคด ฉนโคในหมู่มนุษย์ก็ฉนนัน บุคคลผู้ได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมูประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติชั่วเสียหาย แวนแคว้นทั้งหมด ก็จักยากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ธรรม

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปตรง ฉนโคในหมู่มนุษย์ก็ฉนนัน บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติชอบธรรม หมูประชาชนนอกนั้นก็จักพลอยดำเนินตาม ทั้งแวนแคว้นก็จะอยู่เป็นสุขหากผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม”

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นความสำคัญของผู้นำต่อความอยู่รอด สวัสดิภาพ และสันติสุขของสังคมและประเทศชาติทั้งหมด

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2545). **ผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- มลิวัน ศรีโคตร. (2554). **ภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- วิรัชพัชร วงศ์วัฒน์เกษม. (2555). **การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- ศิริกาญจน์ ไกรบำรุง. (2553). **ตัวแปรที่ส่งผลต่อการบริหารแบบยึดโรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- สมศักดิ์ ชาญสูงเนิน. (2552). **ตัวแปรที่ส่งผลต่อระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549). **ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย.** กรุงเทพมหานคร: SUNPRINTING.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ สุวัฒน์ วิวัฒน์นันท์ และนิคม นาคอ้าย. (มิถุนายน - ตุลาคม 2550) . "การค้นหารูปแบบของผลลัพธ์ทางการศึกษาของนักเรียนที่มีตัวแปรน้อยที่สุด และสามารถนำมาใช้ปฏิบัติในโรงเรียน," **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.** 7 - 13.
- อรรถ ปราบริปูตะลุง. (2553). **ตัวแปรคุณลักษณะของผู้อำนวยการโรงเรียนที่ส่งผลต่อระดับคุณภาพการบริหารงานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.** วิทยานิพนธ์ ศษ. ด. (การบริหารการศึกษา) นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- Blake, R.R. and Mouton , J.S. (1964). **The Managerial Grid.** Houston, TX : Gulf Publishing. (1989). **Change by Design.** Reading. Massachusetts : Addison - Wesley Publishing.

- Fieldler, F.E (1964). "A Contingency Model of Leadership Effectiveness," in L. Berkowitz, **Advances in Experimental Social Psychology**. (Vol.I,pp. 149 - 190). New York. : Academic Press.
- Hershey, P. and Blanchard, K.H. (1977). **The Management of Organizational Behavior**. 3rd ed. Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall.
- House, R.J. (1971). "A path – Goal Theory of Leadership Effectiveness." **Administrative Science Quarterly**. 16 : 321 – 38.
- House, R.J. and Mitchell, T.R. (1974). "Path – Goal Theory and Leadership," **Journal of Contemporary Business**. 3: 81 – 97.
- Hoy, W.K. and Miskel, C.G. (2008). **Educational Administration : Theory, Research, and Practice**. New York : The McGraw – Hill Companies, Inc.
- Halpin, A.W. (1966). **Theory and Research in Administration**. New York: Macmillan.
- Halpin, A.W. and Winer, B.J. (1952). **The Leadership Behavior of the Airplane Commander**. Washington, DC : Human Research Laboratories, Department of the Air Force.
- Hemphill, J.K. and Coons, A.E. (1950). **Leader Behavior Description Questionnaire**. Columbus : Personnel Research Board, Ohio State University.
- Stogdill, R.M. (1948). " Personal Factors Associated with Leadership : A Survey of the Literature," **Journal of Psychology**, 25 : 35 – 71.
- Stogdill, R.M. (1981). " Traits of Leadership : A Follow-up to 1970," in B.M. Bass (Ed.) **Stogdill, Handbook of Leadership**. pp. 73 - 79. New York : Free Press.
- Vroom, V.H. (1964). **Work and Motivation**. New York : Wiley.
- Vroom, V.H. and Yetton, P.W. (1973). **Leadership and Decision Making**. Pittsburgh : University of Pittsburgh Press.
- Yukl, G.A. (2002). **Leadership in Organizations**. 5th ed. Upper Saddle River, NJ : Prentice Hall.

ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา

ความหมาย

ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา (School Administrator Skills) หมายถึงทักษะพื้นฐานที่จำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมี ได้แก่ 1) ทักษะทางเทคนิค 2) ทักษะทางมนุษย์ 3) ทักษะทางความคิดรวบยอด 4) ทักษะทางการศึกษาและการสอน 5) ทักษะทางการรู้คิด

ความเป็นมา

ในปี ค.ศ.1955 โรเบิร์ต แคทซ์ (Robert Katz) (Katz, 1955) ได้เสนอว่า ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพควรมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น 3 ประการคือ 1) ทักษะทางเทคนิค (technical skill) 2) ทักษะทางมนุษย์ (human skill) และ 3) ทักษะทางความคิด รวบยอด (conceptual skills) ทักษะทั้งสามประการนี้เป็นทักษะของผู้บริหารในองค์กรการทางธุรกิจ แต่ต่อมามีผู้นำมาใช้ในองค์กรการรัฐกิจและองค์กรการศึกษาว่าผู้บริหารต้องมีทักษะทั้งสามประการนี้ด้วย ต่อมาได้ในปี ค.ศ.1986 เธลเบิร์ต แดล เดรด (Thelbert L. Drake) และ วิลเลียม เอช โร (William H. Roe) (Drake and Roe, 1986) ได้เสนอว่าผู้บริหารสถานศึกษาควรมีทักษะเพิ่มอีก 2 ประการ คือ 1) ทักษะทางการศึกษาและการสอน (educational and instructional skills) 2) ทักษะการรู้คิด (cognitive skills) ในปี ค.ศ. 2002 มัมฟอร์ด แซคคาร์โร ฮาร์ดิงเจคอบส์

และฟลีส์ท์แมน (Mumford,Zaccaro, Harding, Jacobs, and Fleishman, 2002) เสนอว่าผู้บริหารควรมีทักษะสามประการได้แก่ 1) ทักษะการแก้ปัญหา (problem solving skills) 2) ทักษะการปรับตัวทางสังคม (social judgment skills) 3) ความรู้ (knowledge) ในปี ค.ศ. 2002 ยูคิล (Yukl, 2002) และปี ค.ศ. 2004 นอร์ทเฮาส์ (Northouse, 2004) เสนอว่าผู้บริหารควรมีทักษะสามประการ ได้แก่ 1) ทักษะทางเทคนิค (technical skills) 2) ทักษะการมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal skills) 3) ทักษะทางความคิด รวบยอดหรือทักษะทางการรู้คิด (conceptual or cognitive skills)

ทักษะทั้งห้าประการของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาควรต้องมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นห้าประการ ต่อไปนี้

1. **ทักษะทางเทคนิค** เป็นทักษะเกี่ยวกับความรู้ ความชำนาญในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีความคล่องแคล่วในการใช้เครื่องมือและเทคนิค วิธี ตลอดจนเทคโนโลยีในการทำกิจกรรมนั้นๆ

2. **ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์** เป็นทักษะของผู้บริหารที่ใช้ในการทำงานของมนุษย์ ประกอบด้วย ความเข้าใจ ความรู้สึกและเจตคติของผู้อื่น การรู้จักที่จะทำงานร่วมกับแต่ละคนและกลุ่มบุคคล การสื่อสารที่ชัดเจนทั้งด้วยการพูด การบรรยายและการเขียน เพื่อให้บุคคลร่วมมือกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย
3. **ทักษะทางความคิดรวบยอด** เป็นความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอด คิดอย่างมีตรรกะ สามารถใช้เหตุผล สามารถมองเห็นภาพรวมรวบยอดขององค์การ กำหนดวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายหลักขององค์การโดยวิเคราะห์จากประวัติศาสตร์ขององค์การ และพัฒนาการขององค์การ รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และสาเหตุต่างๆ ของปัญหานั้น มองภาพอนาคตทั้งในบริบทสังคมขององค์กร สังคมของประเทศและสังคมโลก ที่คาดการณ์ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ทักษะความคิดรวบยอดนี้ผู้บริหารระดับสูง เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน อธิการบดีควรต้องมีมากเป็นอย่างยิ่ง
4. **ทักษะทางการศึกษาและการสอน** เป็นความรู้ทางการศึกษาและการสอนที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องรู้ เช่น ถ้าครูเขียนข้อสอบวัดความเข้าใจไม่เป็น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องชี้แนะครูได้ สอนครูได้ ถ้าครูวิเคราะห์ข้อสอบไม่เป็น ผู้บริหารต้องสอนเขาได้ ถ้าครูจัดการเรียนการสอนโดยใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไม่เป็น สอนแก้ปัญหาไม่เป็น ผู้บริหารต้องสอนเขาได้ ครูทำวิจัยเสนอผลงานไม่ผ่านการประเมิน ผู้บริหารต้องชี้แนะให้เขาแก้ไขได้ถูกต้อง เป็นต้น จะมาบอกว่าเป็นผู้บริหารไม่ต้องรู้เรื่องเหล่านี้ไม่ได้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำทางวิชาการทางการศึกษา
5. **ทักษะทางการรู้คิด** เป็นความสามารถในการคิดแก้ปัญหาได้ คิดวิเคราะห์ได้ คิดสร้างสรรค์ได้ ประเมินผลงานการบริหารของตนเองได้ ทักษะด้านนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้บริหารทุกระดับจะต้องมี
- ผู้บริหารระดับสูงต้องมีทักษะทางความคิดรวบยอดมาก ผู้บริหารระดับกลางมีทักษะทางมนุษยสัมพันธ์มาก ผู้บริหารระดับต่ำมีทักษะทางเทคนิคมาก ดังที่ เฮอร์เชย์และบลันชาร์ด (Hershey and Blanchard ; 1977 เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2539) เสนอไว้ในรูปที่ 1

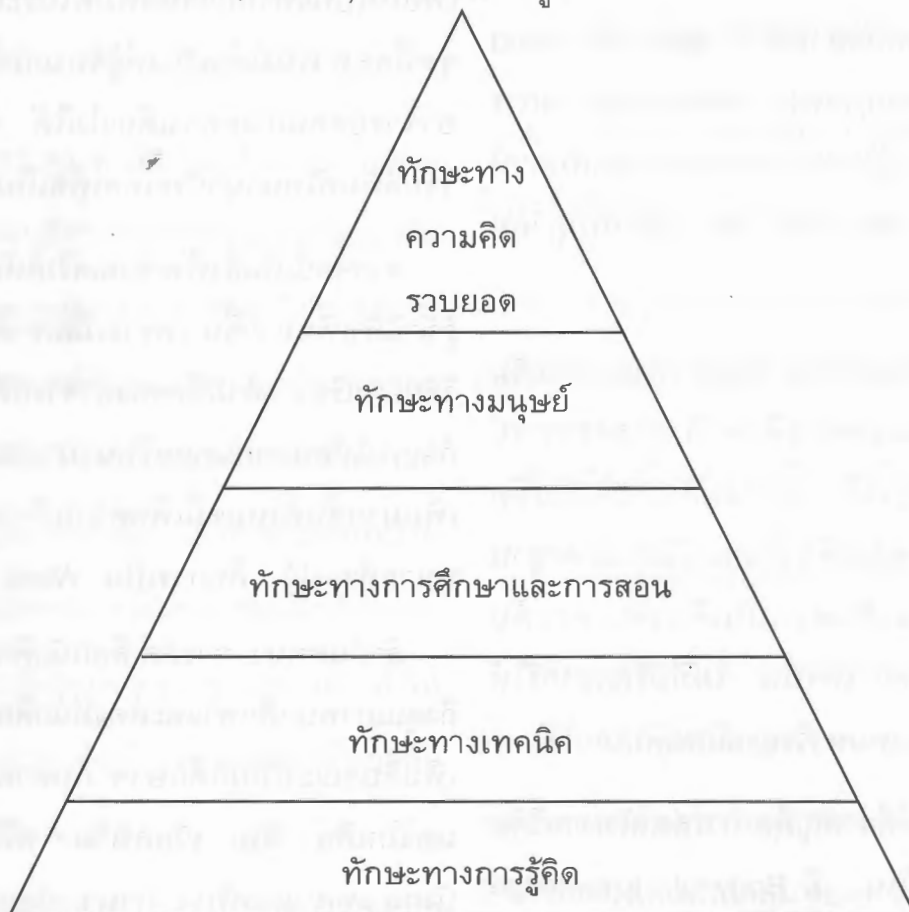
ระดับของผู้บริหาร

ทักษะที่ต้องการ

ผู้บริหาร ระดับสูง	ทักษะทางมนุษย	ทักษะทาง ความคิดรวบยอด
ผู้บริหาร ระดับกลาง		
ผู้บริหาร ระดับต่ำ	ทักษะทางเทคนิค	

รูปที่ 1 ทักษะที่จำเป็นในการบริหารในแต่ละระดับของผู้บริหารองค์การ

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีทักษะทางการศึกษาและการสอนมากอีกประการหนึ่งด้วย ส่วนทักษะทางการรู้คิด โดยเฉพาะการรู้คิดแก้ปัญหา นั้น ผู้บริหารทุกระดับต้องมีเพราะเป็นทักษะพื้นฐานของผู้บริหารทุกระดับ และพื้นฐานของทักษะทั้งสี่ทักษะอีกด้วย ดังนี้ เดรกและโร (Drake and Roe, 1996 ; เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ , 2539) เสนอไว้ตามรูปที่ 2

รูปที่ 2 ทักษะทั้งห้าของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารสถานศึกษา

การนำไปใช้

ความคิดเกี่ยวกับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำมาใช้กำหนดเป็นคุณสมบัติในการคัดเลือกบุคคลเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ถ้าผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะทั้งห้าอย่างเป็นผู้นำพหุองค์การทางการศึกษาไปสู่เป้าหมายทางการศึกษาได้ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีสติปัญญา มีคุณธรรมได้

ยิ่งถ้าผู้บริหารองค์การสถานศึกษามีวิสัยทัศน์ก็ย่อมนำพาสถานศึกษานั้นไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้ ดังเช่น ศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) เป็นผู้มีความคิดรวบยอด (concept) ด้วยการสร้างวิสัยทัศน์นำพานิด้าก้าวสู่สถาบัน World Class อันเป็นเข็มมุ่งของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังปรากฏในปกในของเนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 999 วันที่ 22 - 28 กรกฎาคม 2554 ดังนี้

“ก้าวสู่การเป็นสถาบัน World Class เป็นเข็มมุ่งการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ ศาสตราจารย์สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) กำหนดไว้เป็นมาตรฐานตัวบ่งชี้วัดเพราะเป็นสถาบันเดียวที่เปิดระดับปริญญาโท - เอก เท่านั้น ไม่มีปริญญาตรีให้สามารถวัดคุณภาพมหาวิทยาลัยระดับโลกได้

นำหนักตัววัดที่สำคัญคือ การส่งเสริมงานวิจัยสร้างองค์ความรู้ใหม่ มี Body of Knowledge องค์ความรู้ทางวิชาการมากขึ้น คณาจารย์กว่า

150 คนสามารถผลิตงานวิจัยได้ในมูลค่ากว่า 200 ล้านบาทต่อปีให้กับองค์กรต่างๆ นำไปใช้ในการปรับปรุงการบริหาร ซึ่งเป็นลักษณะของงานวิจัยในด้านการบริการ

การเตรียมก้าวขึ้นสู่การเป็น World Class University ได้นั้น ผลงานวิจัยต้องมีคุณภาพระดับตีพิมพ์ในวารสารระดับนานาชาติมากขึ้น ต้องมีสิ่งต่างๆ ที่พร้อมตามมาตรฐานที่ทั่วโลกยอมรับ เริ่มต้นจากคณาจารย์ที่มีตำแหน่งทางวิชาการ ต้องมีผลงานวิจัยที่มีคุณภาพเป็นที่รู้จักในต่างประเทศ ต้องมีการสอนอย่างมีคุณภาพ

ในอนาคต นิด้าต้องมีการสร้างแก่นักวิจัยเพื่อให้เป็นแก่นักวิจัยตีพิมพ์ในระดับนานาชาติ จุดนี้จะทำให้นิด้าเป็นที่รู้จักมากขึ้น เพราะอาจารย์สอนเก่งอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีผลงานวิจัยตีพิมพ์ในนานาประเทศเพื่อเป็นที่รู้จักด้วย

จากจุดนี้เป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมให้นานาประเทศรู้จักนิด้าเพิ่มมากขึ้น เพราะเมื่อเขาต้องการใช้งานวิจัยบางเรื่อง แล้วมีชื่อของอาจารย์ที่นิด้าเป็นผู้ทำก็จะทำให้คนภายนอกหรือนานาประเทศรู้จักนิด้าเพิ่มมากขึ้นทั้งหมดนี้เพื่อความก้าวหน้าเข้าสู่เป้าหมายที่วางไว้ คือการเป็น World Class

ลำดับต่อมา การคัดเลือกนักศึกษาต้องคำนึงถึงคุณภาพนักศึกษาและต้องมีนักศึกษานานาชาติเพิ่มขึ้นขณะนี้ มีนักศึกษาจากหลายประเทศจากมองโกเลีย จีน เวียดนาม ศรีลังกา พม่า บังกลาเทศ แอฟริกา กานา บัลแกเรีย มาศึกษา ทั้งระดับปริญญาโทและปริญญาเอก

สุดท้ายต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการ
 การสอนที่สมบูรณ์ มีห้องเรียน ห้องประชุม
 มาตรฐานมีแอร์ทุกห้อง มีคอมพิวเตอร์ มีอุปกรณ์
 ระดับสากล หรือห้องสมุดที่ใกล้จะเสร็จแล้ว
 ทันสมัยและครบวงจร เป็นห้องสมุดแบบ Liv-
 ing Library ในห้องสมุดนักศึกษาสามารถใช้เป็น
 ที่ค้นคว้า ทำงานร่วมกันจัดเป็นกลุ่มทำงานรวม
 กันได้ โดยจะมีห้องให้ทำงานได้กว่า 70 กว่า
 ห้อง จึงพูดได้ว่าเป็นห้องสมุดที่ทันสมัยที่สุดใน
 ประเทศไทย ลงทุนไปกว่า 100 ล้านบาท

ทั้งหมดนี้เพื่อความก้าวหน้าเข้าสู่เป้าหมายที่
 วางไว้คือ การเป็น World Class ให้ได้ ”

ศาสตราจารย์ ดร. สำเริง บุญเรืองรัตน์ ในช่วง
 ที่เป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการของมหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ ระหว่าง พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2536
 ได้เป็นผู้นำวิเคราะห์ปัญหาการผลิตบัณฑิตของ
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พร้อมกับวิเคราะห์
 สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น แล้วกำหนดนโยบาย
 และวัตถุประสงค์ของการผลิตบัณฑิต โดยรักษาสี
 เก่าที่ดีไว้ พัฒนาสิ่งใหม่จากรากฐานของเดิม ทำให้
 กำหนดทิศทางการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒได้สำเร็จ (มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ, 2532) และนำมาสู่การพัฒนา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศูนย์องครักษ์
 จังหวัดนครนายก ให้เป็นศูนย์ที่มุ่งผลิตบัณฑิต
 สาขาวิทยาศาสตร์ประยุกต์และเทคโนโลยีได้สำเร็จ
 (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ , 2543) และปรับปรุงหลักสูตร
 วิชาศึกษาทั่วไป เป็นหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อ
 พัฒนาคณาจารย์ให้เป็นผู้มีลักษณะ 7 ประการดังนี้
 (สำเริง บุญเรืองรัตน์, 2536)

1. เป็นผู้มีความสามารถใช้ภาษาเพื่อการ
 สื่อสาร
2. เป็นผู้มีความสุนทรีย์อารมณ์
3. เป็นผู้มีความรักโลกทัศน์กว้างไกล
4. เป็นผู้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่าง
 มีประสิทธิภาพ
5. เป็นผู้มีความสมรรถนะและสุขภาพที่ดีทั้งกาย
 และใจ
6. เป็นผู้ใฝ่รู้ความจริงและคิดอย่างมีเหตุผล
7. เป็นผู้มีความคุณธรรมและจริยธรรม

ได้มีการสร้างเอกสารประกอบการเรียนการ
 สอนตามหลักสูตรครบทุกวิชา แต่ละวิชามีจุดมุ่ง
 หมายสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 7 ประการ
 นี้ ใช้วิธีการสอนเป็นกลุ่ม (team teaching) มีวิชา
 หนึ่งที่สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ข้อ 6 และ ข้อ 7

โดยเฉพาะคือ 1) เพื่อพัฒนานิสิตให้เป็นผู้ใฝ่ความจริงและคิดอย่างมีเหตุผล 2) เป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม วิชานี้คือ มน 102 มนุษย์กับการใช้เหตุผลและจริยธรรม ศาสตราจารย์ ดร.สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ เป็นประธานสร้างเอกสารการสอน วิชานี้ สอนนิสิตปีที่ 1 ร่วมกับคณาจารย์ในภาควิชาปรัชญาและอาจารย์จากคณะอื่นๆ ที่มาร่วมกลุ่มกันสอนเป็นกลุ่ม ผลการสอนปรากฏว่าการสอนวิชา มน 102 มนุษย์กับการใช้เหตุผลและจริยธรรม มีนิสิตร้อยละ 80 เป็นผู้ใฝ่ความจริงและคิดอย่างมีเหตุผล ตลอดจนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด หลักสูตร

วิชาศึกษาทั่วไปที่ ศาสตราจารย์ ดร.สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ เป็นผู้นำในการพัฒนาขึ้นมา ทำให้นิสิตร้อยละ 78 มีลักษณะของบัณฑิต 7 ประการดังกล่าวมาแล้วอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2536)

แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ อรรถ ปราบบริบูรณ์ (2553) วิจัยพบว่าความสามารถในการรู้คิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบของผู้อำนวยการโรงเรียนของไทยมีคะแนนเฉลี่ยเพียงแค่ 1.4 คะแนน จากคะแนนเต็ม 8 นับว่าทักษะการรู้คิดของผู้อำนวยการโรงเรียนของไทยต่ำมาก ควรที่จะต้องเร่งพัฒนาอย่างมาก

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- ศรีนครินทร์วิโรฒ, มหาวิทยาลัย. (2532). **ทิศทางการผลิตบัณฑิต**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2536). **การพัฒนาหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อสร้างคุณลักษณะบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ**. เอกสารวิจัยส่วนบุคคลเสนอเพื่อรับปริญญาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2543). “จากห้องหุงต้มเปลี่ยนเป็น มศว องค์กรฯ,” **3 ยุคของมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ สารานุกรมศึกษาศาสตร์อันดับ 1 ฉบับรวมเล่มเฉพาะเรื่อง**. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา,
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (สิงหาคม, 2539). **ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.
- อรรถ ปราบริปูตะลุง. (2553). **ตัวแปรเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้อำนวยการโรงเรียนที่ส่งผลต่อระดับคุณภาพ การบริหารงานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา). นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- Drake, Thelbert L. and Roe, William H. (1986). **The Principalship**. 3rd ed. New York : Macmillan.
- Hershey, P. and Blanchard, K.H. (1977). **The Management of Organizational Behavior**. 3rd ed. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice - Hall .
- Katz, Robert L. (January - February, 1955). “Skills of an Effective Administrator,” **Harvard Business Review**, 33 : 33 - 42 .
- Mumford , M . D. ; Zaccaro , S. J.;Harding F. D.; Jacobs , T.O.,and Fleishman , E. A . (2002). “Leadership Skills for Changing World : Solving Complex Social Problems, ”**Leadership Quarterly**. 11 (1) : 11 – 35 .
- Northouse, P. G. (2004.). **Leadership : Theory and Practice**. 3rd ed. Thousand Oaks, CA : Sage.
- Yukl, G.A. (2002). **Leadership in Organization**. 5th ed. Upper Saddle River, NJ : Printice Hall.

ระบบเปิดในโรงเรียน

ความหมาย

ระบบเปิดในโรงเรียน (Open Systems in Schools) หมายถึง ทักษะที่ว่าสถานศึกษาเป็นองค์การทางสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือสถานศึกษาเป็นองค์การทางสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม และขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม

ความเป็นมา

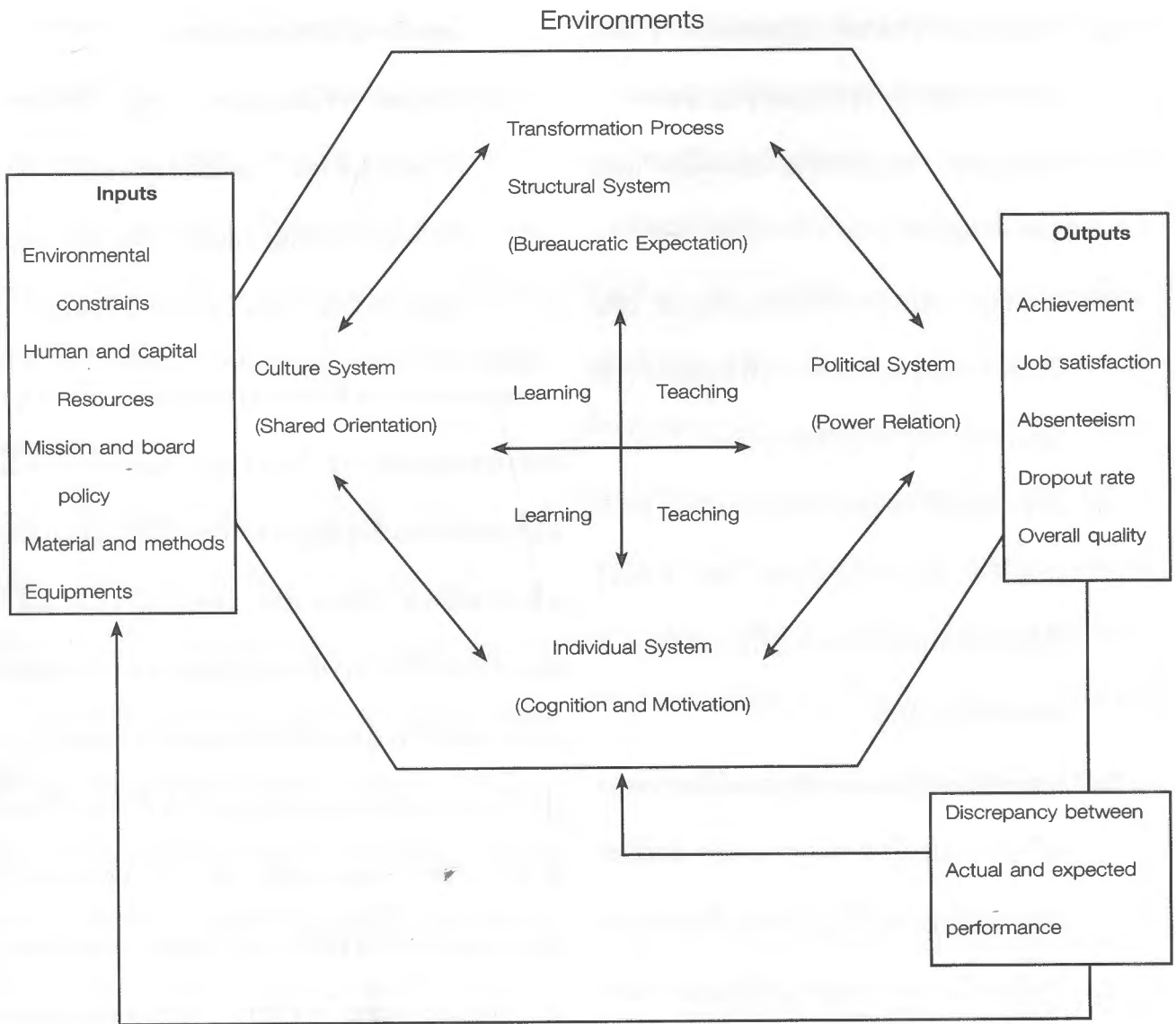
ในปี ค.ศ.1947 แมกซ์ เวบเบอ (Max Weber, 1947) เริ่มคิดว่าองค์การทั้งหลายเป็นระบบสังคมที่ประกอบด้วยบุคคลมาร่วมกันทำงานย่อมมีปฏิสัมพันธ์และขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ การแข่งขัน ทรัพยากร และระบบการเมือง สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์การ องค์การจึงไม่ใช่เป็นองค์การปิด ที่ทำงานกันแต่เฉพาะบุคคลในองค์การเท่านั้น ต่อมาในปี ค.ศ.1960 ทาลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) (Parsons, 1960) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อองค์การและเสนอแนวความคิดว่าองค์การเป็นระบบเปิดที่ขึ้นอยู่กับและได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม ความคิดดังกล่าวนี้ ในปี ค.ศ. 2008 เวน เค ฮอย (Wayne K. Hoy) และ ซีเซล จี มิสเกล (Cecil G. Miskel) (Hoy and Miskel, 2008) ได้นำความคิดของ จาคอบ ดับเบิลยู จีท์เซลส์

(Jacob W Getzels) และอีกอน จี กูบา (Egon G. Guba) (Getzel and Guba, 1957) ที่ว่าโรงเรียนเป็นระบบสังคม มาวิเคราะห์ให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นสังคมนระบบเปิดที่นำเอาทรัพยากรอันได้แก่ ครู นักเรียน เงิน จากสิ่งแวดล้อมและวิชาการต่างๆมาสู่กระบวนการทางการศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงนักเรียนให้เก่ง ดี มีสุข การบริหารกิจการโรงเรียนจึงต้องบริหารด้วยทฤษฎีการบริหารแบบระบบเปิด ฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 2008) ได้อธิบายความคิดและสังพจน์เกี่ยวกับระบบเปิดในโรงเรียนไว้ ดังนี้

ความคิดและสังพจน์เกี่ยวกับระบบเปิดในโรงเรียน

1. โรงเรียนเป็นสังคมที่เป็นระบบเปิดได้รับอิทธิพลจากอำนาจรัฐ ระบบการเมือง ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม
2. ระบบสังคมในโรงเรียนประกอบด้วย
  - 1) ส่วนต่างๆที่สัมพันธ์กัน 2) ลักษณะ และ 3) กิจกรรมที่ส่งผลต่อส่วนต่างๆทั้งหมด เช่น เมื่อผู้ปกครองร้องเรียนให้อาจารย์ใหญ่เปิดวิชาใหม่ขึ้นมาไม่ใช่เพียงผู้อำนวยการเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบ ครู และนักเรียนก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน

3. โรงเรียนประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ เช่น ครูที่กระทำการตามความต้องการ ความเร็ว จุดมุ่งหมาย แรงจูงใจ และ บทบาทของเขา
  4. โรงเรียนเป็นสังคมที่มีจุดมุ่งหมาย เช่น โรงเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ
  5. โรงเรียนมีโครงสร้างที่แบ่งเป็นแผนก สาขาวิชา เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มีผู้เชี่ยวชาญและตำแหน่งในระดับต่าง ๆ ลดหลั่นกันลงมา
  6. โรงเรียนมีกฎระเบียบอย่างเป็นทางการ พร้อมกันนั้นก็มีบรรทัดฐานอย่างไม่เป็นทางการเพื่อให้ครูได้ปฏิบัติหน้าที่เหมาะสม
  7. โรงเรียนมีบทลงโทษอย่างเป็นทางการและ ไม่เป็นทางการต่อผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ
  8. ระบบการเมืองมีอิทธิพลต่อโรงเรียน การเมืองมีอิทธิพลต่อการกระทำของผู้บริหารและครู
  9. โรงเรียนมีวัฒนธรรมของโรงเรียนที่มีผลต่อ พฤติกรรมของบุคคลในโรงเรียน
  10. โรงเรียนเป็นระบบสังคมที่มีความคิดรวบ ยอดและสัมพันธ์กัน เช่น ห้องเรียนถือว่าเป็นระบบสังคม แต่โรงเรียนที่ประกอบด้วย ห้องเรียนก็เป็นระบบสังคม
  11. ทุกองค์การที่มีแบบแผน เช่น โรงเรียน เป็นระบบสังคม แต่ไม่ใช่ทุกระบบสังคม เป็นองค์การที่มีแบบแผน เช่น สังคมของ ครูแบบหนึ่งอาจไม่มีระเบียบแบบแผน
- ทุกองค์การที่มีแบบแผนย่อมมีจุดมุ่ง หมายขององค์การ โรงเรียนเป็นองค์การที่มี แบบแผนย่อมมีจุดมุ่งหมายของโรงเรียนเพื่อ ผลิตผลลัพธ์ (outputs) โดยนำสิ่งป้อนเข้า (inputs) มาทำการเปลี่ยนแปลง(transformation process) ไปสู่ผลลัพธ์(outputs) ภายใน บริบทของสิ่งแวดล้อมทำให้โรงเรียน มี 6 องค์ประกอบหลัก คือ 1) โครงสร้าง (structure) ของโรงเรียน 2) บุคคล (individual) 3) วัฒนธรรมของโรงเรียน (school culture) 4) การเมืองในโรงเรียน (politics in school) 5) เทคนิควิธีการและการเรียนการสอน (teaching) 6) สิ่งแวดล้อม (environment) 7) ข้อมูลย้อนกลับจากภายใน (internal feedback) 8) ข้อมูลย้อนกลับจาก ภายนอก (external feedback) องค์ประกอบ เหล่านี้สร้างเป็นรูปแบบระบบเปิดในโรงเรียน ได้ ดังภาพ 1

ภาพ 1 รูปแบบระบบเปิดหรือเรียกอีกอย่างว่า ระบบสังคมในโรงเรียน

ตามรูปแบบดังกล่าวนี้สามารถอธิบายการทำงานของโรงเรียนได้ ดังนี้

1. โรงเรียนกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บุคลากรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนมีความพอใจผลงานของโรงเรียน นักเรียนไม่ขาดเรียน นักเรียนไม่ลาออก คุณภาพของโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับดี
2. โรงเรียนดำเนินกิจกรรมเปลี่ยนแปลงนักเรียนไปสู่จุดมุ่งหมายในข้อ 1. โดย
  - 1) จัดโครงสร้างโรงเรียนแบ่งเป็นแผนกแบบระบบราชการ . 2) หาผู้อำนวยการครู ซึ่งแต่ละคนมีความคิด มีสติปัญญา และมีแรงจูงใจ มีความต้องการของแต่ละคน การดำเนินงานขององค์กรเกิดจากอิทธิพลของโครงสร้างของโรงเรียนและ

ครูแต่ละคนในโรงเรียน ถ้าให้ B เป็น พฤติกรรมขององค์การ S เป็นโครงสร้าง ของโรงเรียนและ I เป็นแต่ละบุคคลใน โรงเรียน ก็สามารถเขียนได้ว่า $B = f(S \times I)$ เช่นการประเมินผลการสอน ของครูในโรงเรียนเป็นผลมาจากนโยบาย ของโรงเรียน (S) และความต้องการของ ครู (I) 3) การดำเนินงานของโรงเรียน ย่อมเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของโรงเรียน 4) การดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนย่อม เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง 5) การ จัดการเรียนการสอนเป็นหัวใจสำคัญ กระบวนการเปลี่ยนแปลงนักเรียนไปสู่จุด มุ่งหมายของโรงเรียน 6) โรงเรียนต้องหา สิ่งป้อนเข้ามาเพื่อมาจัดการเปลี่ยนแปลง สิ่งป้อนเข้ามาประกอบด้วย ข้อจำกัด ของสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรบุคคล และทุน วิทยาศาสตร์และนโยบายของคณะกรรมการ

โรงเรียน วัสดุอุปกรณ์ วิธีการ เครื่องมือ 7) โรงเรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่ง แวดล้อมที่โรงเรียนตั้งอยู่ 8) ทำการ ประเมินเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างผลลัพธ์ที่เป็นจริงและที่คาดหวัง นำข้อมูลย้อนกลับดูกระบวนการเรียน การสอนและสิ่งป้อนเข้า

การนำมาใช้

ความคิดที่ว่าโรงเรียนเป็นระบบสังคม เปิดนี้ นำมาสู่การบริหารจัดการด้วยทฤษฎีการ บริหารแบบระบบเปิด ด้วยการมอบอำนาจให้ โรงเรียนบริหารจัดการกันเอง การตัดสินใจเกี่ยวกับ หลักสูตรการเรียนการสอนอยู่ที่คณะกรรมการ โรงเรียน ที่ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทน ครู ตัวแทนผู้ปกครอง ตัวแทนศิษย์เก่า ตัวแทน บุคคลจากหน่วยงานอื่นและตัวแทนจากนักเรียน เป็นต้น

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- Getzl, J.W. and Guba , E.G. (1957). " Social Behavior and the Administration Process, " **School Reviews.** 65 : 423 - 41.
- Hoy, W.K. and Miskel, C. G. (2008). **Educational Administration : Theory, Research and Practice.** New York : The McGraw - Hill Company Inc.
- Parson, T. (1960). **Structure and Process in Modern Societies.** Glencoe, Illinois: Free Press.
- Weber, M. (1947). **The Theory of Social and Economic Organizations.** in T. Parson (Ed.) A. M. Henderson and T. Parsons (Trans.) New York : Free Press.

ศาสตร์การจัดการ

ความหมาย

ศาสตร์การจัดการ (Management Science) เป็นการประยุกต์วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหาการจัดการเพื่อช่วยผู้จัดการให้ตัดสินใจที่ดีขึ้น

ความเป็นมา

ประมาณ ค.ศ. 1939 สมัยสงครามโลกครั้งที่สองได้มีการจัดตั้งกลุ่มวิจัยปฏิบัติการทางทหาร (military operations research group) ในประเทศอังกฤษ (Taylor III, 1996; Wagner, 1975) มี พี. เอ็ม. เอส. แบลคเกตต์ (P.M.S. Blackett) เป็นหัวหน้า ท่านผู้นี้เป็นอาจารย์อยู่ที่มหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ เคยเป็นข้าราชการในกองทัพเรือและได้รับรางวัลโนเบล กลุ่มวิจัยปฏิบัติการทางทหารประกอบด้วยนักสรีรวิทยา 3 คน นักฟิสิกส์เชิงคณิตศาสตร์ 3 คน นักฟิสิกส์ทางดาราศาสตร์ (astrophysicist) 1 คน นักฟิสิกส์ทั่วไป 1 คน นักคณิตศาสตร์ 2 คน รวมทั้งข้าราชการทหารและนักสำรวจอีกด้วย กลุ่มวิจัยปฏิบัติการทางทหารชุดนี้เรียกชื่อย่อว่า OR Groups ได้ใช้วิธีการ

ทางวิทยาศาสตร์มาบริหารปรับปรุงระบบ เรดาร์ เตือนภัยและระบบปืนอาวุธของทหาร เช่น ระบบปืนติดเครื่องบิน เป็นต้น ได้สำเร็จทำให้อังกฤษรบชนะเยอรมนี ความสำเร็จของกลุ่ม OR ของอังกฤษนี้มีชาวอเมริกันสองคนที่ทำงานในกองทัพอเมริกาคนหนึ่งคือ ดร.เจมส์ บี. โคนแนนท์ (James B. Conant) อีกคนหนึ่งคือ ดร. แวนเนวาร์บุช (Vannevar Bush) ได้เฝ้าสังเกตอยู่และเห็นกลุ่ม OR ของอังกฤษทำงานได้สำเร็จอย่างดี ทั้งสองคนนี้จึงเสนอให้สหรัฐอเมริกาจัดตั้งกลุ่ม OR ในกองทัพบกอเมริกา ต่อมาก็จัดตั้งในกองทัพอากาศและกองทัพเรือของอเมริกา ภายหลังเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงแล้ว กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ของสหรัฐอเมริกาก็จัดตั้งกลุ่ม OR เพื่อแก้ปัญหาทางทหาร มีอยู่ 2 หน่วยงานสร้างชื่อเสียงอย่างมากคือ Navy's Operations Evaluation Group at MIT และ Project Rand ที่จัดตั้งโดยกองทัพอากาศสหรัฐอเมริกา เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงโมเดลทางคณิตศาสตร์และเทคนิคต่างๆที่กลุ่ม OR คิดขึ้นมาแก้ปัญหา

ทางการทหารในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองที่เก็บไว้เป็นความลับก็ได้รับการเปิดเผยออกมา บริษัททางธุรกิจก็นำมาใช้แก้ปัญหาทางธุรกิจได้ผลดีและมีการจัดเป็นวิชาสอนในมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ต้นปี ค.ศ.1950 เป็นต้นมา การใช้เทคนิคเชิงปริมาณ (quantitative techniques) แก้ปัญหาการจัดการ ก็กลายเป็นศาสตร์การจัดการ (management science) ซึ่งเป็นทฤษฎีการบริหารที่คิดสร้างขึ้นมาจากการประยุกต์วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาแก้ปัญหาการบริหารวงการธุรกิจอุตสาหกรรมก็นำมาใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้

ขั้นตอนของศาสตร์การจัดการ

ในการแก้ปัญหาการบริหารขององค์กรนั้น ศาสตร์การจัดการ มีขั้นตอนในการแก้ปัญหา 5 ขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1. **สังเกต** (observation) มีการสังเกตเพื่อบ่งชี้ปัญหาที่ปรากฏในองค์กร

2. **นิยามปัญหา** (definition of the problem) เมื่อพบปัญหาก็ทำความเข้าใจให้กระจ่างกับปัญหาแล้วนิยามปัญหาให้ชัดเจน

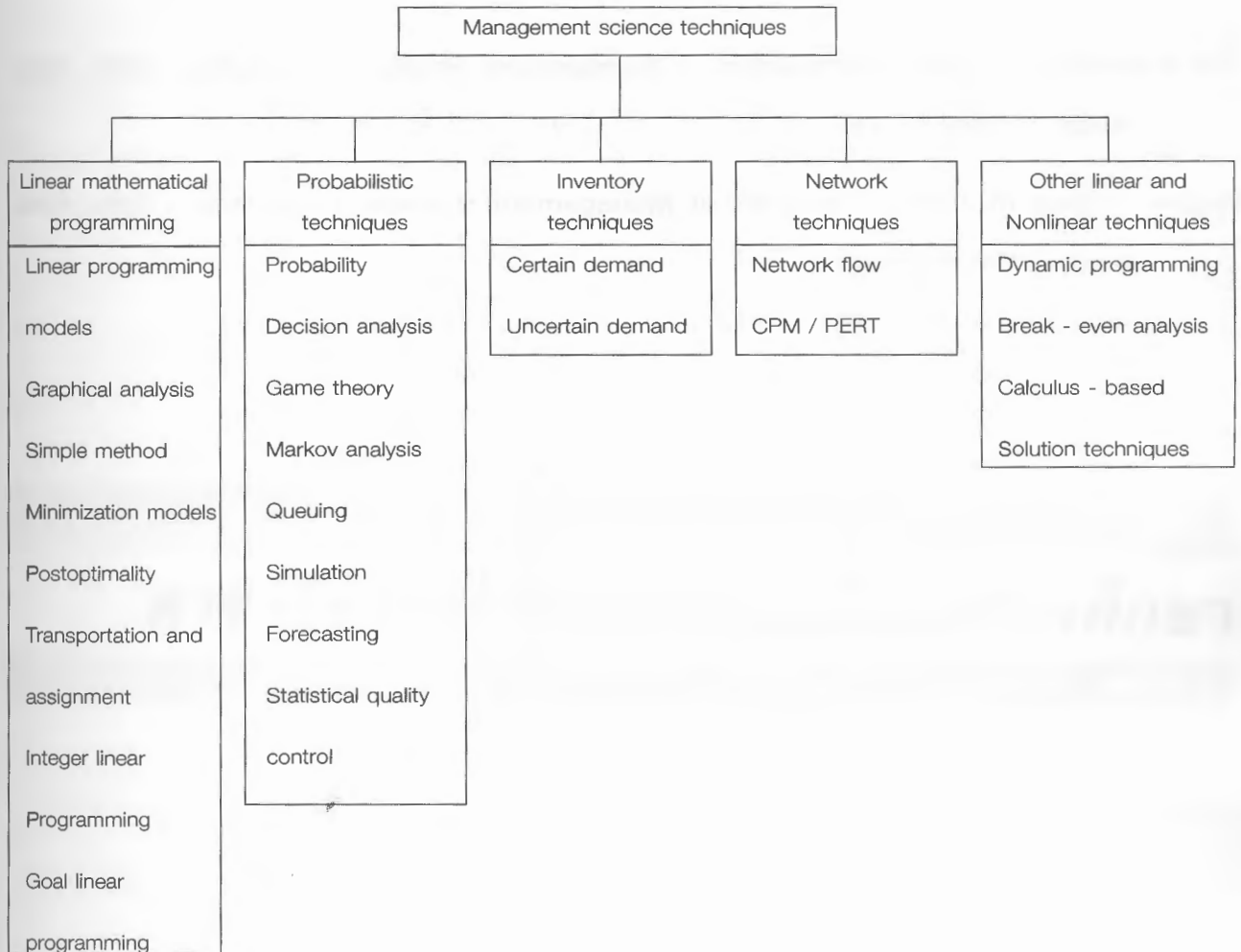
3. **สร้างโมเดล** (model construction) เพื่อแสดงปัญหา

4. **หาคำตอบ** (model solution) ขั้นนี้จะใช้เทคนิคทางศาสตร์การจัดการหาคำตอบของปัญหา

5. **นำไปขยายผล** (implementation of results) เมื่อหาทางแก้ปัญหาได้แล้ว ก็นำไปใช้แก้ปัญหา และขยายผลไปใช้แก้ปัญหา

เทคนิคของศาสตร์การจัดการ

เทคนิคที่ใช้ในการหาคำตอบของปัญหามีหลายเทคนิค เช่น การวิเคราะห์กราฟ (Graphical Analysis) ทฤษฎีเกม (Game Theory) การวิเคราะห์มาร์คอฟ (Markov Analysis) บทบาทสมมุติ (Simulation) PERT (Program หรือ Planning Performance Evaluation and Review Technique) การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (Break - Even Analysis) เป็นต้น เทคนิคเหล่านี้เป็นตัวอย่างของเทคนิค ดังภาพ

การนำไปใช้

ในวงการศึกษานำเทคนิคการวิเคราะห์จุดคุ้มทุนมาใช้ในการแก้ปัญหารายรับ รายจ่ายของการดำเนินการในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยเอกชน หรือสถานศึกษาเอกชนได้นำเทคนิคนี้มาใช้อย่างมาก

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

Tay III, Barnard W. (1996). **Introduction to Management Science**. Englewood – Cliffs, New Jersey : Prentice Hall.

Wagner, Harvey M. (1975). **Principles of Management Science**. Englewood – Cliffs, New Jersey : Prentice Hall.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา

การประเมินตามระดับของผู้เรียน

ความหมาย

การประเมินตามระดับของผู้เรียน (Ability Standard Scale Assessment) หมายถึง การทดสอบ การตรวจสอบ หรือการพิจารณาตัดสินความสามารถของผู้เรียนเทียบกับความสามารถในการใช้สมองด้านต่าง ๆ ตามโครงสร้างการเรียนรู้ของสมอง ตามลำดับ 6 ระดับคือ การรับรู้ การเปรียบเทียบ การสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยง การจัดการท่าลงมือปฏิบัติ การสร้างสังคม และการสร้างความยั่งยืน

ความเป็นมา

เมื่อประมาณกว่าศตวรรษที่ผ่านมา (ค.ศ. 1904) อัลเฟรด บินเน็ต (Alfred Binet) นักจิตวิทยาชาวฝรั่งเศส ได้สร้างแบบทดสอบวัดสติปัญญา เพื่อวัดความสามารถทางสมองของมนุษย์ ทำให้มีการตื่นตัวสร้างแบบทดสอบทางสติปัญญาจากนักทดสอบทางจิตวิทยา (Psychometrician) ที่สร้างทฤษฎี โดยกำหนดขอบเขตของสติปัญญาตาม Frame of Mind ของตน เกิดเป็นทฤษฎีการวัดทางสติปัญญา ซึ่งการ์ดเนอร์ (Gardner, 1987) กล่าวว่า เป็นกรอบของจิต (frame of mind) ที่แคบเกินไป และแต่ละทฤษฎีพิจารณาสติปัญญา โดยไม่คำนึงถึงบริบทและสภาพความเป็นอยู่รอบตัวเข้าไปด้วย เป็นการดึงบุคคลออกจากธรรมชาติแวดล้อมของการเรียนรู้ นอกจากนี้แบบทดสอบยังเน้นเนื้อหาในลักษณะ content standardized test และเน้นการเปรียบเทียบระหว่างบุคคล มุ่งเน้นหาคนที่เก่งที่สุด ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

แบบทดสอบมาตรฐานในสมัยนั้น นอกจากจะ

เน้นเนื้อหาของแบบทดสอบตามกรอบกำหนดแล้ว ยังเน้นการเปรียบเทียบคะแนนของแต่ละคนกับคะแนนของกลุ่มผู้สอบที่ทำการสอบก่อน กำหนดให้เป็นกลุ่มประชากรอ้างอิง หรือ norm group เพื่อดูว่าตนอยู่ในระดับใดเมื่อเทียบกับกลุ่ม ซึ่งไม่สอดคล้องกับความเชื่อในการจัดการศึกษาปัจจุบัน

ในโลกปัจจุบันนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยี ที่แม้เพียง 2-3 ปีที่ผ่านมา มีความเปลี่ยนแปลงมาก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี กระแทกกับความเป็นอยู่ของประชากรโลก และระบบการศึกษาของนานาชาติในโลกเป็นอันมาก การปฏิรูปการศึกษา ได้เกิดขึ้นในหลายประเทศ เกิดคำถามว่าการจัดการศึกษานั้น ๆ สามารถเตรียมบุคคลให้เข้าสู่สังคมและการอยู่รอดในอนาคตเพียงใด บทบาทของการประเมินผู้เรียน จึงเน้นหนักไปทางด้านความรับผิดชอบ (accountability) ต่อการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคมในศตวรรษที่ 21 ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ประกาศกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาเยาวชนในปี 2002 ที่เรียกว่า No Child Left Behind Act (NCLB) ในสมัยประธานาธิบดีบุช และย้ายการเปลี่ยนแปลงในสมัยประธานาธิบดีโอบามา ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะต้องยกเครื่องระบบการศึกษาของประเทศ โปรแกรมการศึกษาต่าง ๆ จะต้องแก้ไข เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อรับกับสถานการณ์ของโลกปัจจุบันที่ล่อแหลมต่อการล่มสลาย (USA Today, Breaking News, Oct 23rd 2009) ส่วนประเทศไทยเองก็ได้มีการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2541

และในปี พ.ศ. 2552 รัฐบาลของนายกรัฐมนตรีกษัตริย์ เวชชาชีวะ ได้ประกาศปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) เน้นสร้างคนไทย ได้เรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างมีคุณภาพ คุณธรรมและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ (สภาการศึกษา, 2009 หน้า 3-5)

จากที่กล่าวมา เห็นได้ชัดเจนว่า ระบบการศึกษาประเทศต่าง ๆ มุ่งเน้นการเตรียมผู้เรียนสู่อนาคตที่มีความซับซ้อนและขยายตัวมากกว่าอดีต โดยพิจารณาให้ทุกคนมีฐานะเป็นพลโลก (world citizen) มากกว่าพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่ง และระบบการศึกษา มุ่งเน้นความสามารถ หรือสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าความรู้ในเนื้อหา (capacity or ability rather than content area)

สาระสำคัญของเนื้อหา

1. แนวคิดและทฤษฎี

1) ทฤษฎีการเรียนรู้ของสมอง

ในอดีตเราเชื่อว่าสมองของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เกิดมาเป็นเช่นไรก็คงอยู่เช่นนั้น ไม่สามารถฟื้นฟูหรือพัฒนาได้ นั่นคือ บางคนอาจเกิดมาเป็นคนไม่ฉลาด ก็จะเป็นคนไม่ฉลาดต่อไป แต่ในปัจจุบันการทดลองทาง Neuroscience เชื่อว่า สมองของมนุษย์สามารถแก้ไขปรับปรุงได้ หรือแม้แต่สมองที่เกิดเสื่อมจากอุบัติเหตุ การเจ็บป่วย หรืออายุมาก ก็ยังสามารถฟื้นฟู ปรับสภาพได้

ในช่วงไม่กี่สิบปีที่ผ่านมาด้วย ความเจริญ

ก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์ นักวิจัยได้ศึกษาการทำงานและการเรียนรู้ของสมอง มีผลการวิจัยสำคัญ โดยเฉพาะการพัฒนาของสมอง หลายประเด็น ได้ผลสอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยาของนักจิตวิทยารุ่นก่อน ๆ ผลการวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ ที่สำคัญ มีดังนี้

(1) สมองแต่ละส่วน (แต่ละพื้นที่) ทำงาน หรือมีหน้าที่ต่างกัน เช่น สมองส่วนข้างเหนือใหญ่ ทำหน้าที่ด้านภาษา การเคลื่อนไหว เก็บรูปภาพ สมอง ส่วนบน ทำหน้าที่เกี่ยวกับการคิด

(2) สมองส่วนใน ทำหน้าที่ด้านความรู้สึกต่าง ๆ ก่อนการเรียนรู้ ถ้าข้อมูลที่รับเข้ามามีความรู้สึกเชิงบวก สมองก็จะทำงานได้ดี แต่ถ้าข้อมูลที่ได้รับมีความรู้สึกเชิงลบ หรือไม่ชอบ สมองก็จะปิดกั้นการรับรู้ เช่น ถ้าเรารู้สึกว่าวิชานี้ยาก การที่จะเรียนให้ได้ผลดีย่อมต้องใช้กำลัง และความพยายามอย่างมาก

(3) ผลการวิจัยเสนอว่า ส่วนสำคัญที่สุดของสมอง คือ การสามารถควบคุมตนเองได้ ตัดสินใจเอง ดังนั้นส่วนสำคัญในการเรียนรู้คือผู้เรียนได้เลือกเอง ตัดสินใจด้วยตนเองมีความสนใจ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีกว่าสิ่งที่ครูจัดหาไว้ให้

(4) สมองของคนแตกต่างกัน ไม่มีสมองใด ๆ 2 สมองเหมือนกันเลย การพัฒนาของสมองจึงต้องคำนึงถึงความสามารถของสมองแต่ละด้าน แต่ละระดับของความสามารถในด้านนั้น ๆ ไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้

การตรวจสอบการเรียนรู้ของสมอง จึงต้องพิจารณาจากข้อมูลเบื้องต้นของความสามารถสมองแต่ละด้าน นำมาสร้างเป็นแบบแผน และการประเมินก็จะใช้การตรวจสอบแบบแผนที่เกิดขึ้นในสมอง ตามขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ 1 สมองรับรู้ประสบการณ์ เก็บเกี่ยวประสบการณ์อย่างกว้างขวาง

ขั้นที่ 2 สมองจัดการกับข้อมูลโดยการเปรียบเทียบ จัดกลุ่ม จัดประเภท สร้างความคิดรวบยอด ซึ่ง Piaget เรียกว่า schemata เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับข้อสนเทศต่าง ๆ เมื่อพบข้อสนเทศใหม่ก็จะนำไปเทียบกับของเดิม สามารถอธิบายได้ว่าเหมือนหรือต่างกัน และจะมีการปรับและขยายกลุ่มและประเภทให้สอดคล้องกับสิ่งที่พบใหม่ เรียกว่า assimilate และขยายให้ครอบคลุม ตามกระบวนการ accommodate จัดเป็นความคิดรวบยอดใหม่ เป็นการเรียนรู้แบบ conceptualization ทำให้เกิดความหมาย หรือระยะที่สามารถใช้ในบริบทที่ต่างกัน

ขั้นที่ 3 สมองพิจารณาแบบแผนของความสัมพันธ์ และความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงระหว่างกัน ระหว่างเริ่มขยายออกไปเป็นแผนภาพ เช่น mind map

ขั้นที่ 4 การเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นผู้เรียนจะต้องดำเนินการจัดการลงมือกระทำโดยใช้ความรู้ และประสบการณ์ที่มีอยู่พัฒนาแก้ไขไปเรื่อยๆ ให้เหตุผลในการปฏิบัติ เกิดการพัฒนาการทำงานที่ใช้คุณธรรม และมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาสภาพ

แวดล้อม เพื่อความยั่งยืนของสภาพความเป็นอยู่ของโลกมนุษย์

2) การจัดการศึกษาที่เน้นสมรรถภาพของผู้เรียน (competency based education)

คำถามที่สำคัญเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่พลเมืองของแต่ละประเทศนั้น มีหน่วยงานระดับชาติและระหว่างชาติ เสนอปัญหาว่า ระบบการศึกษาในปัจจุบันสามารถสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ได้เพียงใด ตัวอย่างเช่น สถาบัน Mind and Life เป็นเจ้าภาพจัดประชุมร่วมกับสมาคมจิตวิทยาแห่งสหรัฐอเมริกา และมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง ที่กรุงวอชิงตัน ดีซี เมื่อวันที่ 8 - 9 ตุลาคม พ.ศ. 2552 เรื่อง การศึกษาสำหรับพลโลกสำหรับศตวรรษที่ 21 (Educating World Citizens for the 21st Century) (HYPERLINK "<http://WWW.MindWWW.Mind and life Institute, Educating World citizens for the 21st Century>)

ข้อสรุปสำคัญของการประชุม คือ การจัดการศึกษาจะต้องให้คนรุ่นใหม่ มีสมรรถนะ หรือศักยภาพ (competency) ในการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคลทุกด้าน ทั้งความรู้ ทักษะทางวิชาการ มีเมตตาคุณธรรม มีจริยธรรม และรับผิดชอบต่อสังคม พัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย วาจา ใจ และสมอง พร้อมด้วยทักษะเชิงอารมณ์ สังคม และคุณธรรม

หน่วยงานระดับระหว่างประเทศ อีกหน่วยงานหนึ่ง คือ องค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ

Organization for Economic Co-operation and Development, OECD) องค์การนี้เห็นว่าการศึกษาเป็นกุญแจสำคัญของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การศึกษาทำให้คนมีอาชีพ มีรายได้ การจัดการศึกษา จะต้องให้ความสำคัญต่อความเป็นธรรม ความเท่าเทียมแก่บุคคลทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ เพศ อายุ วัฒนธรรม สังคม และสถานภาพทางเศรษฐกิจเป็นอย่างไร OECD ได้เสนอแนวคิดที่ว่า ระบบการศึกษาปัจจุบันจำเป็นต้องวางรากฐานที่แข็งแรงให้กับบุคคล ในการที่จะดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างแข็งแกร่ง และมีความพร้อมในทุกๆ ด้าน สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โครงการสำคัญขององค์การนี้คือ Programme for International Student Assessment (PISA) มีเป้าหมายเพื่อตอบปัญหา 3 ข้อ คือ

1. นักเรียนได้เตรียมตัว เพื่อเผชิญกับความท้าทายของชีวิตในอนาคตเพียงใด
2. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ ใช้เหตุผล และสามารถสื่อสาร ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด
3. นักเรียน มีศักยภาพในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตเพียงใด

นักเรียนในความหมายนี้หมายถึงบุคคลผู้ซึ่งกำลังจะผ่านการศึกษาภาคบังคับ (compulsory education) ที่จะต้องมีความสามารถขั้นพื้นฐาน 3 ด้าน คือ ด้านวิทยาศาสตร์ (science literacy) ด้านการอ่าน (reading literacy) และด้านคณิตศาสตร์

(mathematic literacy) ซึ่ง literacy นี้ เป็นศักยภาพ (competency) ซึ่งมีระดับของการพัฒนาตามระดับความสามารถทางสมอง (รายละเอียด ของโครงการ PICA จะเสนอในหัวข้อ ตัวอย่างการประเมิน)

สำหรับระบบการศึกษาไทยนั้น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สร้างขึ้นตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติก็เป็นหลักสูตรที่เน้นศักยภาพของผู้เรียน (competency based curriculum)

2. วิธีการประเมิน

เป้าหมายของการประเมินตามระดับของผู้เรียนเพื่อตรวจดูระดับการเรียนรู้ตามพัฒนาการทางสมอง เป็นการประเมินระดับของการใช้สมองส่วนต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น ในสภาพของการเรียนรู้ในโรงเรียน การประเมินนี้จะเป็นการประเมินรวม (summative evaluation) ซึ่งประเมินตามเป้าหมายของการศึกษา ที่เรียกว่าพฤติกรรมปลายทาง (exit behavior) คือ ความสามารถพื้นฐานที่จำเป็น ในการเป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อตัดสินผู้เรียนว่าขณะนี้สมองได้พัฒนาไปถึงระดับขั้นใด ไม่ใช่เป็นการประเมินย่อย (formative evaluation) ที่เน้นการพัฒนาหรือปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือการสอนของครู นอกจากนั้น การประเมินตามระดับของผู้เรียน สามารถใช้เป็นเครื่องมือสำหรับผู้ประเมินภายนอก ที่จะใช้ในการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพ หรือเพื่อแสดงความรับผิดชอบของระบบการศึกษา ในการจัดการศึกษา

เพื่อตรวจสอบหลักสูตรที่เน้นศักยภาพของผู้เรียน (competency based curriculum) เช่น หลักสูตรที่มี จุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทยยุคใหม่ให้ มีความสามารถเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความ สามารถในการสื่อสาร คิดวิเคราะห์ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ (“ปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2”, วารสารการศึกษาไทย สิงหาคม 2552 หน้า 3) นั้นเป็น จุดมุ่งหมายตามวิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างมีคุณภาพ” ซึ่งถ้าจะประเมินการใช้หลักสูตรการ ปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 นี้แล้ว สมควรอย่างยิ่ง ที่จะประเมินตามระดับของผู้เรียน

ขั้นตอนในการประเมินตามระดับของผู้เรียน มีขั้นตอนไม่แตกต่างจากขั้นตอนการประเมินทางการ ศึกษาทั่วไปแต่มีรายละเอียดของการกำหนดเป้าหมาย และขอบเขตของการประเมิน และการตีความหมายของ การประเมินที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. กำหนดความหมาย และขอบเขตของการ ประเมิน

ความมุ่งหมาย เป็นการประเมินเพื่อตัดสิน ระดับความสามารถของผู้เรียน โดยอิงขั้นตอนการ ทำงานของสมอง ซึ่งโดยทั่วไปจะเริ่มจากความจำใน เนื้อหาที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้นั้น ๆ ได้แก่

(1) ความรู้ความจำ ได้แก่ การระลึกได้ การบอก ได้ การระบุได้เกี่ยวกับ ความรู้ที่ได้รับการบอกเล่ามา จากตำรา หรือข้อสนเทศที่กำหนดให้เกิดการเรียนรู้

(2) ความเข้าใจ ได้แก่ การสามารถอธิบายได้ จัดกลุ่ม จัดประเภทของข้อสนเทศ นั้น ๆ ได้ การสร้าง กฎเกณฑ์เบื้องต้นของข้อสนเทศ ข้อความรู้นั้น ๆ ได้

(3) บอกความสัมพันธ์ เชื่อมโยงของข้อสนเทศ ต่าง ๆ ได้ สามารถสรุปสร้างเป็นหลักการสำคัญ ๆ ของ เรื่องราวได้รวมความคิดรวบยอดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็น ทฤษฎี หรือหลักการ (conceptualization)

(4) ความสามารถในการจัดกระทำได้ นำความ รู้ไปใช้ได้ แก้ปัญหาได้ ดำเนินการได้ตามลำดับขั้นตอน จากการใช้ความรู้โดยตรงมาจัดการดำเนินการจนงาน สำเร็จ และสามารถใช้ความคิดขั้นสูงแก้ปัญหาอย่างมี คุณธรรม สร้างความเจริญ และพัฒนาการให้กับตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้ในระดับความยั่งยืน และ ตลอดชีวิต

ทุกระดับของการจัดการศึกษาจะต้องมีการ วัดและประเมินในขั้นที่ (1) ถึง (4) โดยมีความยาก ง่าย ความซับซ้อน และความลึกซึ้งของปัญหา หรือ สถานการณ์ที่แตกต่างกัน ความสามารถในระดับ (4) นี้ หากเป็นการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป หรือเมื่อต้องการ พัฒนาความสามารถของผู้เรียนในระดับต่อไป สามารถ ขยายระดับของการเรียนรู้ของสมองออกไปดังนี้ โดย ปรับข้อ (4) เป็น (4) ถึง (6) ดังนี้

(4) ความสามารถในการจัดกระทำ มีความ สามารถในการดำเนินการ ใช้ความรู้ไปแก้ปัญหาต่างๆ ได้ สร้างงานและผลงานโดยใช้เหตุผล และมีความรับผิดชอบ

(5) ความสามารถในการใช้ความคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ พิจารณาสร้างสังคมให้น่าอยู่ มีคุณธรรม ไม่เอาไรต์เอาเปรียบสังคม ให้ความยุติธรรม โดยเชื่อในความเท่าเทียมของมนุษย์ สร้างสมดุลให้ชีวิต

(6) ความสามารถในการควบคุมร่างกาย อารมณ์ และจิตใจของตนเอง ไม่คิดร้ายต่อสรรพสิ่งทั้งปวง เชื่อว่า พืช สัตว์ และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ล้วนมีสิทธิ์ในธรรมชาติเท่าเทียมกัน มีความพอเพียงในชีวิต สามารถใช้ศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิตปรับตัวให้เข้ากับสังคม และสิ่งแวดล้อมได้ดี ส่งผลถึงจิตใจที่เป็นสุข เปี่ยมด้วยความเมตตากรุณา

2. การสร้างแบบวัด ในการวัดความสามารถของผู้เรียน ในระดับต้นได้แก่ ระดับ (1) และ (2) อาจวัดด้วยข้อสอบปรนัยแบบถูกผิด และแบบเลือกตอบ ส่วนในระดับ (3) ก็อาจสร้างข้อสอบแบบเลือกตอบได้ แต่ควรเริ่มเป็นข้อสอบให้เขียนตอบ เขียนอธิบาย ความคิดของผู้เรียนบ้าง ส่วนในระดับ (4) ขึ้นไปนั้น จะต้องเป็นข้อสอบให้กระทำ (ภาคปฏิบัติ) ให้สร้างงาน ทำงาน หรือให้เขียนเล่าเรื่อง เขียนอธิบาย ให้เหตุผล และประเมินตามสภาพจริง โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนตามระดับความสามารถ

3. นำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างให้มีจำนวนมาก พอที่จะวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการตอบสนองของแบบทดสอบ (Item Response Theory, IRT) หาค่าความสามารถ (ability) ของข้อสอบ ระดับความสามารถที่ได้จะอธิบายความหมายของคะแนนตามระดับความสามารถของผู้เรียน ในลักษณะของ

ability scale ถ้าต้องการสร้างแบบทดสอบมาตรฐาน ก็ปรับให้เป็นคะแนนมาตรฐานที่มีค่าเฉลี่ยเป็น 500 และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็น 100 หรือค่าอื่นๆ จะได้ ability standard scale เพื่อใช้เทียบระดับความสามารถของผู้สอบ

4. สร้างเกณฑ์อธิบายระดับความสามารถของผู้สอบตามระดับต่างๆ โดยใช้รูบริก (rubric) คำอธิบายระดับรูบริกนี้ ต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับนิยามการปฏิบัติการของความสามารถที่แบบทดสอบต้องการวัด และต้องหาค่าความเที่ยงตรง (validity) และความเชื่อมั่น (reliability) ของเกณฑ์ด้วย

จะเห็นว่าผลการประเมินต้องตอบได้ว่า ผู้เรียนมีความสามารถอยู่ในระดับใดตามมาตรวัดที่กำหนดจากระดับความสามารถของสมองด้วยข้อสอบที่วิเคราะห์ระดับความสามารถด้วยทฤษฎีการตอบสนองของข้อสอบ (IRT)

3. ตัวอย่างการประเมิน

การใช้การประเมินตามระดับของผู้เรียน จำเป็นต้องวิเคราะห์ข้อสอบโดยใช้การวิเคราะห์ตามทฤษฎีการตอบสนอง (Item Response Test Theory) ซึ่งต้องมีข้อมูลจากผู้สอบจำนวนมาก จึงมักใช้ในการสอบระดับประเทศ หรือระหว่างประเทศที่มุ่งสร้างข้อสอบเพื่อสร้างแบบทดสอบมาตรฐาน ตัวอย่างที่จะนำเสนอนี้ จึงเป็นการสอบวัดระดับความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นของผู้เรียน (literacy) ของฝ่ายการศึกษา ขององค์การความร่วมมือและพัฒนากิจการทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development OECD) เป็นการสอบตามโครงการ Programme for

International Student Assessment (PISA) ที่ครอบคลุมประชากรนักเรียนอายุ 15 ปี เกือบ 90 เปอร์เซ็นต์ของทั้งโลก มีนักเรียนเข้าสอบมากกว่า 400,000 คน จาก 57 ประเทศ (PISA 2009)

การสอบนี้ เน้นที่จะตอบปัญหาว่า แต่ละประเทศได้เตรียมตัวให้กับเยาวชนวัยเรียน เพื่อที่จะเติบโตเป็นพลโลกในศตวรรษที่ 21 เพียงใด โดยกำหนดกรอบความสามารถ ตามหลักของการศึกษาภาคบังคับ โดยนิยามจุดมุ่งหมายของการให้การศึกษาภาคบังคับว่า เป็นการศึกษานี้เน้นการมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต (literacy) เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ กำหนด literacy 3 ด้าน คือ

1. ด้านวิทยาศาสตร์ (science literacy)
2. ด้านการอ่าน (reading literacy)
3. ด้านคณิตศาสตร์ (mathematic literacy)

การที่จะอธิบายว่า บุคคลมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในอนาคตนั้น จะต้องชี้ให้ชัดเจนว่าเขามีความสามารถอยู่ในระดับใด มิใช่เขาเก่งกว่าคนอื่นในวัยเดียวกันอย่างไร ดังนั้นผลการสอบจากแบบทดสอบ PISA จึงอธิบายว่า บุคคลมีความสามารถในระดับใดตาม ability standard score โดยแบบทดสอบ PISA นี้ นอกจากจะวิเคราะห์ข้อสอบ เพื่อหาระดับความรู้ (ability scale) ยังสร้างแบบทดสอบตามขั้นตอนการพัฒนาของสมองที่เน้นศักยภาพของสมอง ไม่เน้นเนื้อหา

ตัวอย่าง การประเมินตามสภาพของผู้เรียนด้าน literacy in science (PISA 2006)

ขอบเขตโดยย่อของศักยภาพทางวิทยาศาสตร์

1. กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อกำหนดปัญหา สืบค้นหาความรู้ อธิบายปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ และลงสรุปสถานการณ์ทางวิทยาศาสตร์ และที่เกี่ยวข้องทางวิทยาศาสตร์ได้

2. อธิบายและค้นคว้าเกี่ยวกับปรากฏการณ์และเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ แปลความหมายจากการค้นคว้าได้

3. ใช้หลักวิทยาศาสตร์ในชีวิตประจำวัน ตระหนักในความสำคัญของวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีกับสรรพสิ่งรอบตัว ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมของชนชาติ และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติทั้งหมด

4. สนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ตามสภาพของโลกปัจจุบัน กรอบของข้อคำถามในแบบทดสอบเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ในชีวิตประจำวัน ดังตัวอย่าง

- กำหนดประเด็นทางวิทยาศาสตร์ (บอกได้ รับรู้ได้)
- อธิบายปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ (อธิบายได้)
- ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (เชื่อมโยง และนำไปใช้ได้)

บริบทและสถานการณ์

บริบทในการนำไปใช้ทางวิทยาศาสตร์ เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล สังคม และสภาพโดยรวมของโลก ด้าน

- สุขภาพ
- ทรัพยากรธรรมชาติ
- สภาพแวดล้อม
- ความเสี่ยง หรืออันตรายจากธรรมชาติ
- อาณาเขตของวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี
- เจตคติต่อวิทยาศาสตร์

การกำหนดระดับความสามารถทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน (Student proficiency in science)

ระดับความสามารถทางวิทยาศาสตร์ จัดเป็น 6 ระดับ ตามความยากของงานที่ปฏิบัติ คนที่ทำงานในระดับที่ง่ายที่สุดไม่ได้ จะได้ระดับต่ำกว่า 1

ระดับ 6 นักเรียนสามารถบอก อธิบาย ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ที่ซับซ้อนในชีวิตได้อย่างถูกต้อง เชื่อมั่นได้ (reliable) นักเรียนสามารถเชื่อมโยงแหล่งความรู้ต่าง ๆ อธิบายและใช้เหตุการณ์ที่กำหนดให้เพื่อพิจารณา ตัดสินใจ มีความคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างชัดเจนและคงเส้นคงวา สืบค้นความรู้ได้เป็นอย่างดี มีความสนใจอย่างแท้จริง ในการศึกษาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ สามารถเข้าใจและแก้ปัญหาที่ไม่คุ้นเคยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้อย่างชัดเจน เชื่อถือได้ นักเรียนในระดับนี้สามารถใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาสนับสนุน หรือคัดค้าน ให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ส่วนบุคคล ความเป็นอยู่ตาม

ฐานะทางเศรษฐกิจ และสถานการณ์ของโลก

ระดับ 5 นักเรียนสามารถอธิบายความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ที่ซับซ้อนในชีวิตได้อย่างถูกต้อง สามารถเชื่อมโยงแหล่งความรู้ต่าง ๆ อธิบายและใช้เหตุการณ์ที่กำหนดให้เพื่อพิจารณา ตัดสินใจ คิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ได้ชัดเจน สืบค้นความรู้ได้ มีความสนใจในการศึกษาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ สามารถเข้าใจ และแก้ปัญหาที่ไม่คุ้นเคยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้อย่างชัดเจน สามารถใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์อธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจ เสนอความคิดเห็นได้

ระดับ 4 นักเรียนสามารถบอกเล่า อธิบาย สถานการณ์ต่าง ๆ ได้ สามารถทำงานที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัดสินใจได้ สามารถสื่อสารได้

ระดับ 3 สามารถบอกได้อย่างชัดเจน เสนอข้อเท็จจริงและความรู้ได้ แปลความหมายและใช้ความรู้ในระดับง่ายได้ ใช้ประโยคสั้น ๆ อธิบายความเป็นส่วนตัวที่เกี่ยวกับประเด็นปัญหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้

ระดับ 2 มีความรู้ถูกต้อง เหมาะสม ลงสรุปง่าย ๆ ได้ สามารถใช้การสืบค้นทางวิทยาศาสตร์ หรือเทคโนโลยีแก้ปัญหาได้ ใช้เหตุผลง่าย ๆ ทางวิทยาศาสตร์ได้

ระดับ 1 มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ค่อนข้างจำกัด มีการประยุกต์ความรู้น้อยมาก และในเหตุการณ์ที่คุ้นเคยเท่านั้น สามารถอธิบายเหตุการณ์ทางวิทยาศาสตร์ได้น้อยมาก ไม่สามารถให้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้

ข้อเสนอสำหรับการประเมินของไทย

ประเทศไทยมีการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ในลักษณะการสอบรวบยอด (summative) เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ในแต่ละช่วงชั้น โดยการวิเคราะห์หลักสูตร และสร้างแบบทดสอบเพื่อวัดว่า นักเรียนในแต่ละช่วงชั้นนั้นๆ มีผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับใด โดยเน้นการแปลผลการทดสอบไปในการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มผู้เรียน และการวิเคราะห์ข้อสอบเน้นพิจารณาจากค่าความยากง่าย และอำนาจจำแนกผลการประเมิน จึงไม่สามารถให้คำตอบได้ว่า ขณะนี้ผู้เรียนมีความสามารถทางสมองอยู่ในระดับใด สามารถคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาสถานการณ์รอบตัวได้เพียงใด โดยเฉพาะการแก้ปัญหาตามสภาพจริง (authentic) เพื่อเป็นการรับประกันหรือทำนาย (predict) ความสามารถในการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของเรา

ดังนั้นหากจะลองปรับใช้เทคนิคการประเมินตามระดับของผู้เรียนที่นำเสนอ ควรจะเริ่มด้วยจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญทางการวัดและประเมินผลร่วมกับนักวิชาการศึกษาที่เกี่ยวข้อง พิจารณาว่าเยาวชนของไทยที่จะสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นพื้นฐาน ที่มีจุดมุ่งหมายให้เยาวชนเหล่านั้นเติบโตในสังคมไทย และจะมีชีวิตอยู่ในสังคม

ไทยและสังคมโลกต่อไปอีกหลายสิบปี ควรมีความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นอย่างไรบ้าง กำหนดเป็นกรอบศักยภาพ (frame of capacity) ตามระดับการเรียนรู้ของสมอง สร้างข้อสอบให้ครอบคลุมศักยภาพเหล่านี้แล้ววิเคราะห์ข้อสอบตามทฤษฎี IRT เพื่อหา ability score สร้างเกณฑ์การประเมินตามระดับความสามารถ (capacity rubric scale) ข้อสอบนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานทางการศึกษาระดับต่างๆ เพื่อเป็นการรับรู้ จุดแข็ง จุดอ่อนของผู้เรียนได้ทั้งในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับโรงเรียน และระดับผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือ แก้ไข ปรับปรุง ได้อย่างตรงจุด ตรงเป้าหมาย คือ ปรับปรุงและส่งเสริมให้ผู้เรียนให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (life long learning) สามารถจัดการ (manipulate) ชีวิตตนเองให้ดำรงอยู่ได้อย่างสันติ สมดุล มีความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม

สรุป

ชาวโลกได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกัน พัฒนาคุณภาพทางสังคม และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยการปลูกฝังให้เยาวชนของชาติผ่าน

ระบบการให้คำปรึกษา โดยมุ่งให้เยาวชนของตนมีความ
 สามารถพื้นฐานพร้อมที่จะพัฒนาปรับปรุงตนเอง ให้
 มีความเมตตากรุณาต่อสรรพสิ่งทั้งปวง มีคุณธรรม
 จริยธรรมที่จะช่วยจรรโลงโลกให้อยู่อย่างสงบ สันติ
 และดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Mind and
 Life Institute, 2009 ; OECD, 2007) ซึ่งการที่บุคคลจะ
 มีลักษณะเช่นนี้ได้ จะต้องได้รับการฝึกฝนอบรมพัฒนา
 สมองให้รู้จักคิดด้วยตนเองทำให้สมองเจริญถึงขั้นสูงสุด
 ฆุณษย์ก็จะเป็นบุคคลที่มีเหตุผล มีจิตใจอ่อนโยน ดังนั้น
 หากการศึกษาได้ฝึกให้คนพัฒนาศักยภาพสูงสุดแล้ว
 บุคคลย่อมสามารถเรียนรู้และปรับตนให้ดำรงชีพได้ด้วย
 สันติสุข การประเมินผลทางการศึกษาจึงควรเน้นให้ผู้
 เรียนเกิดการเรียนรู้จากสมองส่วนต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์
 ตามลำดับขั้น ดังนี้

1. ความรู้แบบรับรู้ เป็นการบอกได้
 ตอบถูก
2. ความเข้าใจ เป็นความสามารถในการ
 อธิบาย สามารถจัดกลุ่มจัดประเภทสิ่งของ ตามกฎ
 เกณฑ์ที่กำหนดง่าย ๆ ด้วยตนเอง
3. ความสามารถในการเชื่อมโยงความ
 สัมพันธ์ สร้างแบบแผน

4. ความสามารถในการจัดกระทำ ลงมือ
 ปฏิบัติ นำความรู้ไปดำเนินการ นำความรู้ไปแก้ไข
 ปัญหาได้

5. ความสามารถในการคิดเพื่อช่วยสร้าง
 สังคม ความสมดุล ความยุติธรรม เชื่อว่าทุกชีวิตเท่า
 เทียมกัน ทำให้สังคมเป็นสุข

6. ความสามารถควบคุมร่างกาย อารมณ์
 และจิตใจ ไม่คิดร้ายต่อสิ่งใด จิตใจเป็นสุข เปี่ยม
 ด้วยเมตตากรุณา ใช้ศักยภาพ การเรียนรู้ตลอดชีวิต
 ปรับตัวให้เข้ากับสังคม และ สิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ การประเมินที่เหมาะสมก็คือการประเมิน
 ตามระดับความสามารถของผู้เรียนเทียบกับระดับ
 ความรู้ตามแบบการเรียนรู้ของสมองดังที่กล่าวมา
 แล้ว มิใช่ใช้แนวเดิมที่มุ่งวัดเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญ
 หากเน้นการให้ผู้เรียนสามารถคิดแก้ปัญหาได้เอง
 ปฏิบัติเองตามสภาพแวดล้อมของตนเอง เน้นการ
 คิด การใช้ชีวิตตามสภาพจริง เป็นผู้สร้าง ผู้วางแผน
 ผู้จัดกระทำ มิใช่รอตอบจากตัวเลือกที่มีผู้กำหนดให้
 เท่านั้น

บรรณานุกรม

สมาการศึกษ. (สิงหาคม. 2552). **วารสารการศึกษาไทย**. 6(59).

Armstrong T. (2009). **Multiple Intelligences in the Classroom**. 3rd ed. Association for Supervision and Curriculum (ASCD). Alexandria, Va.

Begley, S. (2007). **Train Your Mind, Change Your Brain**. Reprint, Education Ballantine Books.

Earl, L. (2003). **Assessment as Learning : Using Classroom to Maximize Student Learning**. Thousand Oaks : Cal : Cowin Press.

Gardner, H. (1993). **Multiple Intelligences : The Theory in Practice**. New York : Basic Books.

Goleman, D. (1995). **Emotional Intelligence**. New York : Bantam Book.

Mind and Life Institute. XIX Conference, **"Educating World Citizens for the 21st Century,"** Oct. 8-9,2009,DAR Constitution Hall, Washington, D.C. www.educatingworldcitizens.org

Organization for Economic Co-operation and Development. (2007). **PISA 2006 Science Competencies Tomorrow's World**. Executive Summary, OECD Pub.

Popham,W.J., (2008a). **Transformation Assessment**. Alexandria, Va : ASCD.

. (2008b). **Classroom Assessment : What Teachers Needs to Know**. 5th ed. Boston, Mass. : Allyn and Bacon.

Schwartz,J. and Begley,S. (2003). **Mind and the Brain Neuroplasticity and the Power of Mental Force**. New York : Harper Collins Pub.

Smith and others. (2001). **Natural Classroom Assessment : Designing Seamless Instruction and Assessment**. Thousand Oaks, ca: Cowin Press.

Sousa,D. (2006). **How the Brain Learn**. 3rd ed. Cal : Sage pub.

USA Today. "Breaking News," Oct 23rd, 2009, on line

สารบัญ

Table of contents listing various sections and their corresponding page numbers, including sections like 'บทนำ', 'บทที่ ๑', 'บทที่ ๒', etc.

สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์พิเศษ

Table of contents listing various sections and their corresponding page numbers, including sections like 'บทที่ ๓', 'บทที่ ๔', 'บทที่ ๕', etc.

ความหมาย

การคิดเชิงบริหาร (Executive Functions; EF) เป็นการทำงานระดับสูงของสมองที่ควบคุมความคิด การตัดสินใจและการกระทำ จนส่งผลให้เริ่มลงมือทำตามแผนงานที่วางไว้และมุ่งมั่นทำจนงานนั้นสำเร็จตามเป้าหมาย (Goal directed behaviors) (Anderson, 2002) ทักษะสำคัญที่เป็นองค์ประกอบหลักของการคิดเชิงบริหาร มีดังนี้คือ ความจำขณะทำงาน (working memory) การยับยั้งความคิดและพฤติกรรม ((inhibitory control) การควบคุมอารมณ์ (emotional control) การเปลี่ยนความคิดเมื่อเงื่อนไขเปลี่ยนไป/การยืดหยุ่นทางการคิด (shift/ cognitive flexibility) ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญในการที่บุคคลจะกำหนดเป้าหมาย วางแผนการทำงาน คิดหาวิธีการที่จะทำให้งานสำเร็จตามแผนที่วางไว้ เริ่มลงมือทำโดยไม่ต้องมีคนบอก รวมทั้งการประเมินปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อให้งานดำเนินไปตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพจนประสบความสำเร็จได้ในที่สุด ดังนั้นจะเห็นว่าทักษะต่างๆที่เป็นองค์ประกอบหลักของ การคิดเชิงบริหาร เหล่านี้ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน หากแต่บุคคลจะต้องใช้ทักษะเหล่านี้ร่วมกันในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประสบความสำเร็จ บุคคลที่มีทักษะการคิดเชิงบริหารที่ดีจะประสบความสำเร็จทั้งในด้านกรเรียน การทำงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (Diamond, 2013)

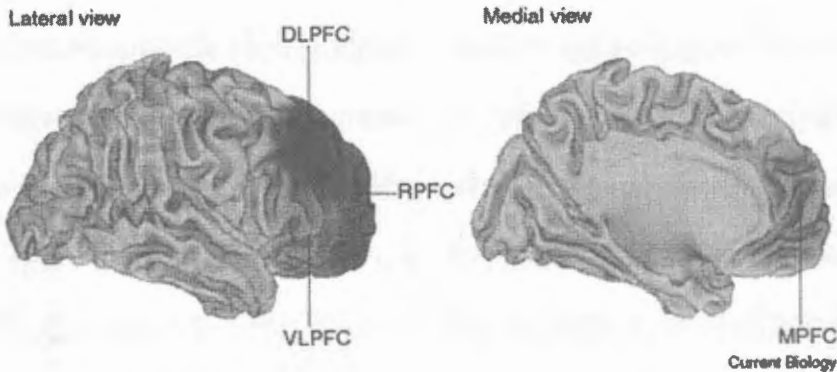
ความเป็นมา

การศึกษาเกี่ยวกับ “การคิดเชิงบริหาร” เริ่มต้นมาจากการสังเกตผู้ป่วยที่มีพยาธิสภาพที่สมองส่วนหน้า (frontal lobe dysfunction) มีรายงานครั้งแรกโดย นายแพทย์ Harlow J.M. ในปี 1848 พบว่าผู้ป่วยที่สูญเสียการทำงานของสมองส่วนหน้าแม้ว่าจะมี IQ ปกติ แต่จะแสดงอาการผิดปกติอย่างชัดเจนใน 3 ด้านหลัก คือ 1) อาการผิดปกติด้านกระบวนการรับรู้และการคิด (cognitive symptoms) คือมีความบกพร่องในด้านความจำทั้งแบบความจำระยะสั้น (short term memory) และความจำขณะทำงาน (working memory) ขาดสมาธิ ไม่สามารถตั้งใจจดจ่อทำอะไรให้เสร็จได้ ไม่สามารถทำงานที่ต้องมีการวางแผนงาน ไม่สามารถคิดแบบเป็นเหตุเป็นผลได้ 2) อาการผิดปกติด้านอารมณ์ (emotional symptoms) เช่น ไม่สามารถยับยั้งควบคุมอารมณ์ได้ หงุดหงิดระเบิดอารมณ์ไม่ไหวง่าย อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย รวมทั้งอาจมีอาการซึมเศร้าได้ 3) อาการผิดปกติด้านพฤติกรรม (behavioral symptoms) เช่น ไม่สามารถยับยั้งควบคุมพฤติกรรมตนเอง ก้าวร้าวเอะอะโวยวาย พุดจาหยาบค้าย ทะเลาะเบาะแว้งกับผู้อื่น เป็นต้น (Garcia-Molina, 2012; Harlow, 1848)

ในระยะแรกมีผู้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับ การคิดเชิงบริหาร ในลักษณะที่เป็นการควบคุมจากศูนย์กลางเพียงแห่งเดียว (unity model) คือสมองส่วนหน้าเป็นศูนย์กลางที่ควบคุมการคิดเชิงบริหารทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ทฤษฎี “Central Execute” (Baddeley, 1986)

หรือทฤษฎี “Supervisory activating system”(Norman & Shallice, 1986) ต่อมาความรู้ทางด้านประสาทวิทยาก้าวหน้ามากขึ้นทำให้ทราบว่าสมองส่วนหน้ามีการเชื่อมโยงอย่างซับซ้อนกับเปลือกสมองส่วนอื่น ๆ ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ที่ว่า การคิดเชิงบริหาร ถูกควบคุมโดยสมองส่วนหน้าร่วมกับสมองส่วนอื่น ๆ อีกหลายส่วนที่มีวงจรประสาทเชื่อมโยงถึงกัน (Baddeley, 1998; Parkin, 1998) ทั้งนี้เนื่องจากการค้นพบจากงานวิจัยหลายเรื่องที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎี Unity model เพียงอย่างเดียวเช่น การศึกษาโดยวิธีวิเคราะห์ปัจจัย (factor analysis) พบว่า การคิดเชิงบริหาร มีองค์ประกอบมากกว่าหนึ่งอย่าง นอกจากนั้น

การศึกษาภาพถ่ายการทำงานของสมองแบบ fMRI ในขณะเด็กทำกิจกรรมที่ใช้ การคิดเชิงบริหาร พบว่าองค์ประกอบของ การคิดเชิงบริหาร ที่ต่างกัน ถูกควบคุมโดยสมองบริเวณต่างกันด้วย เช่นผู้ป่วยที่มีพยาธิสภาพในสมองส่วนหน้าบริเวณต่างกันจะสูญเสียทักษะของการคิดเชิงบริหาร เพียงบางองค์ประกอบ และมีผู้ป่วยน้อยรายมากที่จะแสดงอาการสูญเสีย การคิดเชิงบริหาร ในทุกองค์ประกอบ(Miyake et al., 2000) ยิ่งไปกว่านั้นองค์ประกอบแต่ละด้านของ การคิดเชิงบริหาร ยังมีพัฒนาการที่ช้าเร็วแตกต่างกัน (Anderson, 2002) ข้อมูลเหล่านี้ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับ การคิดเชิงบริหาร เปลี่ยนไปจากเดิม ในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่าสมอง

รูปที่ 1 สมองส่วนหน้าทำหน้าที่ควบคุมการคิดเชิงบริหาร (Gilbert & Burgess, 2008)

ส่วนหลักที่ทำหน้าที่ควบคุมการคิดเชิงบริหารหรือการคิดเชิงบริหาร คือสมองส่วนหน้าเช่น Dorsolateral Prefrontal Cortex (DLPFC), Medial Prefrontal Cortex (MPFC), Orbitofrontal Cortex นอกจากนั้นยังมีสมองส่วนอื่น ๆ อีกเช่น Anterior Cingulate Cortex (ACC), Parietal Cortex เป็นต้น อย่างไรก็ตามหากเกิดพยาธิสภาพในสมองส่วนอื่น ๆ ที่มีวงจรประสาทเชื่อมโยงกับสมองส่วนหน้าก็จะส่งผลให้เกิดความบกพร่องของการคิดเชิงบริหารได้เช่นกัน

ความสำคัญของการคิดเชิงบริหาร

ความสำเร็จของคนเราไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาหรือการทำงานนั้นไม่ได้อาศัยเพียงแค่สติปัญญาเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่ยังต้องอาศัยทักษะด้านอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่นเด็กจะต้องมีทักษะในการวางแผนจัดลำดับการทำงานว่าสิ่งใดมีความสำคัญมากที่สุดควรรีบทำก่อน สิ่งใดสำคัญน้อยกว่าควรเก็บไว้ทำทีหลัง ต้องรู้จักยับยั้งควบคุมความคิดและการกระทำของตนเองเพื่อให้สามารถอดทนต่อสิ่งยั่วยุต่าง ๆ และควบคุมตนเองให้

จดจ่อกับงานจนกว่าจะสำเร็จ เมื่อเจอปัญหาที่ไม่เคยพบมาก่อน เด็กจะต้องมีทักษะในการคิดวิเคราะห์เปรียบเทียบ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อให้ได้แนวทางหลากหลายในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผล นอกจากนั้นเด็กจะต้องมีความคิดที่ยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนความคิดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลาได้ ยิ่งไปกว่านั้นเด็กจะต้องมีทักษะในการคาดการณ์ผลของการกระทำเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกที่จะทำหรือไม่ทำสิ่งใดจึงจะทำให้เขาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ได้และหลีกเลี่ยงการกระทำที่อาจทำให้เขาผิดหวังเสียใจในภายหลังได้ จะเห็นได้ว่าทักษะที่กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนเกี่ยวข้องกับการทำงานระดับสูงของสมองที่เรียกว่า การคิดเชิงบริหาร ทั้งสิ้น

การคิดเชิงบริหาร มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการเรียนของเด็กเนื่องจากเป็นตัวบ่งบอกถึงความสำเร็จในการเรียนของเด็กได้มากกว่าระดับสติปัญญา (IQ) นอกจากนั้นยังส่งผลต่อการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านคณิตศาสตร์และด้านการอ่าน จนเป็นที่ยอมรับกันในวงกว้างว่าผู้ที่มีการคิดเชิงบริหารที่ดีจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การทำงาน ชีวิตคู่ อีกทั้งมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีด้วย การคิดเชิงบริหารจึงมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จทั้งในด้านการเรียนของเด็กและการทำงานเมื่อเด็กโตขึ้นด้วย การพัฒนาทักษะที่เป็นองค์ประกอบของการคิดเชิงบริหารจะทำให้เด็กมีความคิดรอบคอบและไตร่ตรองมากขึ้น ยับยั้งอารมณ์ได้ดีขึ้น มี

ความคิดที่ยืดหยุ่นมากขึ้น สามารถจัดการงานหลายอย่างในเวลาเดียวกันสลับไปมาได้ ทำให้เด็กทำสิ่งต่างๆ ได้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ในที่สุด

ลักษณะของเด็กที่มีการคิดเชิงบริหารดี เด็กจะมีความจำดี มีสมาธิดี ตั้งใจจดจ่อต่องานที่ทำได้อย่างต่อเนื่องจนทำงานได้สำเร็จ รู้จักอดทนรอคอยที่จะทำหรือพูดในเวลาที่เหมาะสม ไม่รบกวนผู้อื่น รู้จักขอความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น สามารถคาดการณ์ผลของการกระทำได้ รู้จักยับยั้งควบคุมตนเองไม่ให้ทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม มีเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถวางแผนการทำงานให้เสร็จตามกำหนด และได้ผลสำเร็จที่ดี มีความคิดยืดหยุ่น ไม่ยึดติด สามารถเปลี่ยนความคิดได้เมื่อเงื่อนไขและสถานการณ์เปลี่ยนไป สามารถประเมินตนเองนำจุดบกพร่องมาปรับปรุงการทำงานของตนให้ดีขึ้นได้ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง เข้าอกเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น ส่วนลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องของการคิดเชิงบริหารจะมีพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาแล้ว

องค์ประกอบของการคิดเชิงบริหารที่พบในเด็กแต่ละวัย

จากแบบวัดพฤติกรรมที่เป็นความบกพร่องของการคิดเชิงบริหารที่ใช้กันอย่างแพร่หลายที่เรียกว่า Behavioral Rating Inventory of Executive Functions (BRIEF-P) นั้น ในเด็กเล็กวัย 2-5 ปี การคิดเชิงบริหารจะมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้คือ

การควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม มี 3 ด้านคือ

- การยับยั้ง (inhibitory control) หมายถึง การควบคุมความคิดให้มีสมาธิจดจ่อในสิ่งที่กำลังทำและยับยั้งความคิดไม่ให้คิดเรื่อยเปื่อยในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการยับยั้งควบคุมตนเองไม่ให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมออกมา สามารถแสดงออกอย่างเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ไม่รบกวนผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

- การควบคุมอารมณ์ (emotional control) คือความสามารถในการควบคุมอารมณ์ให้แสดงออกอย่างเหมาะสมตามบริบทหรือตามสถานการณ์ขณะนั้น

- การเปลี่ยนความคิดเมื่อเงื่อนไขเปลี่ยนไป (shift) เป็นความยืดหยุ่นทางการคิด (cognitive flexibility) แบบหนึ่ง หมายถึงความสามารถในการปรับความคิดและการกระทำให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือลำดับความสำคัญที่เปลี่ยนไปจากเดิม การเปลี่ยนมุมมองโดยมองจากหลายมุมุมุมที่จะทำให้เกิดแตกต่างไปจากเดิม ไม่ยึดติดกับความคิดเดิม การที่บุคคลจะมีทักษะการคิดแบบนี้ได้จะต้องได้รับการฝึกทักษะด้านการยับยั้ง (inhibition) และ ด้านความจำขณะทำงาน (working memory) เป็นพื้นฐานที่ดีมาก่อน เพื่อยับยั้งความคิดหรือพฤติกรรมแบบเดิมที่เคยชิน จึงจะสามารถคิดหรือทำด้วยมุมมองใหม่ที่แตกต่างออกไปจากเดิมได้ ดังนั้นทักษะด้านการปรับเปลี่ยนความคิดหรือความยืดหยุ่นทางการคิดจึงพัฒนาช้ากว่าทักษะด้านความจำขณะทำงานและทักษะด้านการยับยั้ง

metacognition ที่เพิ่งเกิดในเด็กวัยนี้ มี 2 ด้านคือ

- ความจำขณะทำงาน (working memory) คือความสามารถในการจดจำข้อมูลไว้ในใจชั่วขณะเพื่อจัดการกับข้อมูลเหล่านั้นทั้งในด้านเหตุผล ความเข้าใจ หรืออาจกล่าวได้ว่าความจำขณะทำงานเป็นการคิดและทำงานกับข้อมูลที่ไม่ได้มีอยู่จริงในปัจจุบันแต่เป็นการนำข้อมูลที่จำได้หรือข้อมูลหลากหลายที่เก็บไว้ในใจมาใช้ในการคิดแก้ปัญหา ซึ่งต้องอาศัยความมีสมาธิตั้งใจจดจ่อ (attention) ร่วมด้วย

- การวางแผนจัดการอย่างเป็นระบบ (planning/organization) คือการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน เช่นมีการตั้งเป้าหมาย การคิดหาแนวทางวิธีการทำงานที่เหมาะสม การวางแผนการทำงาน การคาดการณ์เหตุการณ์หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ส่วนในเด็กโตวัย 6-18 ปี ทักษะการคิดเชิงบริหาร มีองค์ประกอบ เพิ่มขึ้นอีก 2 ด้านคือ

- การริเริ่ม (initiate) คือ สามารถเริ่มต้นการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยไม่ต้องรอให้มีคนบอก

- การติดตามตรวจสอบตนเอง (self monitoring) คือสามารถติดตามและประเมินผลของการกระทำ นำผลประเมินมาใช้ในการปรับปรุงการทำงานของตนเองให้ดีขึ้น

การคิดเชิงบริหารมีการเปลี่ยนแปลงตลอดช่วงชีวิตมนุษย์ คือจะเริ่มพัฒนาตั้งแต่ในวัยเด็กเล็ก และพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงวัยรุ่น ทักษะด้านความจำขณะทำงานจะพัฒนาเร็วกว่าด้านอื่นโดยจะเริ่ม

พัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปตั้งแต่ช่วงปลายขวบปีแรกและจะพัฒนาดีขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเด็กโตขึ้น ส่วนทักษะด้านการควบคุมอารมณ์ ยับยั้งพฤติกรรม จะพัฒนาช้ากว่าคือจะพัฒนามากในช่วง 4-9 ปี และยังพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ จนถึงวัยรุ่น เด็กจะเริ่มคิดแบบยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนความคิดได้ดีขึ้นเรื่อย ๆ การคิดเชิงบริหาร จะพัฒนาเต็มที่เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่จากนั้นเมื่อเข้าสู่วัยชราการคิดเชิงบริหารก็จะเริ่มเสื่อมลงตามวัย คือมีการพัฒนาในลักษณะกราฟรูประฆังคว่ำ การพัฒนาการคิดเชิงบริหารมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการพัฒนาของสมองส่วนหน้า (PFC) ซึ่งใช้เวลายาวนานกว่าสมองส่วนอื่น ๆ (Diamond, 2013)

ในเด็กเล็กนั้นสมองส่วนหน้า ซึ่งควบคุมการคิดเชิงบริหาร ควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม ยังอยู่ในขั้นพัฒนา จึงทำให้สมองส่วนที่ตอบสนองด้านอารมณ์ความรู้สึกซึ่งพัฒนาเร็วกว่า ทำงานโดยขาดการยับยั้งจากสมองส่วนหน้าสุดซึ่งยังพัฒนาไม่เต็มที่ หากสังเกตพฤติกรรมของเด็กเล็กจะพบว่าเด็กเล็กมักตอบสนองแบบอัตโนมัติต่อสิ่งเร้าที่มากกระตุ้น ไม่ทันยั้งคิด, ไม่ค่อยไตร่ตรอง หุนหันพลันแล่น คิดแต่ขณะปัจจุบัน และยังคงคิด

แบบเป็นรูปธรรมอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากสมองส่วนหน้าที่ควบคุมการคิดเชิงบริหารยังไม่เจริญเต็มที่ แต่เมื่อเด็กโตขึ้นสมองส่วนหน้ามีการพัฒนาด้านโครงสร้างและการทำงานเพิ่มขึ้นในแต่ละช่วงวัยจะช่วยให้การคิดเชิงบริหารของเด็กพัฒนาดีขึ้นตามไปด้วย เด็กจะเริ่มคิดแบบนามธรรมได้ดีขึ้น เช่น สามารถคาดการณ์ผลของการกระทำได้ สามารถวางแผนการทำงานและทำตามแผนที่วางไว้จนสำเร็จ รู้จักที่จะนำเอาข้อผิดพลาดมาปรับปรุงการทำงานของตนให้ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงวิธีการคิดนี้จะทำให้เด็กมีความรอบคอบและไตร่ตรองมากขึ้น สามารถจัดการกับปัญหาที่ซับซ้อนยากขึ้นเรื่อย ๆ ได้และทำสิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จตามเป้าหมายในที่สุด

อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของการคิดเชิงบริหารที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมกลับมีความซับซ้อนกว่าการพัฒนาด้าน metacognition มากและไม่ได้ดีขึ้นตามวัยที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วงวัยรุ่น เด็กวัยรุ่นจึงยังใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ และยังคงควบคุมอารมณ์ตนเองได้ไม่ดีนัก เนื่องจากในเด็กวัยรุ่น สมองส่วน Prefrontal cortex ซึ่งควบคุมการคิดเชิงบริหาร เชาว์ปัญญาและอารมณ์ยังไม่เจริญเต็มที่

ทำให้สมองส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกหรือ ส่วนที่อยู่ใต้เปลือกสมอง (subcortical) ถูกกระตุ้น ได้ง่ายซึ่งเป็นผลจากขาดการยับยั้งจากสมองส่วน หน้าที่ยังพัฒนาไม่เต็มที่นั่นเอง งานวิจัยยังพบอีก ว่าสมองส่วนควบคุมอารมณ์นั้นอยู่ภายใต้อิทธิพล ของฮอร์โมนเพศที่มีปริมาณมากขึ้นในช่วงวัยรุ่น ทำให้สมองส่วนใต้เปลือกสมองซึ่งตอบสนองด้าน อารมณ์ความรู้สึกนั้นมีความไวต่อสิ่งเร้ามากขึ้น ถูกกระตุ้นได้ง่าย ในขณะที่การพัฒนาของเปลือก สมองส่วนหน้าซึ่งทำหน้าที่ยับยั้งควบคุมอารมณ์ จะพัฒนาช้ากว่า ซึ่งเมื่อรวมกับการทำงานลดน้อย ลงของสารสื่อประสาท Dopamine ในเปลือกสมอง ที่เกิดในช่วงวัยรุ่น ทำให้เด็กวัยรุ่นมีพฤติกรรมชอบ แสวงหาความพึงพอใจจากภายนอก ซึ่งอารมณ์ ความรู้สึกที่เปลี่ยนไปนี้ส่งผลต่อการคิดการตัดสินใจ ของเด็ก ดังนั้นถึงแม้ในภาวะปกติ เด็กวัยรุ่น จะมีระดับการคิดเชิงบริหารดีเท่า ๆ กับผู้ใหญ่ แต่หากเด็กอยู่ในภาวะคับขัน ภาวะเสี่ยง มีสิ่ง เร้าต่าง ๆ มากกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก ก็ส่งผลไปยับยั้งการคิดและการตัดสินใจด้วย กระบวนการคิดเชิงบริหารของเด็กได้ ทำให้เกิด ปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมาในภายหลัง

การพัฒนาการคิดเชิงบริหารนอกจากจะ เกี่ยวกับการพัฒนาของสมองส่วนหน้าสุดแล้วยัง

ขึ้นกับปัจจัยพื้นฐานที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละ คนเช่น เด็กมีการพัฒนาการล่าช้าหรือไม่ เด็กอยู่ใน สิ่งแวดล้อมที่มีความเสี่ยงหรือไม่ เด็กมีความ ไวต่อสิ่งเร้าทางสังคมที่มากกระทบตัวเด็กมากน้อย แค่ไหน เป็นต้น นอกจากความแตกต่างเฉพาะ ตัวของเด็กแล้ว สิ่งแวดล้อมในครอบครัวและ การเลี้ยงดูของพ่อแม่ก็มีความสำคัญเช่นกันซึ่งจะ ส่งผลต่อการคิดเชิงบริหารของเด็ก เช่นมีรายงาน ว่าหากเด็กมีความเครียด เศร้า เหงา นอนหลับ พักผ่อนไม่เพียงพอ หรือมีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง ก็ส่งผลต่อการคิดเชิงบริหาร และจะส่งผล กระทบต่อการเรียนของเด็กได้ (Diamond, 2013)

การพัฒนาการคิดเชิงบริหารควรเริ่มต้นอย่างไร และควรทำตั้งแต่วัยใด

ในวัยเด็กเล็กเป็นวัยที่ความจำขณะทำงาน พัฒนาอย่างมาก พ่อแม่และคุณครูควรหากิจกรรม ที่ฝึกความจำ ฝึกสมาธิ ที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก นอกจากนี้ควรให้เด็กมีวินัยในตนเองเริ่มจากวินัย พื้นฐานในชีวิตประจำวันทั่วไป เวลาไหนควรทำ อะไร สิ่งไหนควรทำ สิ่งไหนไม่ควรทำ สอนเด็กให้ รู้จักรอ สามารถเข้าคิวคอยให้ถึงเวลาของตนเอง ได้ สอนให้เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง รู้จัก แสดงออกอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของคนอื่น ทักษะเหล่านี้เป็น พื้นฐานสำคัญของการคิดเชิงบริหารที่ยากขึ้นไป

นอกจากนั้นควรเปิดโอกาสให้เด็กได้มีประสบการณ์ในสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ เด็กจะได้ฝึกปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ง่าย สิ่งแวดล้อมใหม่จะช่วยฝึกเด็กให้คิดแบบที่ใช้ การคิดเชิงบริหาร มากขึ้น เช่นการพาเด็กไปเรียนรู้นอกสถานที่ รู้จักเพื่อนใหม่ เรียนรู้จากของจริง ลงมือทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง เนื่องจากการที่เด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดิม ๆ ที่คุ้นเคย สมอองก็จะคิดแบบเดิม ๆ เมื่อไรที่สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปจากเดิมจะกระตุ้นให้เด็กต้องคิดด้วยสมองส่วนหน้ามากขึ้น นอกจากนั้นควรฝึกเด็กให้ทำกิจกรรมที่เป็นลำดับขั้นตอน สอนให้เด็กรู้จักตั้งเป้าหมายให้ชัดเจน เริ่มจากเป้าหมายระยะสั้นที่ไม่ยากเกินไปนัก จากนั้นวางแผนและลงมือทำ ควรให้กำลังใจเมื่อเด็กแสดงความมุ่งมั่นอดทนทำงานอย่างต่อเนื่องจนเสร็จ หากเกิดปัญหาควรสอนให้เด็กลองคิดหาทางออกในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย สอนให้เด็กรู้จักการประเมินตนเองว่าผลที่ออกมาดีหรือไม่ อย่างไร สาเหตุเกิดจากอะไร คราวหน้าควรปรับปรุงอย่างไรจึงจะได้ผลดีขึ้น การเลือกของเล่นให้เด็กควรเลือกชนิดที่ช่วยฝึกการคิด ฝึกความจำ ฝึกการวางแผน การคาดการณ์ล่วงหน้า ฝึกแก้ปัญหา ฝึกจินตนาการ ควรหลีกเลี่ยงของเล่นสำเร็จรูปเพราะนอกจากจะไม่ได้ฝึกการคิดของเด็กแล้ว ต่อไปจะทำให้เด็กขี้เกียจคิด ถ้าเจอปัญหาที่ยากก็จะยอมแพ้ต่ออุปสรรคโดยง่าย นอกจากนั้นกิจกรรมเช่นการฝึกดนตรีและกีฬา นับเป็นกิจกรรมที่ฝึกการคิดเชิง

บริหารที่ดี เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้สมาธิ ต้องกระทำอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ต้องมีการวางแผนว่าจะทำอะไรก่อนหลัง และต้องมีวินัยในการฝึกซ้อมจึงจะทำสำเร็จ (Diamond & Lee, 2011)

บทสรุปและการนำมาใช้

ทักษะด้านการคิดเชิงบริหารนั้นเป็นสุดยอดทางความคิดของมนุษย์และมีความเกี่ยวข้องกับไอคิวน้อยมากหรือไม่เกี่ยวข้องกันเลยแต่กลับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในชีวิตของบุคคล ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยควรใส่ใจพัฒนาการด้านการคิดเชิงบริหารเพื่อคิดหาวิธีช่วยให้เด็กเล็กมีการพัฒนาด้านการคิดเชิงบริหารอย่างสมวัย อันมีความสำคัญยิ่งต่อความเจริญและสงบสุขของสังคม ช่วยลดปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่จะตามมาในภายหลังซึ่งถือเป็นการลงทุนที่ให้ผลคุ้มค่า เพราะหากเด็กไทยมีการคิดเชิงบริหารที่ดีก็จะนำความเจริญความสงบสุขมาสู่สังคมไทย ช่วยลดปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่จะตามมา ในทางตรงกันข้ามหากเด็กมีความบกพร่องของการคิดเชิงบริหารจะทำให้เกิดปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ตามมามากมายในภายหลัง หากปล่อยปละละเลยในเรื่องนี้ค่าใช้จ่ายในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังจะสิ้นเปลืองกว่ามาก

บรรณานุกรม

- Anderson, P. (2002). "Assessment and development of executive function (EF) during childhood," **Child Neuropsychol.** 8(2), 71-82.
- Baddeley, A. D. (1998). "The central executive: a concept and some misconceptions," **Journal of the International Neuropsychological Society.** 4(5), 523-526.
- Baddeley, A. D. (Ed.). (1986). **Working memory.** Oxford: Oxford University Press.
- Diamond, A. (2013). Executive functions, **Annu Rev Psychol.** 64, 135-168.
- Diamond, A., & Lee, K. (2011). "Interventions shown to aid executive function development in children 4 to 12 years old," **Science.** 333(6045): 959-964.
- Garcia-Molina, A. (2012). "Phineas Gage and the enigma of the prefrontal cortex," **Neurologia.** 27(6), 370-375.
- Gilbert, S. J., & Burgess, P. W. (2008). "Executive function," **Curr Biol.** 18(3), R110-114.
- Harlow, J. M. (1848). "Passage of an iron rod through the head," **Boston Med Surg J.:**
- Miyake, A, Friedman, N.P, Emerson, M. J, Witzki, A. H, Howerter, A, & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "Frontal Lobe" tasks: a latent variable analysis, **Cogn Psychol.** 41(1), 49-100.
- Norman, D. A., & Shallice, T. (Eds.). (1986). **Attention to action: willed and automatic control of behaviour.** (Vol. 4, pp. 1-14). New York: Plenum.
- Parkin, A. J. (1998). "The central executive does not exist," **Journal of the International Neuropsychological Society.** 4(5), 518-522.

เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้น

ความหมาย

เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้น (Children with Learning Disabilities and Attention of Deficit Hyperactivity) หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องเกี่ยวกับกระบวนการพื้นฐานทางจิตวิทยาส่งผลให้มีความบกพร่องด้านใดด้านหนึ่งหรือมากกว่า ได้แก่ ด้านการฟัง การคิด การพูด การอ่าน การเขียน การสะกดคำ หรือการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ ทั้งนี้ไม่รวมปัญหาทางการเรียนรู้ที่มีสาเหตุมาจากความบกพร่องทางการเห็น ความบกพร่องทางการได้ยิน ความบกพร่องทางการเคลื่อนไหวร่างกาย ความบกพร่องทางสติปัญญา ปัญหาทางอารมณ์ ปัญหาจากสิ่งแวดล้อม หรือความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทั้งๆ ที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ปกติหรือสูงกว่าปกติ นอกจากนี้ยังมีภาวะสมาธิสั้นซึ่งเกิดจากความผิดปกติของสมองบางส่วนส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ พฤติกรรม อารมณ์ และการเข้าสังคมกับผู้อื่น เด็กจะไม่สามารถควบคุมตนเองให้มีความสนใจในสิ่งที่กำลังกระทำภายในระยะเวลาที่กำหนด และมีพฤติกรรมที่อยู่ไม่นิ่ง โดยมีอาการขาดสมาธิ (attention deficit) และ/หรืออาการซน/อยู่ไม่นิ่ง (hyperactivity) และอาการหุนหันพลันแล่น/วู่วาม (impulsivity) กลุ่มอาการสมาธิสั้นนี้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็กก่อนอายุ 7 ปี

ดังนั้นเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้นบางคนในขณะที่เรียนอยู่ในห้องเรียนอาจจะถูกคุณครูเตือนบ่อยๆ ให้ทำงานที่ ครูมอบหมายให้เสร็จ ซึ่งพ่อแม่หรือผู้ปกครองของเด็กอาจจะแปลกใจ

ว่าทำไมเด็กที่ดูสติส่ำราเริง เฉลียวฉลาด กลับมีปัญหาเมื่ออยู่ในโรงเรียนหรือมีปัญหาในการเรียนรู้วิชาการต่างๆ

ความชุกของปัญหา

เด็กที่มีปัญหาในการเรียนเหล่านี้บางคนอาจจะจะเป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้หรือเด็กแอลดี (children with learning disabilities: LD) จากการศึกษพบว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้จะมีประมาณร้อยละ 5 - 10 ของจำนวนเด็กที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน และเด็กจำนวนร้อยละ 5 - 8 จะถูกวินิจฉัยว่ามีภาวะสมาธิสั้นหรือซุกซนอยู่ไม่นิ่ง แต่เด็กส่วนใหญ่จะมีทั้งภาวะสมาธิสั้นและซุกซนอยู่ไม่นิ่ง ถึงแม้ว่าจากการศึกษาจะพบว่า เด็กที่มีภาวะสมาธิสั้นและซุกซนอยู่ไม่นิ่งจำนวนร้อยละ 25 - 70 จะมีปัญหาด้านการเรียนรู้ร่วมด้วย และเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ร้อยละ 15 - 35 จะมีภาวะสมาธิสั้นและซุกซนอยู่ไม่นิ่งร่วมด้วย จากการรายงานของโรงพยาบาลเด็กบอสตันที่พบว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้นและซน/วู่วามมีประมาณร้อยละ 25 (Boston Children's Hospital, 2013, Online) และจากการวิจัยในประเทศไทยพบว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้นร่วมด้วยมีจำนวนร้อยละ 23.76 (ดารณี ศักดิ์ศิริผล, 2556) เด็กส่วนใหญ่จะมีปัญหาเกี่ยวกับความบกพร่องทางการเรียนรู้หรือปัญหาสมาธิสั้นอยู่ในระดับปานกลาง แต่อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวหากไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร็วหรือตั้งแต่วัยระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ปัญหาเหล่านี้จะทวียิ่งขึ้นในระดับชั้นประถมศึกษา

ตอนปลาย มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และในการดำเนิน
ชีวิตประจำวันในอนาคต (Karen J. Miller. 2013. Online)

การประเมินเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีสมาธิสั้น

การประเมินเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็น ซึ่งลักษณะปัญหาในการเรียนรู้และปัญหาเรื่องการไม่มีสมาธิในการเรียนอาจมีความคล้ายคลึงกัน เด็กอาจจะวอกแวกเพราะมีความยากลำบากในการควบคุมความสนใจ เด็กไม่สามารถที่จะขจัดสิ่งรบกวนภายนอกจากการเห็นหรือการได้ยิน ในการเรียนเด็กอาจมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ถ้าการอ่านเป็นเรื่องที่ยากเกินไปเด็กอาจมองไปรอบ ๆ ห้อง เพราะไม่จำเป็นที่จะต้องทนกับการอ่านอีกต่อไป เด็กอาจจะรบกวนเพื่อนคนอื่น ๆ เพราะเด็กจะไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ และอาจจะส่งเสียงดังรบกวนคนอื่น ๆ เด็กบางคนที่มีปัญหาการเรียนรู้อาจจะแสดงสีหน้าท่าทางหงุดหงิดหรืออึดอัดใจ เด็กกลุ่มนี้อาจจะได้รับการกล่าวโทษว่าเป็นเด็กไม่ดี เกเร เหลวไหล มากกว่า "สติปัญญาต่ำ" ปัญหาอื่น ๆ ที่อาจเกิดจากปัญหาการเรียนรู้หรือปัญหาด้านสมาธิ (Karen J. Miller. 2013. Online) มีดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางเรียนต่ำกว่าความสามารถที่แท้จริง
2. มีความยากลำบากเกี่ยวกับการทำงานที่มีเวลาจำกัดหรือมีการกำหนดระยะเวลา
3. มีปัญหาเกี่ยวกับการเริ่มต้นหรือสิ้นสุดการ

ทำงาน

4. มีความยุ่งยากในการเขียนหรือการจัดเอกสารต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบ
5. มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ
6. มีปัญหาด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ
7. มีปัญหาด้านพฤติกรรม
8. มีปัญหาทางอารมณ์เนื่องจากประสบกับความล้มเหลวซ้ำแล้วซ้ำอีก

ดังนั้นการประเมินจึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบจากประวัติของเด็กเกี่ยวกับข้อมูลทางการแพทย์ พัฒนาการ พฤติกรรม การศึกษา สถานะของครอบครัว หน้าที่การงานของผู้ปกครอง และการทดสอบที่เหมาะสม ข้อมูลจะถูกรวบรวมมาจากผู้ปกครอง ข้อมูลจากทางโรงเรียน การบันทึกของครู ผู้ให้บริการทางการแพทย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ และจากตัวเด็ก การทดสอบความบกพร่องทางการเรียนรู้รวมถึงการทดสอบความสามารถทางสติปัญญา (IQ) และการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการพูด ภาษา การเคลื่อนไหว และการประเมินอื่น ๆ ตามความจำเป็น นอกจากนี้อาจเป็นข้อมูลจากคำแนะนำของแพทย์ กุมารแพทย์ด้านพัฒนาการ พฤติกรรมของเด็ก จิตแพทย์เด็ก หรือนักประสาทวิทยา โดยเฉพาะข้อมูลปัจจุบันเกี่ยวกับปัญหาของพัฒนาการและอารมณ์ การประเมินด้านพฤติกรรมหรืออารมณ์มักจะใช้แบบประเมินที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scales)

นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือที่นำมาใช้ในการคัดกรองเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้น คือ แบบคัดกรองนักเรียนที่มีภาวะสมาธิ

สั้น บกพร่องทางการเรียนรู้ และออทิซึมที่เรียกว่า KUS-SI Rating Scales ใช้ในการคัดกรองนักเรียน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 อายุระหว่าง 6 - 13 ปี 11 เดือน ส่วนประกอบของแบบคัดกรองมีข้อความที่ บ่งบอกพฤติกรรมรวม 130 ข้อ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 พฤติกรรมภาวะสมาธิสั้น ด้านที่ 2 พฤติกรรมภาวะบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน ด้านที่ 3 พฤติกรรมภาวะบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการเขียน ด้านที่ 4 พฤติกรรมภาวะบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการคิดคำนวณ และด้านที่ 5 พฤติกรรมออทิซึม (ดารณี อุทัยรัตนกิจ, ชาญวิทย์ พรนภดล และคณะ. 2550)

ความบกพร่องทางการเรียนรู้

ความบกพร่องทางการเรียนรู้จะสะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากของสมองในการประมวลผลข้อมูล ส่งผลให้เด็กมีความบกพร่องด้านการฟัง การคิด การพูด การอ่าน การเขียน การสะกดคำ และ/หรือ การคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ ซึ่งกระบวนการประเมินจะพิจารณาจากประวัติและลักษณะของข้อบกพร่องและจุดแข็งของเด็กแต่ละคน เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้มีแนวโน้มที่จะแสดงลักษณะดังต่อไปนี้

ลักษณะทั่วไป

1. มีประวัติพัฒนาการล่าช้า
2. มีประวัติของบุคคลในครอบครัวที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้
3. มีปัญหาด้านสังคมเนื่องจากขาดทักษะทางภาษา
4. แสดงพฤติกรรมเครียดเมื่ออ่านหรือเขียน

หนังสือไม่ได้

5. มีข้อมูลความรู้ต่างๆ แต่มีความยากลำบากในการถ่ายทอด หรือแสดงความคิดเห็น
6. การประเมินทางการแพทย์โดยทั่วไปปกติ แต่อาจมีปัญหาด้านการประสานงานของกล้ามเนื้อ-ตา
7. มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ
8. ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง
9. มีความยากลำบากในการเรียนส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์การเรียนต่ำ

พฤติกรรมของเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน

เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน อาจแสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับการอ่าน เช่น มีความยุ่งยากในการบอกชื่อตัวพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ มีความยากลำบากในการประมวลเสียง เช่น การระบุเสียงของตัวอักษรที่อยู่ในคำ รวมทั้งมีความล่าช้าในการอ่าน มีความล่าช้าทางภาษา อาจรวมถึงการประสมคำ เช่น บาน ออกเสียงเป็น ปอ-อา-นอ - ป่าน หรือ บอ-อา-งอ - บาง เป็นต้น และมีความยากลำบากในการอ่าน คำ วลี ประโยค และการอ่านจับใจความ

พฤติกรรมของเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการเขียน

เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการเขียน อาจแสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับการเขียน โดย

เด็กอาจมีความยากลำบากในการเขียน เช่น เขียนซ้ำ เขียนตัวอักษรหรือตัวเลขกลับด้าน เขียนสะกดคำผิดพลาด เป็นต้น อาจเขียนตัวอักษรสลับที่บ่อยๆ เช่น กลม เขียนเป็น กมล หรือ กรน เขียนเป็น นรก เป็นต้น นอกจากนี้อาจมีลักษณะการเขียนตัวอักษร หรือสระ ที่คล้ายคลึงกันสลับกัน เช่น พ - ผ, ภา - ถ, ด - ค, ฟ - ฝ หรือสระ - แ, ไ - โ เป็นต้น รวมทั้งอาจแสดงพฤติกรรม การเขียนสะกดคำตามเสียงอ่าน อีกด้วย

พฤติกรรมของเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ด้านการคิดคำนวณ

ที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการคิดคำนวณ อาจแสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับการคิดคำนวณ เช่น ไม่รู้ค่าของตัวเลข คิดคำนวณซ้ำ คิดเลขตกหล่น ดำเนินการคิดคำนวณจากหลักทางซ้ายไปขวา สับสนหรือไม่เข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ เช่น เครื่องหมาย $>$, $<$, $\div$, $=$, $\neq$ เป็นต้น เด็กอาจตีโจทย์ ปัญหาทางคณิตศาสตร์ไม่ได้ ไม่เข้าใจความคิดรวบยอด สับสนเรื่อง การทด การกระจาย หรืออาจมีความยากลำบากในการดำเนินการบวก ลบ คูณ หาร เป็นต้น

ปัญหาด้านสมาธิ

ปัญหาในการควบคุมสมาธิและพฤติกรรม อาจมีช่วงความรุนแรงของปัญหาตั้งแต่เล็กน้อยจนถึงรุนแรงมาก ภาวะสมาธิสั้นและซุกซนอยู่ไม่นิ่งเป็นคำที่นำมาใช้สำหรับเด็กที่มีลักษณะขาดสมาธิ และ/หรือซุกซนอยู่ไม่ นิ่ง หุนหันพลันแล่น ไม่เหมาะสมกับวัย และลักษณะของความบกพร่องนี้จะปรากฏมากกว่า 1 สถานที่

หรือ 1 สถานการณ์ เช่น บ้าน โรงเรียน ขณะเล่น หรือ การทำงาน เป็นต้น ซึ่งเด็กที่มีลักษณะขาดสมาธิ และ/หรือซุกซนอยู่ไม่นิ่ง หุนหันพลันแล่น จะแสดง พฤติกรรม ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการโดยทั่วไปปกติแต่อาจจะมีพัฒนาการล่าช้าในด้านกล้ามเนื้อเล็ก
2. มีประวัติของคนในครอบครัวเป็นผู้ที่มีลักษณะซุกซนอยู่ไม่นิ่ง หุนหันพลันแล่น มีปัญหาเรื่องสมาธิและ พฤติกรรม
3. แสดงพฤติกรรมซุกซนอยู่ไม่นิ่งในระดับปฐมวัย เมื่อเด็กโตขึ้นพฤติกรรมดังกล่าวลดลงแต่ยังมีลักษณะกระ สับกระส่าย
4. แสดงพฤติกรรมหุนหันพลันแล่น พุดโดยไม่ได้อคิด ก่อน หรือพุดมากเกินไป
5. มีความยากลำบากในการควบคุมสมาธิ และจะ ปรากฏชัดเจนเมื่อเข้าเรียน
6. ต้องกระตุ้นเตือนให้เริ่มทำงานหรือต้องบอกให้ ทำงานแม้งานนั้นจะเป็นงานประจำ
7. มีปัญหาเรื่องสมาธิในหลายสถานการณ์ ซึ่งใน แต่ละสถานการณ์อาจมีความรุนแรงต่างกัน
8. มีความยากลำบากในการทำงานเป็นกลุ่ม หรือเดี่ยวแต่จะทำได้ดีหากทำงานในลักษณะตัวต่อตัว (one-on-one)
9. หุนหันพลันแล่นผิดพลาดเนื่องจากขาดความ ระมัดระวังและไม่ใส่ใจในรายละเอียด
10. มีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจจากการฟังหรือมีผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำเนื่องจากไม่มีสมาธิในการเรียน

11. มีปัญหาในการเขียนแม้จะเป็นเรื่องพื้นฐาน
ทั่ว ๆ ไป
12. มีความยากลำบากในการจัดระบบระเบียบ
ต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน
13. มีแนวโน้มว่าจะเหม่อลอยออกจากงานที่ต้อง
ทำอย่างต่อเนื่อง เช่น การอ่าน และงานที่ไม่น่าสนใจ
14. มีความอดทนต่ำและขาดความเพียรพยายาม
ที่จะทำงานที่กำหนดให้เสร็จ
15. ผลการทดสอบแสดงให้เห็นถึงความบกพร่อง
ของการบริหารจัดการตนเอง เช่น ขาดการวางแผนที่ดี
หรือมีความยากลำบากในการแก้ปัญหา
16. มีปัญหาด้านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
เนื่องจากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

การช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ที่มีภาวะสมาธิสั้น

เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้นร่วมด้วยจะต้องได้รับการคัดกรองเพื่อวางแผนในการช่วยเหลือ เนื่องจากปัญหาความบกพร่องทางการเรียนรู้และสมาธิสั้นเป็นปัญหาที่เรื้อรัง หากไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิต ดังนั้นการช่วยเหลือจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การช่วยเหลือหรือการแก้ปัญหาดังกล่าวที่ที่จะต้องมีการกำหนดหรือตั้งเป้าหมายและการใช้วิธีสอนที่มีประสิทธิภาพ

การใช้ยาเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของการรักษาเด็กที่มีภาวะสมาธิสั้น เพื่อช่วยเด็กให้มีความสนใจอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามยาไม่ได้ช่วยพัฒนาทักษะการเรียนหรือการจัดการพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การช่วยเหลือทางการเรียนรู้และการปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมยังคงเป็นสิ่งจำเป็น ยาช่วยให้เด็กมีสมาธิในการเรียนมากขึ้น ส่งผลให้เด็กสามารถรับรู้ข้อมูล และเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ซึ่งเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้นที่ได้รับยาจะช่วยเรื่องการทำงานของสมอง โดยเฉพาะปัญหาเรื่องกระบวนการ

การช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้นให้ประสบความสำเร็จในระยะยาว คือ การมีทัศนคติทางบวกและการให้ความสำคัญกับการพัฒนาจุดแข็งหรือความสามารถของเด็ก ผู้ปกครอง ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องควรใช้แนวทางการแก้ปัญหาที่ยืดหยุ่น เด็กควรจะมีโอกาสหรือมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Individualized Education Plan: IEP) เพื่อกำหนดเป้าหมายหรือวางแผนในการพัฒนาความสามารถ เด็กไม่ควรจะถูกจำกัดในการพัฒนาความสามารถอันเนื่องมาจากความแตกต่างในการเรียนรู้หรือความแตกต่างด้านสมาธิ แต่ควรจะใช้จุดแข็งของความแตกต่างดังกล่าวเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาความสามารถของเด็กแต่ละคน

บรรณานุกรม

ดารณี ศักดิ์ศิริผล. 2556.การศึกษาภาวะสมาธิสั้นในเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ในเขต กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ดารณี อุทัยรัตนกิจ, ชาญวิทย์ พรนภดล; และคณะ. (2550). **แบบคัดกรองนักเรียนที่มีภาวะสมาธิสั้น บกพร่องทางการเรียนรู้ และออทิสซึม**. ศูนย์วิจัยการศึกษาเพื่อเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ. กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.

Boston Children's Hospital. (2013). Learning Disorder. Retrieved August 18, 2013, from <http://www.childrenshospital.org/az/Site1229/mainpageS1229P1.html>

Karen J. Miller. 2013. Attention and Learning Problems: Which Came First?. Retrieved August 20, (2013), from <http://www.ncl.org/types-learning-disabilities/adhd-related-issues/adhd/attention-learning-problems-when-you-see-one-look-for-other>

พัฒนาการบำบัด

ความหมาย

พัฒนาการบำบัด (Developmental Therapy) หมายถึง วิธีให้การศึกษแก่เด็กที่มีปัญหาอย่างรุนแรงในด้านสังคม อารมณ์ และพฤติกรรม โดยมีเป้าหมายที่พัฒนาการทางอารมณ์ - สังคมของเด็กปกติ

ความเป็นมา

พัฒนาการบำบัดเริ่มต้นครั้งแรกในปีค.ศ. 1970 ที่ศูนย์จิตวิทยาการศึกษาที่ Rutland เมืองเอเธนส์ รัฐจอร์เจีย ประเทศสหรัฐอเมริกา (Rutland Psychoeducational Center in Athens; Georgia) ด้วยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษา และกรมสุขภาพจิต มหาวิทยาลัยจอร์เจีย และฝ่ายการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา การลำดับขั้นตอนการพัฒนาการทางสังคม อารมณ์ และความคิดของคน จะใช้เป็นกรอบของหลักสูตรที่นำมาพัฒนาเด็ก เครื่องมือนี้จัดทำโดย แมรี เอ็ม วูด และคนอื่น ๆ (Mary M. Wood and associates 1979, 1986) การทำพัฒนาการบำบัดจะเชื่อมโยงทฤษฎี และงานวิจัยของพัฒนาการทางสังคม - อารมณ์ ของเด็กปกติ กับการนำมาปฏิบัติใช้ในห้องเรียน

ความสำคัญของการพัฒนาการบำบัด

มนุษย์ทุกคนจะมีพัฒนาการไปตามลำดับขั้น ดังนั้น การทราบถึงลำดับพัฒนาการมนุษย์ในด้านต่าง ๆ จะช่วยให้พ่อแม่ ครู ผู้เลี้ยงดูเด็กทราบได้ว่า เด็กคนใดมีพัฒนาการล่าช้า ไม่สมวัย หรือใครที่มีพัฒนาการด้านใด รวดเร็วกว่าเด็กวัยเดียวกัน

ความรู้มีประโยชน์ ในการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นพัฒนาการที่ล่าช้าของเด็ก และทำให้ตั้งความคาดหวังได้ถูกต้องว่า พัฒนาการลำดับต่อไป คืออะไร เช่นเด็กจะต้องนั่งได้ก่อน ยืน เดิน และวิ่ง ซึ่งเป็นลักษณะพัฒนาการทางร่างกายด้านเคลื่อนไหว เป็นต้น การวางแผน เพื่อกระตุ้นพัฒนาการแต่ละด้าน หรือพัฒนาการบำบัด จึงเป็นเรื่องมีประโยชน์ยังสามารถนำพัฒนาการบำบัดมาใช้กับเด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์อย่างรุนแรง และเด็กออทิสติกได้เช่น งานวิจัยของคอปแมน และคนอื่น ๆ (Kaulfman, A. & othes, 1981) ที่นำพัฒนาการบำบัดมาใช้กับเด็ก ที่มีปัญหาทางอารมณ์ และเด็กออทิสติก อายุ 2 - 16 ปี ในโรงเรียนอนุบาล ประถม มัธยมตอนต้น และมัธยมตอนปลาย นอกจากนี้ยังใช้ได้ผลดีกับเด็กที่รับบริการในศูนย์เลี้ยงเด็ก ทั้งในรูปแบบของการให้บริการเฉพาะกลางวันและการอยู่ประจำ นักการศึกษาได้ปรับวิธีใช้พัฒนาการบำบัด เพื่อนำไปใช้ในห้องเสริมวิชาการ ในชั้นเรียนที่มีครูประจำดูแลตลอด ตลอดจนในชั้นเรียนปกติ ทั้งยังได้มีการปรับและนำไปใช้กับงานบำบัดทางศิลปะ ดนตรี บำบัด และนันทนาการบำบัด การทำพัฒนาการบำบัด สามารถนำไปใช้ในกรณีที่มีกิจกรรมออกค่าย (camp setting) และโปรแกรมการพักผ่อน ทั้งยังใช้ในบ้านที่ดูแลเด็กออทิสติก การทำพัฒนาการบำบัด สำนักการศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาได้ให้การรับรองในปี ค.ศ. 1975 และได้แพร่ขยายออกไปยังที่ต่าง ๆ และจากการประเมินประสิทธิผล ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981 เป็นต้นมา

ลักษณะของการทำพัฒนาการบำบัด

พัฒนาการบำบัดมีพื้นฐานมาจากทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านสังคม อารมณ์ ความคิดรวบยอด การสื่อสาร และพฤติกรรม ด้วยมีความเห็นสอดคล้องกันกับความรู้ในเรื่อง สังคม ภาษา และการตัดสินใจที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมพฤติกรรม โดยที่สิ่งเหล่านี้จะเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ทางสังคม และยังเห็นสอดคล้องกันอีกว่า คุณภาพของการประสานสัมพันธ์กับผู้อื่น มีอิทธิพลต่อรูปแบบของพฤติกรรม ทฤษฎีทางจิตวิทยาพัฒนาการยังได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการจัดอันดับก่อนหลัง ทั้งเรื่องของความคิด ความรู้สึกพฤติกรรม และเกี่ยวเนื่องกับวัยต่าง ๆ ตั้งแต่วัยทารก จนถึงวัยรุ่น การพัฒนาทักษะต่าง ๆ ทางสังคม ความพึงพอใจ เป็นสิ่งที่สอนกันได้และจำกัดด้วยให้อยู่ในกรอบที่สังคมคาดหวังได้ ในแต่ละช่วงวัย (Erikson, 1977; Flavell, 1977; Kohlberg, 1983; Piaget, 1973) นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและพฤติกรรมได้จัดความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของคนอื่นที่มีพัฒนาการของการควบคุมตัวเอง และพฤติกรรมตนเอง จากการศึกษาตัวแบบ การเลียนแบบ การลงโทษ ความมีวินัย ความก้าวร้าวที่ผู้ใหญ่มีต่อเด็ก และบทบาทในการใช้เหตุผลในการจัดการพัฒนาพฤติกรรม

ทำให้เราเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ (Bandura, 1977; Turiel, 1983 Selman, 1980) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เน้นในเรื่องความรู้สึก ความวิตกกังวล กลวิธาน ในการป้องกันตัว การทำหน้าที่ของ ego และเน้นความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ (Freud; 1965; Loevinger, 1976; Maccoby; 1980) แนวคิดเหล่านี้ก็ได้ถูกนำมาหลอมรวม เพื่อใช้ในการทำพัฒนาการบำบัด

เด็กที่มารับบริการโดยใช้พัฒนาการบำบัด จะถูกจัดแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ตามลำดับขั้นตอนของการพัฒนาการด้านสังคม - อารมณ์ โดยปกติจำนวนสมาชิกในกลุ่มจะมีประมาณ 4 - 12 คน โดยใช้เกณฑ์ว่ากลุ่มใดมีพัฒนาการล่าช้าไม่มากนัก ก็จะมีจำนวนสมาชิกในกลุ่มมากขึ้น เพราะการทำกิจกรรมเพื่อการบำบัดน้อยกว่าแต่ละกลุ่มจะมีครูที่ทำหน้าที่บำบัดเป็นผู้นำกลุ่ม และมีครูสนับสนุนหรือเป็นครูผู้ช่วยอีก 1-2 คน ตามความเหมาะสม เป้าหมายและโปรแกรมที่ใช้ ตลอดจนกระบวนการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนอยู่กับผลประเมินเด็กแต่ละคน ถ้ามีพัฒนาการทางสังคม - อารมณ์อยู่ในระดับใด บทบาทของผู้ใหญ่ และการเลือกใช้กิจกรรม อุปกรณ์ เพื่อการจัดการพัฒนาพฤติกรรม ก็จะเป็นไปตามลำดับขั้นนั้น ๆ

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพัฒนาการ

ทางสังคม อารมณ์ ของเด็กแต่ละคน คือ “Developmental Therapy Objectives Rating Form (DTORF)” เครื่องมือนี้จะนำมาใช้ในการจัดโปรแกรมการศึกษา เฉพาะบุคคล (IEP) ของเด็ก ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

เครื่องมือ DTORF นี้ ได้ทดลองใช้กับเด็กหลาย พันคนมาแล้ว โดยที่เด็กเหล่านั้นมีอายุในช่วง 2 - 16 ปี และมีค่าพิสัยของความพิการหลากหลาย เด็กออทิสติก เด็กบกพร่องทางสติปัญญา และเด็กพิการซ้ำซ้อน เด็กหูหนวก จิตเภท เด็ก ปกติ เด็กปัญญาเลิศ การศึกษาหลาย ๆ ครั้งพบว่า เครื่องมือนี้มีประสิทธิภาพดี เหมาะจะนำมาใช้ในการพัฒนาการบำบัดได้ (Kaufman, Paget, & Wood 1981, Wood & Swan, 1978; Wood, 1997)

พัฒนาการบำบัดได้รับการรับรองและนำมา ระบุใช้ในการทำโปรแกรมการศึกษาเฉพาะบุคคล แก่เด็กพิการตามกฎหมายทางการศึกษา เพื่อคน พิการในสหรัฐอเมริกา นักวิชาการที่ทำงานกับเด็ก เล็ก และเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมได้นำวิธีนี้ ไปใช้กับเด็กและครอบครัว ทั้งนี้เพราะการตั้งต้น

ช่วยเหลือเด็กนั้น มิได้ประเมินความสามารถของ เด็ก โดยยึดอายุตามปฏิทิน แต่จะดูที่พัฒนาการ ตามสภาพจริงของเด็กเป็นจุดเริ่มต้น และวางแผน พัฒนาการตามสภาพจริงของเด็กเป็นจุดเริ่มต้น และวางแผนพัฒนาตามลำดับขั้นที่ควรเป็นตาม ลำดับ

พัฒนาการบำบัดในวงการการศึกษาพิเศษ ประเทศไทย

การจัดการศึกษาพิเศษประเทศไทยในยุค ปัจจุบันที่เปิดโอกาสให้มีการเรียนทั้งในและนอก ระบบโรงเรียนหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเรียน ตามอัธยาศัย การเรียนรวม การเรียนรวมในชั้นหรือ โรงเรียนเฉพาะ ต่างก็ยึดการทำโปรแกรมการศึกษา เฉพาะบุคคล (Individual Educational Program) ที่เรียกว่า IEP เน้นหลักในการพัฒนาเด็ก เป้าหมาย ของการพัฒนาการเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ดีคำว่า “พัฒนาการบำบัด” ไม่ได้เป็น คำที่นำมาใช้อย่างแพร่หลาย แม้ว่าการดำเนินงานที่ เป็นอยู่คือการนำพัฒนาการบำบัดมาใช้เป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

Hanft, B & Striffer, N. (1995). "Incorporating therapy in early childhood program: Challenges and promising practices," **Infants and Young Children. 8 (2) : 37 - 47.**

Kaufman, A ; Paget, C, & Wood, M. M. (1981). **Effectiveness of Developmental Therapy for Severely Emotionally Disturbed and Disordered Children and Youth.** Reston, VA: Council for Exceptional children.

Wood, M.M. (1986). **Developmental Therapy in the Classroom.** Austin, TX : Proed.

_____. (1997). **Social Competence for Young Children: An outreach Project for in-service training.** (ERIC Clearinghouse No. EC305787)

ฟลอไรทม์

ความหมาย

ฟลอไรทม์ (Floor Time) หมายถึงช่วงเวลาที่พ่อแม่ลูกใช้ชีวิตร่วมกันในบรรยากาศที่ผ่อนคลายอบอุ่น เป็นสุขและปลอดภัย เพื่อทำกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการให้ลูกอย่างเหมาะสมตามวัย ตามความสนใจโดยให้ออกาลูกเป็นผู้นำในการทำกิจกรรม ส่วนพ่อแม่เป็นผู้คอยกระตุ้นการเรียนรู้ การแก้ปัญหาของลูกโดยไม่คัดค้านหรือชี้แนะลูกจนเกินไป

ความเป็นมา

ฟลอไรทม์มาจากคำว่า **floor time** เป็นการผสมคำว่า floor ที่หมายถึง พื้น และ time ที่หมายถึงเวลา การใช้คำว่า พื้น เป็นการบอกให้รู้ว่าพ่อแม่จะต้องลดระดับลงไปเล่นหรือสื่อสารกับลูก ไม่ใช่เป็นการสื่อสารจากเบื้องบนเพื่อสั่งสอน อบรมหรือติววิชาการ

ฟลอไรทม์ เป็นองค์ประกอบหลักของเทคนิคการพัฒนาเด็กที่เรียกว่า Developmental Individual Difference Relationship Based (DIR) Approach ที่ศาสตราจารย์ นพ. สแตนลีย์ กรีน สเปน (Stanley Greenspan) และคณะพัฒนาขึ้นมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็กทั่วไป ตลอดจนเด็กที่มีความเสี่ยงสูง เช่น เด็กที่อยู่ในครอบครัวแตกแยก เด็กที่ต้องการดูแลเป็นพิเศษจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น เด็กออทิสติก เด็ก

สมาธิสั้น เด็กสมองพิการ และเด็กที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาล่าช้ากว่าปกติ

การส่งเสริมพัฒนาการให้ลูกด้วยเทคนิคฟลอไรทม์ เน้นให้มีความผูกพันระหว่างลูกกับพ่อแม่ โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ **ความปลอดภัย อบอุ่น และความรักที่พ่อแม่มีให้ลูกอย่างสม่ำเสมอ** ปฏิสัมพันธ์เช่นนี้จะช่วยให้ลูกมีความรู้สึกอยากใกล้ชิด อยากสื่อสาร เพื่อตอบสนองความสนใจและความรักใคร่ของพ่อแม่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยการแลกเปลี่ยนการรับรู้อารมณ์ซึ่งกันและกันนี้จัดเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาความสามารถทางภาษา สติปัญญา อารมณ์ และทักษะทางสังคมของมนุษย์

แนวคิดพื้นฐานของฟลอไรทม์อีกด้านหนึ่งคือ **การให้ประเด็นสำคัญกับความแตกต่างกันของเด็กแต่ละคน** โดยเฉพาะสมองของเด็กต่างกันในเรื่องการรับรู้สิ่งเร้า และการวางแผนการสั่งการของกล้ามเนื้อ

ความรู้ความเข้าใจในระบบการทำงานของสมองของลูก จะช่วยให้พ่อแม่จัดสภาพแวดล้อมให้ลูกเรียนรู้โลกได้เร็วและยังรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันได้ บางกรณีระบบสมองของพ่อแม่กับลูกไม่สอดคล้องกัน เช่น ลูกมีการรับรู้ไวกว่าปกติ จึงมีอารมณ์อ่อนไหวหงุดหงิดง่าย แต่พ่อแม่มีธรรมชาติที่ชอบเร่งเร้า ชอบสั่งการ ชอบกำกับ โดย

ไม่ค่อยสังเกตเห็นถึงความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนของลูก จึงมักใช้กฎเกณฑ์ที่แน่นอนไม่ผ่อนปรน ก็จะทำให้ลูกพัฒนาไปอย่างไม่ราบรื่น

บางกรณีลูกเป็นคนที่มีการรับรู้ที่เฉื่อยชา และเชื่อซ้กว่าปกติ แต่พ่อแม่ไม่มีพลังหรือความอดทนในการ กระตุ้นการเรียนรู้ของลูกให้สดใส มีชีวิตชีวา ไม่มีเทคนิควิธีที่จะกระตุ้นให้ลูกสนใจ ก็ยากที่จะทำให้ลูกพัฒนาอย่างราบรื่นเช่นกัน

แนวคิดพื้นฐานประเด็นที่สามก็คือ พัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะสอดคล้องกัน

การเลี้ยงดูเด็กในปัจจุบันมีบุคลากรหลายฝ่าย เข้ามามีบทบาท นอกจากพ่อแม่ แพทย์ ครู แล้วยังนักบำบัดต่าง ๆ ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่าง ๆ ให้ความดูแล การประเมินเด็กตามมุมมองของผู้เชี่ยวชาญ พ่อแม่ควรต้องระลึกละเมอโดยไม่หลงประเด็นว่า ลูกสามารถบูรณาการความสามารถย่อย ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ได้ตามศักยภาพหรือไม่ เช่น เมื่อลูกพูดได้คล่องแล้ว ลูกสามารถพูดจาสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจตามที่ตั้งใจได้หรือไม่ สีน้าท่าทางที่ใช้ประกอบการสื่อสารเป็นอย่างไร แสดงออกถึงความรู้สึกหรืออารมณ์ได้หรือไม่ มากน้อยเกินไปหรือเปล่า สิ่งเหล่านี้สามารถช่วยกันกล่อมเกล้าได้ในช่วงของฟลอริทิม

ฟลอริทิมยังมีลักษณะที่แตกต่างจากความเชื่อและความเคยชินของพ่อแม่คือ การให้ความ

สำคัญกับ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” การส่งเสริมพัฒนาการเด็กจะต้องวางรากฐานให้แข็งแกร่งตามลำดับขั้นขึ้นไปอย่างไม่รีบร้อน สิ่งสำคัญในแง่มุมของพัฒนาการ คือ การให้ “โอกาส” เด็กได้ทดลองสำรวจซึ่งเป็นการให้โอกาสฝึกฝนกระบวนการการเรียนรู้ อารมณ์ ความรู้สึก รวมถึงการฝึกทักษะในการคิดแก้ปัญหา

นอกจากนี้ ฟลอริทิมยังเป็นการพัฒนาจากความต้องการของเด็กเอง แต่พ่อแม่อาจสอนกฎเกณฑ์โดยทางอ้อมให้เด็กเห็นผลลัพธ์ที่จะเกิดจากการปฏิบัติในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเท่ากับช่วยให้เด็กคิด เป็นการพัฒนาทักษะการคิดโดยพ่อแม่ต้องจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของลูก

การสื่อสารด้วยกิริยาท่าทางหรือสื่อด้วยสัญลักษณ์เป็นสิ่งจำเป็นที่เด็กจะค่อย ๆ เรียนรู้ จากวัยเยาว์จนโตขึ้นและก้าวสู่สังคมในหมู่เพื่อน พ่อแม่มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยลูกให้รู้จักเข้าใจ และแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสม รู้จักควบคุมอารมณ์ มีการกำกับตนเองที่ดีจากการเรียนรู้ในสภาพการณ์จำลองของช่วงฟลอริทิม

เด็กที่มีพื้นฐานพัฒนาการที่ดี จะเติบโตขึ้นมาอย่างมั่นใจ มีความภาคภูมิใจในตนเองสามารถเข้าสังคมกับเพื่อนได้ดี เป็นเด็กที่มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ตามวัย

การนำฟลอร์ไทน์มาใช้ในการศึกษาพิเศษ

เด็กแต่ละคนล้วนแตกต่างกัน แม้ในภาพรวมของเรื่องพัฒนาการ เด็กแต่ละคนล้วนมีความคล้ายคลึงกัน มีขั้นตอนในการพัฒนาทำนองเดียวกัน พุดอีกนัยหนึ่งก็คือ คนเรามีความเหมือนในความแตกต่างและมีความแตกต่างในความเหมือน

เด็กที่มีระบบการเรียนรู้ไวเกินไป ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเอาแต่ใจตนเอง และเด็กที่เอาแต่ใจตนเองส่วนใหญ่เกิดจากการเลี้ยงดูที่ตามใจเด็กจนเกินไป

ในกรณีของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ พ่อแม่มักรู้สึกหนักใจว่าเป็นเด็กเลี้ยงยากทั้ง ๆ ที่ดูภายนอกทั่วไปก็มีร่างกายปกติ หากแต่ประสาทสัมผัสและการรับรู้แตกต่างจากเด็กทั่วไป การนำเรื่องของฟลอร์ไทน์มาใช้เพื่อช่วยในการพัฒนาเด็กจึงเป็นเรื่องที่พ่อแม่และนักจิตวิทยาให้ความสนใจ นำมาใช้ประกอบกับการบำบัดแบบต่าง ๆ เด็กกลุ่มนี้ได้แก่ เด็กสมาธิสั้น เด็กออทิสติก เด็กเก็บตัว เด็กดื้อและก้าวร้าวรุนแรง เด็กอ่อนไหวง่าย เป็นต้น

เด็กสมาธิสั้น เป็นเด็กที่มีช่วงความสนใจใน

ระยะเวลาสั้นกว่าเด็กทั่ว ๆ ไปในวัยเดียวกัน รอคอยไม่เป็น บางคนยังมีพฤติกรรมอยู่ไม่สุข นั่งนิ่ง ๆ อยู่กับที่ไม่ได้นาน ไม่ตั้งใจฟังคำพูดของคนอื่น มักพูดโพล่ง ขัดจังหวะ บางคนอาจไม่มีอาการจน แต่อาจเฉื่อยถึงกระนั้นก็ไม่สนใจฟังว่าใครพูดอะไรกับตัว ไม่ว่าจะ เป็นพ่อแม่หรือครู ถ้าพ่อแม่สังเกตเห็นว่าลูกมีสมาธิในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่นาน ยกเว้น การเล่นเกม คอมพิวเตอร์ ดูการ์ตูนโทรทัศน์ ก็ควรนำลูกไปพบแพทย์หรือนักจิตวิทยา เพื่อตรวจวินิจฉัยว่าลูกมีลักษณะของการเป็นสมาธิสั้นหรือไม่ ถ้าผลการวินิจฉัยระบุว่า ลูกเป็นเด็กสมาธิสั้น บางกรณีแพทย์อาจต้องให้ยาช่วยในช่วงเวลาที่จำเป็น เช่น ขณะเรียนหนังสือที่โรงเรียน บางรายอาจใช้การปรับพฤติกรรมโดยไม่ใช้ยา หรืออาจใช้ทั้งสองวิธีร่วมกัน การปรับพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ สามารถนำมาใช้ผสมผสานกับฟลอร์ไทน์ พ่อแม่ควรรหาสิ่งที่ลูกสนใจและสร้างแรงจูงใจทั้งในการเล่นและการดำเนินชีวิตประจำวันมาเสริมทักษะที่บกพร่องและฝึกให้ลูก “กำกับ” และ

“เตือน” ตัวเอง หากลูกไวต่อความรู้สึกมากเกินไป เช่น การเตือนให้รู้จักฟังครูหรือคู่สนทนา พูดให้จบ เป็นต้น

สำหรับเด็กออทิสติก ปัญหาคือ ทักษะทางภาษา อารมณ์และสังคม กิจกรรมที่ใช้ในช่วงฟลอริทม์ซึ่งพ่อแม่ลูกจะ**มีความใกล้ชิดสัมพันธ์สนิท** พ่อแม่ควรวางแผนในการสื่อสารกับลูก ไม่ว่าจะในด้านสีหน้า ท่าทาง คำพูด การกระตุ้นเตือนให้ลูกค่อย ๆ เข้าใจอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา ลูก เด็กออทิสติกมักมีความจำดี แต่จะปรับตัวกับเรื่องใหม่ ๆ ยาก ความคงเส้นคงวาในการปฏิบัติตัวกับเด็กกลุ่มนี้เป็นเรื่องสำคัญยิ่ง

ส่วนเด็กดีอกกว่าปกติ และมีพฤติกรรมก้าวร้าว มักมีปัญหาจากการสื่อสาร เด็กไม่สามารถบอกสิ่งที่ตัวเองต้องการได้ ขณะเดียวกันก็ปฏิเสธสิ่งที่คนอื่นจัดให้ทุกอย่าง

ดูไม่ถูกใจไปหมด แม้แต่การเล่นกับเพื่อนก็ไม่เข้าใจกฎเกณฑ์ ความรู้สึกของคนอื่นจนเพื่อนระอาไม่ยอมเล่นด้วย เด็กเหล่านี้มักมีความรู้สึกไวกว่าปกติจึงอ่อนไหวง่าย การเลี้ยงดูของพ่อแม่แบบบังคับ คุกคามมักไม่ได้ผลและจะทวีความรุนแรง การเลี้ยงดูที่เหมาะสม ควรสร้างความมั่นใจและไว้วางใจให้กับลูก พ่อแม่ควรเข้าใจว่าภายใต้ความแข็งกร้าวคือความเปราะบางทางจิตใจ นอกจากนี้พ่อแม่ควรวางตัวเป็นตัวอย่างที่ดี

ฟลอริทม์เป็นช่วงเวลาที่ใช้ร่วมกันไม่จำเป็นว่าจะต้องนั่งกับพื้น จะอยู่ในรถหรือที่ใดก็ได้ เพียงแค่การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างเข้าใจก็เป็นเวลาที่ดี ๆ ที่จะพัฒนาลูกไปในทางที่ดีอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

พุทธิดา (นามแฝง). (2552). **ช่วยให้ลูกอยู่ได้และอยู่ดีตอนพลอ์โหม่**. กรุงเทพฯ : TWC Print and Trade.

_____. (2552). **พลอ์โหม่เด็กอหิสติก**. กรุงเทพฯ : แสบปีแฟมมิลี่.

ปรัชญาการศึกษาในวรรณคดีไทย

ความหมาย

ปรัชญาการศึกษาในวรรณคดีไทย (Philosophy of Education in Thai Literature) หมายถึง ความคิดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา วิธีการจัดการศึกษาอันได้แก่หลักสูตร วิธีสอน การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์

ปรัชญาการศึกษา เป็นการนำญาณวิทยา มาปฏิบัติ เป็นศาสตร์ที่คิดค้นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา สาระนั้นนำมาจัดการศึกษา และวิธีการจัดการศึกษา สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ ได้วิเคราะห์พบปรัชญาการศึกษาที่ปรากฏในวรรณคดีไทยทั้งสี่สมัยได้ดังนี้

ในวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัยได้เสนอความคิดทางการศึกษาที่สำคัญไว้ให้ปรากฏในสุภาษิตพระร่วงว่า “เมื่อน้อยให้เรียนวิชา” เห็นได้ว่าความคิดทางการศึกษาที่สำคัญนี้คือการให้การศึกษาแก่เด็ก และให้มีการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดไป จนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องเรียนรู้อยู่เสมอ เป็นการศึกษาตลอดชีวิต ดังปรากฏความคิดในบทกลอนว่า “เป็นคนเรียนความรู้”

เป้าหมายของการจัดการศึกษามีอยู่ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า “สั่งสอนให้ไท ทั้งหลายรู้บุญรู้ธรรมแท้ แก่คนอันมีในเมืองไท ด้วยรู้ด้วยหลง (รู้หลักฉลาด) ด้วยแก้ด้วยหาญ ด้วยแคะด้วยแรง” ความที่ปรากฏนี้ย่อมชี้ให้เห็นวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาว่า ให้ประชาชนได้รู้ได้เข้าใจในเรื่องบุญเรื่องธรรมที่แท้จริงรู้ให้ถึงแก่นแท้ อันจะทำให้เป็นคนดี และเป็นคนฉลาด มีความกล้าหาญ อดทน และประกอบสัมมาชีพได้

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษานี้มีปรากฏอย่างชัดเจนในเรื่องนางนพมาศ ว่าจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาความฉลาด ความชำนาญชำนาญ คุณธรรม และศรัทธาอุตสาหะ ดังข้อความที่ปรากฏว่า

“แต่ข้าน้อยรำเรียนสรรพวิชาการทั้งมวล ตั้งแต่ 7 ขวบ จนจำเรียนจนมาได้ 15 ปี ก็ถึงชำนาญชำนาญสิ้นเสร็จ นับว่าเป็นสตรีนักปราชญ์ ฉลาดรู้คดีโลกธรรมในแผ่นดินได้คนหนึ่งแท้จริง เบื้องหน้าแต่นั้นท่านบิดามารดาก็มอบทรัพย์แสนตำลึงให้เพื่อประโยชน์ได้เป็นสินสำหรับใช้สอยซื้อขายเครื่องแต่งกาย แลข้าน้อยนี้มีกมลจิตกอปรด้วยศรัทธาอุตสาหะ บำเพ็ญทานกุศล บริจาคทรัพย์ ออกปฏิสังขรณ์ เจดียสถานต่าง ๆ มีพระวิหารทานและสถานพระเทวรูป” เป็นต้น

สาระนั้นนำมาสอนประกอบด้วย “คดีโลกคดีธรรม” คดีโลกที่นำมาสอนนั้นนางนพมาศพรรณนาว่า “ในสมัยนั้นนรชาติชายหญิงสิ้นทั้งมวล ย่อมมีความผาสุกสบายด้วยอำนาจคุณโลกธรรมดาเป็นไปโดยเสมอ มิได้ยังมีได้หย่อน พยาธิโรคาภิเษบาบง หม่อมมนุษย์ก็ประกอบไปด้วยสติปัญญาโดยมาก ต่างรำเรียนสรรพวิชาต่าง ๆ ฝ่ายทหารก็เรียนรู้ศิลปศาสตร์ เพลงอาวุธคือ วิชาช้าง ม้า กระบี่ กระบอง โล่ ดั้ง ดาบสั้น ดาบยาว กริช ก้นหย่น โคมระกำชาบ ปืนไฟใหญ่่น้อย มวยปล้ำ ตำรับตำราพิชัยยุทธ์ เวทมนต์ คงกระพันชำนาญชำนาญเป็นอันดี บรรดาพวกพ่อเรือนก็ต่างเล่าเรียน คัมภีร์ไตรเพทไตรวิชา คือ กลบท กลกลอน ทำนุก ทำเนียบ อักษร อักษร ครุ ลหุ สูตรภรณ์สูตรฉวางค์ ตำรับโหราศาสตร์ ทักษาพยากรณ์ สมมุส

อินทพาสบาทจันทร์สารำอาจ รั้งจักรวาศีดาราดุภษ
นพเคราะห์ สุริยคราส จันทรคราส โดยพิสดาร บ้างก็
เรียนรู้เวชกรรม คือ โอสถแพทย์ สัมพันธแพทย์ เนตร
แพทย์ วรรณโรคแพทย์ อาคมะแพทย์ อรุคะแพทย์ บาง
พวกก็เรียนวิชาเป็น ช่างสุวรรณหิรัญรัตน์ วัฒนิก วาด
เขียน แกะจำหลักปั้นกลึงหล่อหลอมสรรพวิชาต่าง ๆ
ขำนิขำนาญโดยมาก ฝ่ายสตรีก็ต่างรำเรียนวิชาช่าง
สุวรรณลายแล่นเลขาแกะปั้น ปักทอ ร้อยกรอง เย็บ
ย้อมเป็นที่ทำกิจ เกษมสุขทุกถ้วนหน้าราชาธิชายหญิง”

สำหรับคติธรรมนี้เป็นการศึกษาเพื่อให้
ประชาชนปฏิบัติตนเป็นคนดี มีศีลธรรม ถือเป็นสิ่งที่
เน้นย้ำอย่างมาก จัดเป็นอันดับหนึ่ง ดังที่ยกข้อความ
ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงทรงสอนประชาชน
ด้วยพระองค์เองและทรงปฏิบัติตนเป็นเยี่ยงอย่างแก่
ประชาชนของพระองค์ด้วย พระยาลิไทย ทรงแต่ง
หนังสือไตรภูมิพระร่วงไว้สอนประชาชน ให้รู้หลักพุทธ
ธรรม สุภาสิตพระร่วงชี้แนะให้ผู้คนปฏิบัติเพื่อความ
สุขความเจริญแห่งตน คำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตน
ที่เหมาะสมนั้น มีอยู่มากมายในวรรณคดีไทยเรื่อง
นางนพมาศ และการปฏิบัติศีลธรรมของคลองธรรมก็
จะได้รับการลงโทษตามควรแก่การกระทำผิดในมังราย
ศาสตร์ ขอยกตัวอย่างการสอนคติธรรมจากหนังสือ
เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง มาให้อ่าน ดังนี้

“สมเด็จพระจักรพรรดิราชนั้น ๕ รั้งบุญรั้งธรรม ๕ รั้ง
สั่งสอนคนทั้งหลายให้รู้ในธรรมเพียงดังพระพุทธเจ้าเกิด
มา แลสั่งสอนโลกทั้งหลายให้อยู่ในธรรมได้ ครั้นนั้นพระ
ญามหาจักรพรรดิราชนั้น ๕ ก็สั่งสอนแก่ท้าวพระญาทั้ง
หลายให้อยู่ในธรรม ๕ จึงกล่าวดังนี้ว่า ท้าวพระญาทั้ง

หลายจงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมทั้งหลาย ๑๐ ประการ
อย่าให้ขาด จงรักลูกเจ้าแห่งขุนหมื่นทนายไพร่ฟ้าข้าไท
ทั้งหลายอย่าได้เลือกที่รัก อย่าได้มักที่ชัง แลรักเขาจง
เสมอกันแล คนทั้งหลายนี้ยากที่จะเกิดมาเป็นคน ครั้น
ว่าเกิดมาได้เป็นท้าวเป็นพระญาดังชาวเจ้าทั้งหลายนี้
ย่อมมีบุญสมภารมากแล้ว จึงชาวเจ้าทั้งหลายบุญรั้ง
ธรรมรั้งลั้วรั้งละอายแก่บาปนั้นจนนักเกิด จงบังคับถ้อย
ความสิ่งอันใดก็ดี ด้วยใจอันซื่ออันชอบ ด้วยทรงธรรม
อย่าให้พันวันพันคืน ถ้าแลทำดังนี้ได้เทพยดาแลมนุษย์
ทั้งหลายก็สรรเสริญคุณแห่งท่านแล อันว่าชาวเจ้าทั้ง
หลาย เกิดมาแลได้เป็นท้าวเป็นพระญาดังนี้ได้ สุขชาว
เจ้าหากอยู่แล หากเกิดมาเมื่อไร แลสุขชาวเจ้าทั้งหลาย
เที่ยวยอมได้ทำบุญแลธรรมแลทำกุศลมาแต่ก่อนโน้น
จึงได้เกิดมาเป็นท้าวเป็นพระญาดังนี้ได้ แลสุขชาวเจ้า
ทั้งหลายได้รั้งจัก คุณแก้ว ๓ ประการ คือ พระพุทธเจ้า
พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้าได้ไว้นับคำรบแต่ก่อนแล
พระธรรมอันบูรณาจารย์มีต้นว่า พระพุทธเจ้าเทศนา
ไว้ และมีนักปราชญ์ผู้รู้เทศนาให้ท่านทั้งหลายฟัง ว่าอัน
ใดชอบธรรม ควรชาวเจ้าจำแลทำตามอันนั้น อันใดว่า
มิชอบธรรมควรชาวเจ้าเว้นเสียทั้งหลายเว้นเสีย

แลเราจะกล่าวถึงบาป ๕ ประการ อันควรเว้น
เสียนั้นให้ชาวเจ้าทั้งหลายฟังบัดนี้ บาป อันหนึ่งได้ คือ
ว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายอันมีชีวิตจิตวิญญาณ รู้ไหวรู้ตึง
ประดาว่ามดตัวหนึ่งก็ตี ปลวกตัวหนึ่งก็ตี มิควรฆ่าให้
ตายเลยมาตราบว่าคนผู้ใดกระทำความร้ายด้วยประการใด ๆ
ก็ตีบมิควรฆ่าให้ตาย ควรสั่งสอนโดยธรรมแล เพราะ
ว่าปลงชีวิตสัตว์อันรู้ตึงนั้นเป็นบาปร้ายนักหนา ครั้นว่า
ตายไปเกิดในนรกทนต์ทุกขเวทนาเดือดร้อน อยู่หึ่งนาน

นัก เมื่อพ้นจากนรกแล้วขึ้นมาเกิดเป็นคน ย่อมได้เป็นคน
คน หนทุกข์โศกเดือดร้อน ท่านย่อมได้ทำร้ายแก้ตน
ลำบากนักแลหาความสุขเย็นใจบมิได้ได้รับรอยชาติพัน
ชาติ แลย่อมได้พลัดพรากจากญาติกาที่รักทั้งหลาย
แล ผิดว่าตนมิกลัวบาปนั้น แลยังทำบาปอีกเล่าก็เร่ง
สืบบาปนั้นไปอีกบรู้อันสุดเลย

อันหนึ่งคือว่าทรัพย์สิ่งสินท่าน อันเข้าของเข
มิได้ให้แก่ตน ชาวเจ้าอย่าควรเอา อันหนึ่งตนมิได้เอา
และใช้ให้ผู้อื่นเอาที่ดี มิควรใช้ให้ผู้อื่นเอาเลย ได้โลก
และผู้ใดเอาสินท่านอันท่านมิได้ให้แก่ตนตั้งนั้นครั้น
ว่าไปเกิดในนรกแล้วทนต์ทุกขเวทนาหึ่งนานนัก ครั้น
ว่าพ้นจากนรกนั้นขึ้นมาเป็นคนโหดปรีชนักหนา ยาก
เฟ็ดเร็ดไร้เชิญใจนักหนา แลมิอาจพรรณาถึงความ
ยากไร้นั้นถ้วนถึ ได้เลย แม้มาตราบว่าจะมีทรัพย์อันใด ๆ
แล เป็นสินของตนเล็กน้อยก็ด้อยมีผู้มาชิงช่วงจกลัก
เอา แม้นได้ใส่พกไว้ก็ตกเสีย บมิไฟไหม้เสีย บมิก็น้ำ
พัดเอาไป แต่เป็นคนเชิญใจอยู่ตั้งนี้ได้ถึงพันกำเนิดจึง
สิ้นบาปนั้นและผิคนแลมีรู้จักบาปกรรมวิบากตั้งนั้นแล
ตนยังกระทำบาปไปเบื้องหน้าอีกเล่าได้ก็เร่งสืบบาป
นั้นไปอีกเล่า บมิรู้อันบมิรู้สุดบาปนั้นเลย

อันหนึ่งอันว่าบาปปรทการกรรมแล คือว่าทำ
ชู้ด้วยเมียท่านนั้น ชาวเจ้าทั้งหลายอย่าควรกระทำ
เลย มาตราบน้อยหนึ่งก็ดี อย่าได้กระทำเลยผิแลผู้ใดแล
กระทำปรทการกรรมได้จะไปตกนรกสมพิลวันไม่จวนั้น
เป็นเหล็กแลหนามนั้นยาวย่อมเหล็กแหลมคมหนัก แล

มีเปลวไฟลุกอยู่บมิรู้เหือด แลมีฝูงยมบาลถือหอกทิ่ม
แทงขับให้ขึ้นให้ลงทนต์ทุกขเวทนาอยู่หึ่งนานนัก ครั้น
ว่าพ้นจากนรกขึ้นมาเป็น สระสเปเทินเป็นกะเทยได้
พันชาติ ผิเกิดมาเป็นผู้ชายก็ดีได้ เขาย่อมได้สืบหลาย
กำเนิดนักแล

อันหนึ่ง อันว่าความมุสาวาท คือ ว่าหากำจริง
บมิได้แลกล่าวนั้น สุชาวเจ้าทั้งหลาย อย่าควรกล่าวถ้า
แลว่าผู้ใดกล่าวคำมุสาวาทได้ ผู้นั้นแลจะตคนรก แลมี
ฝูงยมบาลทั้งหลาย หากกระทำให้ทนต์ทุกขเวทนา หึ่ง
นานนักหนาครั้นพ้นจากนรกขึ้นมาเป็นคนได้ ย่อม
เหม็นกลิ่นลามกอาจม ทั้งหลายนักหนา แลมีรูปกาย
อันให้ห็นนักหนา ผิผิดท่าน แลท่านจะกระทำร้ายหนี
ท่านบ่ห่อนจะรอด ท่านได้กระทำร้ายทุกชาติ ซึ่งว่า
ผ้าอันจะนุ่งจะห่มนั้นก็เหม็นสาบเหม็นสางพึงเกลียด
นักหนา ได้พันชาติ จึงสิ้นบาปนั้น ผิแลมีรู้จักกรรม
วิบากของตนตั้งนั้น แลยังกล่าวมุสาวาทไปภายหน้า
อีกเล่าได้ แลบาปนั้นหาที่สุดที่แลแล้วบมิได้เลย

อันหนึ่ง อันว่าเหล้านั้นแล สุชาวเจ้าทั้งหลาย
อย่าพึงคบหากันกินเลย ถ้าแลว่าผู้ใดคบหากัน กิน
เหล้าได้ บาปนั้นให้ตกนรก แลมียมบาลทั้งหลาย
ทำร้ายแก้ตน ๆ ทนต์ทุกขเวทนาหึ่งนานนักหนาแล เมื่อ
พ้นจากนรกขึ้นมาได้เป็นผีเสื้อ ๕๐๐ ชาติ แลเป็นสุนัข
บ้า ๕๐๐ ชาติ แม้นเกิดมาเป็นคนได้ ก็เป็นบ้า อันหนึ่ง
แลมีรูปกายบมิงามเป็นคนอัปลักษณ์ใจพาล แลมีรู้จัก
ความผิดแลชอบ แลเป็นคนโหดห็นนักหนา ผิว่ามีรู้จัก

บาปตนนั้น และยังกระทำบาปนั้นสืบไปเปล่า แลบาป
นั้นก็แรงมากไปเปล่า แลยากที่จะพ้นจากบาปทั้งหลาย

แลกรรมอันใดอันมิควรกระทำแล ชาวเจ้า
ทั้งหลายอย่าได้กระทำสืบไปเลย อันว่าถ้อยคำ ที่เรา
กล่าวมานี้ชื่อ เบญจศีลแล ควรแก่ชาวเจ้าทั้งหลายผู้
เป็นท้าวเป็นพระญาเร่งจำไว้ให้มั่น แลสั่งสอนท้าวพระ
ญาลูกเจ้าแห่งขุนหมื่นทนายไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลายอัน
มีในอาณาจักรเพราะตนให้รู้แล ให้อยู่ในความชอบดัง
นั้นให้จำเริญ สวัสดิ์ทุก ๆ ชาติแล”

สำหรับการศึกษาของพระสงฆ์นั้นนางนพมาศ
บรรยายไว้ว่า

“ อนึ่ง อันว่าพระกุลบุตรพุทธิโนรสสังฆ
รัตนาคมวาสีอริญญาวาสีสันทั้งมวลล้วนแต่ปฏิบัติ
ตาม พระวินัยบัญญัติ ประเสริฐด้วยศีลคุณดุจดุจดคุณ
กิจจะสมณคุณ ต่างเล่าเรียนคันถุระวิปัสสนาธุระ ที่
มีพระวรรษาอายุเป็นพระมหาเถรท่านรอบรู้ในข้อ
วัตรปฏิบัติก็ได้เป็นพระอุปัชฌาย์อาจารย์สั่งสอน
ภิกษุสามเณรมีอันเตวาสิกสิทธิวิหาริกนับด้วยสิบล
ด้วยร้อยเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ พระภิกษุบางพระองค์
ก็ทรงจำไว้ได้ซึ่งพระคัมภีร์พระวินัยปิฎกคัมภีร์หนึ่งบ้าง
สองคัมภีร์บ้าง สี่ห้าพระคัมภีร์ก็มีบ้าง บางพระองค์
ก็ทรงไว้ซึ่งพระสูตรตันตปิฎกสี่สิบห้าสิบล พระสูตร
ร้อยพระสูตรยิ่งกว่าร้อยพระสูตรก็มีบ้าง บ้างก็ทรง
ไว้ได้ซึ่งพระอภิธรรมปิฎกนับด้วยสิบบาณวรรบ้าง

ยิ่งกว่าร้อยภาณวรรบ้าง บางพระภิกษุก็เป็นพระ
วินัยธร บางพระภิกษุก็เป็นพระธรรมกถึกสำแดง
พระสัทธรรม เทศนาไพเราะ อาจยังน้ำจิตบรรษัท
ให้มีประสาทโสมนัสศรัทธายิ่งขึ้น ไปได้ร้อยเท่าพัน
ทวี บรรดากุลบุตรในตระกูลทั้งปวง ก็ออกบรรพชา
อุปสมบทในพระพุทธศาสนา เป็นอันมากทุกเดือนปี
มิได้ขาด”

วิธีการศึกษานั้นก็เรียนรู้จากครู อาจารย์ นัก
ปราชญ์ เถร มหาเถร ตำรับตำรา และคัมภีร์ ต่าง ๆ
ด้วยการ “มันฟังพระธรรมเทศนา อันใดอันตนกระทำ
บำเพ็ญบมิแท้ได้ หมั่นถามท่านผู้รู้ผู้หลักโสด” วิธีการ
ศึกษาก็ตั้งอยู่บนรากฐานทางญาณวิทยาที่ว่ารู้ด้วยตาหู
หูฟัง จมูกดมกลิ่น ลิ้นชิมรส กายสัมผัสนี้ “เป็นของจริง
ยิ่งกว่าใจเห็น” ดังนั้น วิธีการให้การศึกษาจึงถือหลักว่า
“ตรับตริตรองปฏิบัติ” “อันพิจารณาเห็น “จน “รู้จะแจ้ง
เจเนใจเป็นอันดี” ดังที่นางนพมาศ พรรณนาวิธีการได้
รับการศึกษาของตนเองด้วยการปฏิบัติว่า “สอนให้เล่น
แต่ร้อยกรอง วาดเขียนและชวนดูดาวนพเคราะห์” จน
ในที่สุด “ก็ถึงซึ่งชำนาญานาญสิ้น” อันเป็นจุดมุ่งหมาย
หนึ่งของการจัดกรศึกษาในสมัยสุโขทัย เพื่อให้ได้นัก
ปราชญ์ฉลาดรู้คดีโลกคดิธรรม และมีกมลจิตประกอบด้วย
ศรัทธาอุตสาหะ บำเพ็ญทานการกุศล ด้วยการศึกษ
ดังกล่าวมานี้ “คนในเมืองสุโขทัยนี้จึงมักทานมักทรง
ศีล” และประกอบไปด้วยสติปัญญาโดยมาก

ในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา ได้เสนอความคิดทางการศึกษาที่สำคัญว่า “วิชาดีมีทรัพย์เขานับถือ” กล่าวคือผู้มีวิชาดีย่อมมีทรัพย์ย่อมมีผู้นับถือ หรือ มีวิชาดีและมีทรัพย์ย่อมมีผู้นับถือและถึงกับยอมเสียชีพแต่ไม่ยอมเสียใ้รู้ ดังโคลงโลกนิติในสมัยอยุธยาว่า

“เสียทรัพย์ครองอย่าได้ เสียยศ

ยศศักดิ์เสียอย่างด	ฝ่ายรู้
ฝ่ายรู้นาคอยาลด	เสียอาตม์
เสียอาตมครองรู้	อย่าให้เสียธรรม”

โคลงดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่ายอมเสียทรัพย์แต่อย่าได้เสียยศเสียศักดิ์ แต่ยอมเสียยศเสียศักดิ์ก็เพื่อไฝ่หาความรู้ ยอมไฝ่หาความรู้แม้จะต้องเสียชีวิต แต่ก็อย่าให้เสียธรรม ถือว่าการไฝ่หาความรู้และการรักษาธรรม เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ต้องรักษาไว้ยิ่งกว่าชีวิต

เป้าหมายของการไฝ่หาความรู้ หรือจุดมุ่งหมายของการศึกษา ก็เพื่อขจัดอริชา สร้างปัญหา ความฉลาด ความรอบรู้ และสร้างคุณธรรม ให้แก่ผู้เรียน

เมื่อมีเป้าหมายการศึกษาดังที่พรรณนามานั้น จึงกำหนดว่าต้องเรียน “วิชาสารพรรณ” ทั้งคดีโลกและคดีธรรม

คติธรรมนั้นยึดถือ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และมุ่งพัฒนาให้ประชาชนเป็นผู้มีธรรมสำหรับคดีโลกนั้น เรียนศิลปศาสตร์ ภาษาศาสตร์

การแต่งกาย กลอน โคลง ฉันท์ การเกษตร การพาณิชย์ การช่าง การดนตรี การละคร การฟ้อนรำ การต่อสู้ด้วยอาวุธชนิดต่าง ๆ การทหาร การสงคราม การแพทย์ และเภสัช การเสมียน ดังจะเห็นได้จากตำราที่ใช้เรียนมี พุทธศาสนา จินตามณี คชศาสตร์ พิชัยสงคราม ตำรายา

สำหรับจินตามณีนั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชมอบหมายให้พระโหราธิบดีแต่งเพื่อเป็นแบบเรียนวิชาภาษาไทย สำหรับสอนคนไทย และใช้มาจนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีบางคน กล่าวว่า การที่พระนารายณ์มหาราชให้พระโหราธิบดีแต่งจินตามณีนี้นี้ก็เพื่อป้องกันมิให้คนไทยไปไฝ่ใจต่างชาติ จนลืมภาษาไทย นับว่าเป็นการใช้การศึกษาเพื่อขจัดปัญหาทางการเมือง เป็นความคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการศึกษามีการสร้างจินตามณี ขึ้นมาอีกเล่มหนึ่งในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

การเรียนวิชาต่าง ๆ นั้น ก็ให้ถึงซึ่ง “ปัญญาชำนาญ” ด้วยการ “บอกให้แจ่มแจ้งให้จริง ทุกสิ่งอัน” และผู้เรียนก็ต้องมี “น้ำใจตริกีนึกจิตรตรอง” จน “มีปัญญาวิจารณ์เป็นการใหญ่” “รู้แท้แน่แท้ใจ” และ “แจ้งสรรพทุกประการ” ดังตัวอย่างการเป็นเสมียนว่า

“เป็นเสมียนรอบรู้	วิสัยทัศน์
พินเอกพินโททัศน์-	ฆาฏคู้
ฝนทองอีกฟองมัน	นฤคหิต นั้นนา
แปดสิ่งนี้ใครรู้	จึงให้เปนเสมียนฯ”

การสั่งสอนนั้นถือหลักว่า “เป็นแต่ฝันยังไม่มันเหมือนตาเห็น” “ดูจนสุดในวิมุติที่สงสัย” “ถามหาเหตุผลที่ต้นปลาย” จน “เห็นเหตุแจ่มแจ้ง ไม่แฝงเฟื่อง” จนในที่สุด มีปัญญา แก้ปัญหาได้

ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ได้เสนอความคิดทางการศึกษาที่สำคัญไว้ให้ปรากฏอยู่ในอุทธาว่า “จำเรณูวัยรอบรู้วิชาการ” อันมีความหมายว่า เมื่อเด็กต้องไฝหาความรู้ “สารพัดศึกษาวิชาการ ชานีชานาญทุกสิ่งไป” จน “เฉลียวฉลาดรู้รอบขอบพิตรากิจหนักเบาเอาใจใส่” ในสุภาภิตสอนเด็ก กล่าวว่า “แต่บุรุษเรียนรู้อยู่เป็นนิจ” นี่คือความคิดว่า การศึกษาตลอดชีวิต เพราะว่า

“ชายจะงามความรู้เป็นเครื่องประดับ
ถึงจะตกไหนได้ทรัพย์ไม่ขาดสน”

ในทุกคตะสอนบุตร มีโคลงที่สะท้อนความสำคัญของการศึกษาว่า

“คนใดถอยจากรู้	วิชา
หญิงรูปร่างกิริยา	โฉดด้วย
บรรพชิตปรีชา	ศีลขาด
สามสิ่งนี้ชื่อม้วย	ชีพสิ้นสุดสกนธ์

และพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อความสำคัญของการศึกษาว่า “ความรู้คู่เปรียบด้วย กำลังกายเฮย” คำกล่าวนี้เสมือนกับที่ อัลวิน ทอฟฟ์เลอร์ กล่าวว่า ความรู้คือ

อำนาจ พระราชจริยวัตรของพระปิยมหาราชในด้าน การศึกษานั้น จะเห็นได้ในสามกรุงว่า

“ความรู้สู้ท่านถ้วน ทางเสถียร
เมื่อพระเยาว์เล่าเรียน เริ่มปั้น
พลันเพลินเจริญเพียร พิทยเพิ่ม ภูลแฮ
เพ่งพิจารณาการหมั้น สติหมั่นปัญญา”
พระองค์ท่านเป็นตัวอย่างอันดีของผู้ที่ “เป็น
คนเรียนรู้อยู่เสมอ”

ในทิโตประเทศ กล่าวว่า “สรรพสมบัติทั้งหลายอะไรจะประเสริฐเท่าปัญญาเป็นไม่มี เพราะใครจะแย่งเอาไปมิได้ ซื่อขายมิได้และเป็นสมบัติอันมิตายตัว”

“อันว่าแม่น้ำไหลมาจากที่สูง ย่อมมาระคนปนกับน้ำในมหาสมุทรฉันใด ความรู้ถึงจะมีอยู่ในผู้มีสกุลต่ำ ก็อาจจะทำให้ผู้นั้นร่วมสมาคมชั้นสูง และได้รับส่วนแห่งความเป็นบรมสุขได้”

“ความรู้ส่งให้เป็นผู้ประพตติดี ความประพตติดี นำให้ได้รับตำแหน่งดี ตำแหน่งหน้าที่ดีทำให้เกิดทรัพย์ ทรัพย์หนุนให้ประพตติธรรมสะดวก และถึงที่สุดก็จะมี ความสงบสุขเป็นที่ยิ่ง”

“วิทยาความรู้อันได้จากการศึกษา ย่อมนำมาซึ่งกิตติศัพท์อุโฆษ”

“มีบุตรที่ฉลาดคนเดียว ย่อมดีกว่าบุตรที่โง่งงตั้งร้อยคน ย่อมกำจัดความมืดให้ปราศหายไปได้ แต่ดวงดาวนับร้อย ย่อมไม่อาจจำกัดความมืดให้สว่างได้เพียงพอ”

“ผู้ที่ไม่มีใจโอบอ้อมอารีหนึ่ง ไม่ตั้งอยู่ในสุจริตธรรมหนึ่ง ไม่มีความมานะกล้าหาญหนึ่ง ไม่แสวงหาความรู้หนึ่ง ไม่แสวงหาทรัพย์หนึ่ง ก็เป็นแต่บุตรคูของมารดาเกิดมาหาประโยชน์มิได้”

การที่จะเป็นผู้ฉลาดรอบรู้มีปัญญา มีความรู้ มีคุณธรรมก็ด้วยการได้รับการศึกษา ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือการพัฒนาคนให้มีสติปัญญา มีความฉลาดรอบรู้มีคุณธรรมและมีความสามารถประกอบอาชีพได้จึงต้องจัดให้ได้เรียนทั้ง “คติโลกแลคติธรรม” ด้วยการสวดรับฟัง ใต้ถาม อ่าน ค้นคว้า ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจน “ไม่เคลือบแคลงแจ้งตระหนักประจักษ์ใจ” และจน “เชี่ยวชาญประสิทธิวิทยา” แหล่งความรู้นั้นมีได้ทุกช่องทางดังมีกลอน กล่าวไว้ในสามกรุงว่า “ต่าง ๆ ทางก่อภู เกิดการเรียนรู้ เลิศล้ำสำคัญ” ในสุภาษิตสอนเด็กเสนอความคิดเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ว่า “เรียนคัมภีร์พากเพียรเรียนซ้ำ ๆ ที่เคลือบโคล้ไต่รตราตริกตรองถาม” “จะเป็นช่างชอบชำนาญให้ยังผู้รักจะรู้เร่งรู้ให้เป็นผล” “อันความรู้จริงถึงสิ่งเดียวแต่ซบเคียวขึ้นใจอยู่ในจิต” ในทุกคตสอนบุตรว่า “แม้มีงานการใดที่ไม่เคย จงเฉลยไต่ถามตามสงกา” ความรอบรู้และปัญญาาก็จะเกิดขึ้น

ในสมัยอยุธยาสร้างตำราจินดามณีไว้สองเล่ม เป็นแบบเรียนอย่างต่อเนื่องมาจนสมัยรัชกาลที่สาม แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กรมหลวงวงศาธิราชสนิทได้สร้างแบบเรียนจินดามณีเป็นเล่มที่สามไว้เป็นหนังสือเรียน

การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นก็เรียนกันตามบ้าน ตามวัด ตามวัง ที่มีผู้ใหญ่ที่มีความรู้เป็นครูสอนให้ ทั้งคติโลกและคติธรรม

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีฝรั่งเข้ามาติดต่อกับพระองค์ท่านทรงเห็นว่าวิชาเกี่ยวกับคติโลกของพวกเขาฝรั่งนั้นมีมาก และที่สำคัญควรจะต้องศึกษาจากพวกเขา ดังมี พระราช

“ดำรัสปัจฉิมพจน์ สั่งไว้

การศึกษาปัจฉิมพจน์ ญวนม่าน แล้วนา

ยังหวงบ่วงฝรั่งให้ เนตรตั้งวังรไว

เขามีความรู้หลากหลาย

ล้วนซึ่งเราพึงใจ ใครรู้

ความคิดวิชาใด ควรทราบ

จงอย่าวางใจสู้ สืบคว้าหาหนฯ”

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมองเห็นชัดในพระราชดำรินี้ จึงศึกษาภาษาอังกฤษจนใช้ได้อย่างดี และศึกษาวิชาการของชาวตะวันตก โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ด้านดาราศาสตร์ จนสามารถคำนวณตำแหน่งและเวลาของการเกิดสุริยุปราคาได้ถูกต้องแม่นยำ เป็นที่นับถือยกย่องว่าเป็นพระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย ชาวตะวันตกก็สรรเสริญในพระปรีชาสามารถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวไว้ว่าการศึกษาวิชาการของตะวันตกนั้น พระชนกของพระองค์ท่านทรงเริ่มไว้ ดังโคลงในสามกรุงว่า

“ต่าง ๆ ทางก่อกู้ เลิศล้ำสำคัญฯ
สมเด็จพระปิตุราชไท่
เริ่มสร้างทางเรียน
รับมรดกชนกเกล้าฯ
ท่านกว้างทางมติ-ตรีเอยฯ
“ความรู้คู่เปรียบด้วย
พระราชนิพนธ์ตั้ง
เป็นหลักประจักษ์จ้ง
สำนักการเรียนสล้าง
ทางตรงทรงทราบแจ้ง
สิ่งที่จำเป็นสมัย
คือว่าวิชาใน
อยากจะรู้อย่าลี้
“ส่งไทยไปยุโรปทั้ง
เพื่อศึกษาภาษา
หลายอย่างต่างวิทยา
ราชทรัพย์นับล้านล้าน

เกิดแก่การเรียนรู้
ประจักษ์หลักนี้ได้
จึงพระจุลจอมเกล้าฯ
กำลัง กายเฮย”
นี่อ้าง
จริงจิต
สลักไว้ในกมลฯ
จริงหทัย ท่านเฮย
ใหม่นี้
ตะวันตก
เร่งเต้าเร็วตาม
อเมริกา ด้วยแฮ
แผ่ช่าน
ยื่นประโยชน์
เลิศล้ำผลสนอง ฯ”

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการปฏิรูปการศึกษาแบบตะวันตกอย่างขนานใหญ่ ศึกษาแผนการศึกษาทั้งของชาติตะวันตกและญี่ปุ่น นำมาเป็นแบบอย่างร่างแผนการศึกษาของไทย เปิดโรงเรียนให้เด็กไทยได้เรียนหนังสือพระยาศรีสุนทรโวหารสร้างแบบเรียนมูลบทบรรพกิจ วาหนิต์นิกร อักษรประโยชน์สังโยคพิธาน ไหวพจน์พิจารณ์ พิศาลการันต์

ต่อมาสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “ทรงออกกบตบริหาร บังคับการศึกษา เสริมปัญญาราษฎร์”

“ศึกษาชาติแท้ ทางวัฒนานา
มีพระราชบัญญัติ แยกไว้
ภาคปฐมมัธยมจัด แจกส่วน
ภาคอุดมบ่มใช้ เชิดขึ้นปริญญา”
มีการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมจนถึงระดับ
อุดมศึกษา เปิดมหาวิทยาลัยเพื่อจัดการศึกษาให้ได้
รับปริญญา

จากนั้นมา การศึกษาของชาติทุกระดับก็เจริญก้าวหน้ามาอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบันนี้ มี
ปริญญาการศึกษาของชาติตะวันตกนำมาใช้ และ
ปฏิบัติจัดการศึกษาไทย ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช
บวรศรี ได้คิดปรัชญาการศึกษาไทยโดยที่ท่านนิยาม
ไว้ว่า “การศึกษา คือ การพัฒนาชนชั้นห้า” อันได้แก่
“ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ รวมกัน
เป็นชีวิตของมนุษย์” สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ นิยาม
ว่า “การศึกษา คือ การพัฒนาชีวิตเพื่อให้อัจฉริยะ”
นับได้ว่าปรัชญาการศึกษาเป็นที่กระจ่างแจ่มชัด
มีผลต่อการปฏิบัติกิจการการศึกษาของชาติไทย
อยู่ในปัจจุบันนี้ และมีการสอน เพื่อให้ผู้เรียน
สามารถแก้ปัญหาอันเป็นนิยามของปัญญาที่ สำเร็จ
บุญเรืองรัตน์ นิยามไว้ ด้วยการให้สังเกตจนเห็น
ปัญหาแล้วตั้งสมมุติฐาน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์
ข้อมูล แล้วสรุปเป็นสาระของความรู้ ความจริง

การนำมาใช้

ความคิดที่สำคัญยิ่งที่ว่า “เมื่อน้อยให้เรียนวิชา” “เป็นคนเรียนความรู้” “แต่บุรุษเรียนรู้อยู่เป็นนิจ” นี้ถ้าแปลออกจากภาษาอังกฤษที่ตรงกับคำว่า Life Long Education อันหมายถึง การศึกษาตลอดชีวิตที่พระราชบัญญัติการศึกษาของไทยปัจจุบันกำหนดไว้ให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ให้นักเรียน นักศึกษาและประชาชนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตนี้ ซึ่งเราแปลมาจากความคิดของพวกเขาชาวตะวันตกนั้น ที่แท้แล้วสังคมสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้กล่าวถึงและมีมานานแล้วอย่างยาวนาน แต่เราไม่ค่อยปฏิบัติกันในปัจจุบันนี้ จนฝรั่งมาเสนอเราคนไทยก็เลยเห่อตามเขาไปทั้ง ๆ ที่ปรัชญาการศึกษาไทยก็มีดีอยู่อย่างมากและมีมาก่อนฝรั่งเสียเสียอีก แม้แต่ความคิดเรื่อง “เรียนรู้ด้วยการกระทำ (Learning by Doing)” ก็มีอยู่ในสังคมไทยมาแต่สมัยสุโขทัยแล้วดังความคิดที่ว่าปฏิบัติศึกษาก่อนที่ จอห์น ดุย จะเสนอเป็นปรัชญา

การศึกษาลัทธิปฏิบัตินิยม หรือการศึกษาแบบพิพัฒนาการ แม้การศึกษาทางเลือกที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาที่มีมาแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังข้อความที่ว่า

“ต่าง ๆ ทางก่อภู เกิดแต่การเรียนรู้เลิศล้ำสำคัญ”

จุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญา ความฉลาด ความชำนาญชำนาญ และคุณธรรม หลักสูตรการเรียนการสอนนั้นประกอบด้วยคติโลกและคติธรรมตลอดจนการประกอบสัมมาอาชีพ การศึกษาในสมัยสุโขทัย เน้นย้ำเรื่องคติธรรมเป็นอันมากจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีเป็นอย่างมาก น่าเสียดายที่เราไม่ค่อยได้ศึกษาและรับรู้ความคิดทางการศึกษาของไทยในอดีตของเราเอง จนละเลยละทิ้งกันเสียเกือบหมด ควรที่จะนำมาใช้เป็นหลักการศึกษาไทยกันใหม่

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2551). ประวัติศาสตร์แห่งชาติ “ซ่อม” ฉบับเก่า “สร้าง” ฉบับใหม่.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

สำเริง บุญเรืองรัตน์. (2549). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย. กรุงเทพมหานคร :

SUNPRINTING.

สำเริง บุญเรืองรัตน์. (2549). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยธนบุรี. กรุงเทพมหานคร :

SUNPRINTING.

สำเริง บุญเรืองรัตน์. (2547). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร :

ชันพรีนติ้ง.

ปรัชญาในวรรณคดีไทย

ความหมาย

ปรัชญาในวรรณคดีไทย (Philosophy in Thai Literature) หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวกับญาณวิทยา ตรรกศาสตร์ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ การศึกษา และการเมือง ที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์

ความเป็นมา

ไทยเป็นชาติที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน ตามหลักฐานประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การค้นพบ โครงกระดูกในท้องที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ประมาณว่ามีอายุราว 10,000 – 12,000 ปี เมล็ดข้าวที่พบในประเทศไทยที่มีอายุ 8,000 ปี ภาพวาดที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี มีอายุราว 4,000 ปี ภาพวาดที่ภูเขาวัดเขาจันทร์งาม อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา มีอายุ 3,000 – 4,000 ปี เป็นต้นหลักฐานเหล่านี้แสดงว่าพื้นที่ประเทศไทยมีผู้คนอยู่มาเนิ่นแล้ว เวลาต่อมาก็รวมกันเป็นอาณาจักรแรกคือสุวรรณภูมิเมื่อ 3,000 ปีมาแล้ว นักประวัติศาสตร์ไทยรุ่นใหม่ สรุปว่าคนไทยมีกำเนิดอยู่บนแผ่นดินนี้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2551) ผู้คนในแต่ละชุมชนย่อมมีความสงสัยและหาคำตอบในปัญหาที่เขาสงสัย เรียกว่าปรัชญา ผลที่ได้เป็นสาระปรัชญา แบ่งได้เป็นสาขาญาณวิทยา ตรรกศาสตร์ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ การศึกษาและการเมือง คนไทยก็คงคิดปรัชญาเช่นกัน และการเรียนรู้ปรัชญาของชุมชนอื่น ๆ ที่ไปมาหาสู่กัน เช่น เรียนรู้ปรัชญาของอินเดีย เรียนรู้ปรัชญาของจีน แล้ว

นำมาหล่อหลอมเป็นความคิดปรัชญาของไทย ปรากฏสืบเนื่องมาในวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ ไทยมีความคิดทางปรัชญา แต่ไม่มีการเขียนความคิดทางปรัชญาไว้เป็นการเฉพาะ ดังเช่นปรัชญาอินเดีย ปรัชญาจีน ปรัชญากรีก ปรัชญาตะวันตก แต่ความคิดปรัชญาของคนไทยจะสอดแทรกอยู่ในเอกสารต่าง ๆ โดยเฉพาะในวรรณคดีไทยผู้เขียนมีความสงสัยมานานว่าไทยมีปรัชญาหรือไม่ จนกระทั่งได้อ่านวรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย หัวเรื่อง คือ ตีลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง สุภาสิตพระร่วง ไตรภูมิพระร่วง นางนพมาศ และมังรายศาสตร์ ก็พบว่าไทยมีปรัชญาสาขาต่าง ๆ ดังกล่าวนี จึงได้ทำการวิเคราะห์ปรัชญาในวรรณคดีไทยทั้ง 5 เรื่องแล้วเสนอเป็นหนังสือ ชื่อ *ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย¹ ปรัชญาในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์² ปรัชญาในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์³* ส่วนเล่มอื่นอีกสามเล่มพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2549

สมาคมปรัชญาแห่งประเทศไทยได้จัดให้มีการเสนอผลการวิจัยและความคิดทางปรัชญาที่ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมที่อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่องสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระหว่างวันที่ 21 – 22 ตุลาคม พ.ศ. 2541 ผู้เขียนได้รับเชิญให้ไปเสนอผลการวิจัยปรัชญาในวรรณคดีไทยทั้งสี่สมัยนั้นในวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2541

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์เผยแพร่ ปี 2540

²บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์เผยแพร่ปี 2540

³ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล มอบให้ ชันปรีนตั้ง พิมพ์เผยแพร่ปี 2547

3. อภิปรัชญา ด้วยหลักแห่งญาณวิทยา และตรรกศาสตร์ ที่กรองสิ่งเกิดที่เหตุผลก็ทำให้ได้ อภิปรัชญาที่กล่าวถึง (1) ประเภทและองค์ประกอบ ของสรรพสิ่ง (2) จักรวาล (3) การเกิดฟ้าร้อง ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า ฝน เหตุการณ์ทางธรรมชาติอื่น ๆ (4) กำเนิด ของสัตว์ (5) การเกิดของมนุษย์ (6) สาเหตุการตาย ของมนุษย์ (7) การแบ่งประเภทมนุษย์ (8) ไตรลักษณ์ (9) กฎแห่งกรรม (10) อริยสัจสี่ (11) ความวิบัติและ ความอับติของสรรพสิ่ง (12) หน่วยวัดความยาว เป็นโยชน์ หนึ่งโยชน์มีความยาวเท่ากับ 10 ไมล์ (13) หน่วยวัดเวลาเป็นกัลป์ กัลป์หนึ่งนานเท่ากับ “มีภูเขาอันหนึ่งสูงได้โยชน์หนึ่ง โดยรอบเขานั้นวัดได้ 3 โยชน์ แลถึงร้อยปีมีเทพยดาตนหนึ่งเอาผ้าทิพย์ อันอ่อนดั่งควันไฟมากกว่าภูเขาแต่ละคาบ เมื่อใด ภูเขานั้นเรียบเพียงแผ่นดินจึงเรียกว่า สิ้นกัลป์”

จักรวาลนั้นแบ่งเป็น 3 ภูมิ คือ

- (1) กามภูมิ อันเป็นแดนของสัตว์ที่มี กามตัณหา
- (2) รูปภูมิ อันเป็นแดนของพรหมผู้ไม่มีเรื่อง กาม แต่ยังมีตัวตนปรากฏ

(3) อรูปภูมิ อันเป็นแดนของพรหมที่ “หาตัวตนบมิได้ยังมีแต่จิต”

สัตว์ตนใดจะเกิดอยู่ในภูมิใด มีความทุกข์ ยากหรือสุขสำราญก็แล้วแต่กรรมของสัตว์ตนนั้น ว่าถ้าทำกรรมดีก็เกิดอยู่ในที่ดีมีความสุข แต่ถ้า ทำกรรมชั่วก็เกิดอยู่ในที่ที่มีความทุกข์ มีชีวิตอยู่ด้วย ความทุกข์

สิ่งต่าง ๆ ซึ่งแบ่งเป็นสัตว์และไม่ใช่สัตว์นั้น ก็มีลักษณะไตรลักษณ์ ความเปลี่ยนแปลง ทั้งปวง นี้ก็มีเหตุ ปัจจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อริยสัจ สี่ถือเป็นความจริงที่สำคัญยิ่ง

4. จริยศาสตร์ เป็นจริยศาสตร์ชนิดคำสั่ง เด็ดขาดว่า “จงทำหรืออย่าทำ....” เช่น ในสุภาษิต พระร่วง “อย่าทำการที่ผิด คิดชวนชวายุที่ชอบ”

เป้าหมายสูงสุดของการประพฤติตนก็เพื่อให้พ้นทุกข์เข้าถึงพระนิพพานหรือมหานครนฤพาน อันเป็นสภาพการณ์ที่สิ้นทุกข์มีแต่ความสุข ความสงบ ด้วยการปฏิบัติตนอยู่ในศีล ในธรรมดังคำสอน ของสุนทรภู่ว่า

“อันแก้วแหวนแสนทรัพย์นับเหมือนดิน

มีแล้วสิ้นเสียเปล่าไม่เข้าการ

อันกุศลผลผลลาอาณิสงส์

จะช่วยส่งสมบัติพิศฐาน

ใครถือธรรมจำศีลอภิญาณ

ถึงนิพพานพูนสวัสดิ์คืออยู่อัตรา”

กวรปฏิบัติตนตามศีลห้าและมรรค 8 จะ

เป็นทางสู่นิพพาน

5. การศึกษา เป้าหมายของการศึกษา

อยู่ที่การสร้างสติปัญญา สร้างคุณธรรมและ
สร้างความสามารถในการประกอบอาชีพ จึง
ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งคดีโลก คดีธรรม การ
สร้างคนดีถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง จัดการศึกษา
เพื่อสร้างนิสัยใฝ่รู้อยู่เสมอ ดังความคิดว่า
“แต่บุรุษเรียนรู้อยู่เป็นนิจ” เรียนจากของจริง
จนสามารถปฏิบัติได้ เรียนรู้ที่จะอยู่กับผู้อื่นและ
ตัวเองมีความสุข มีชีวิตอยู่ด้วยการเรียนถึงกับยอม
เสียชีวิตเพื่อจะได้ความรู้คู่คุณธรรม ดังมีโคลงว่า

“เสียทรัพย์ครองอย่าได้ เสียยศ

ยศศักดิ์เสียอย่างด ฝ่ายรู้

ฝ่ายรู้науศอย่าลด เสียอาตม์

เสียอาตม์ครองรู้ อย่าให้เสียธรรม”

มีวิธีการเรียนรู้อย่างหลากหลายดังโคลงที่

เขียนว่า

“ต่าง ๆ ทางก่อภู เกิดแก่การเรียนรู้

เลิศล้ำเป็นสำคัญ”

ถือว่าความรู้เป็นอำนาจอันสำคัญยิ่งดัง

โคลงที่ว่า

“ความรู้ เปรียบด้วยกำลังกายเฮย”

มีครู พระ ผู้ใหญ่และพระมหากษัตริย์เป็น

ผู้สอนอบรมให้การศึกษาแก่ประชาชน

6. การเมือง เป้าหมายของการปกครอง

ประเทศอยู่ที่ทำให้ประชาชนมีความสุข บ้านเมือง
เจริญ ดังมีกลอนว่า

“ดูก่อนพระนารายณ์รังสรรค์

เจ้าผู้ฤทธิ์ไกรดงไฟกัลป์

ปางนี้ควรที่จะปราบยุค

ให้โลกเป็นสุขเกษมศรี”

พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองรัฐมีหน้า

ที่ขจัดทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชนและป้องกันบ้าน

เมืองตลอดจนทำให้บ้านเมืองเจริญ ดังที่พระบาท

สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมี

พระราชดำรัสไว้ใน นิราศรบพม่าที่ท่าดินแดง

“ตั้งใจจะอุปถัมภ์กษัตริย์ ย่อยกพระพุทธศาสนา ไปมาหาสู่ช่อง ออย่าได้มลทิน”
 จะป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาและมนตรี” ก็จะทำให้บ้านเมืองมีความเจริญและ
 ในบทละครเรื่อง พระร่วง มีกลอนว่า ประชาชนมีความสุขได้
 “ที่ท่านเชิญเราขึ้นทรงราชย์ การนำมาใช้
 เถลิงอาสน์สุโขทัยสโมสร สังคมไทยได้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา
 เราจะประศาสน์การนคร ดังกล่าวนี มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยเฉพาะการ
 ให้ประชานิกรสุขสราญ” ปฏิบัติตนตามหลักจริยศาสตร์ ที่สอนให้คนประพฤติ
 (สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542) ดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้สงบ ในการ
 พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองรัฐนี้เปรียบ จัดการศึกษาของสังคมไทยในอดีตมีจุดมุ่งหมาย
 เสมือนพระนารายณ์นั้นจะต้องมีทศพิธราชธรรม ของการจัดการศึกษา เพื่อสร้างสติปัญญา สร้าง
 จัดให้ประชาชนมีการศึกษาอย่างดีและทำให้ คุณธรรมและสร้างความสามารถในการประกอบ
 ประชาชนรู้รักสามัคคีบ้านเมืองก็จะมีความสุข อาชีพให้กับผู้เรียน สอนให้คนเรียนรู้ อยู่เสมอ เรียน
 ความเจริญ มีกฎหมายปกครองบ้านเมืองและ รู้ตลอดชีวิต เรียนรู้จากการกระทำด้วยตนเอง เรียน
 การมีพระราชไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ถือตาม รู้ด้วยการแก้ปัญหาตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัจ
 หลักที่ว่า มีหลักสูตรที่จัดให้ผู้เรียนรู้ทั้งคติโลกคติธรรมโดย
 “เพราะภิกษุสองได้ ร่วมไม้ตรีกัน” เฉพาะคติธรรม คือการสอนให้ผู้เรียนเป็นคนดีนั้น
 “เป็นสุพรรณคนแผ่นดิน เดียวดี เน้นย้ำอย่างมาก เราควรจะจัดการเรียนการสอน
 ศรีสวัสดิ์สมบุรณ์ปรี ท้วท้อง ตามแบบอย่างคนรุ่นเก่าที่ได้ดำเนินการมา
 พาณิชย์สมนชี พรหมณ์เพท สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

เดชาดิศร, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2545). โคลงโลกนิติ. กรุงเทพฯ : เรือนปัญญา.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2551). ประวัติศาสตร์แห่งชาติ “ซ่อม” ฉบับ “สร้าง” ฉบับ. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์.

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย. กรุงเทพมหานคร: SUNPRINTING.

_____. (2549). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: SUNPRINTING.

_____. (2549). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยกรุงธนบุรี. กรุงเทพมหานคร: SUNPRINTING.

_____. (2547). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร : ชันพรี้นติ้ง.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2553). ลิลิตนิทราชาคริต. กรุงเทพฯ : วิสดอม.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2542). พระร่วง. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

การเขียนเชิงวิชาการในระดับอุดมศึกษา

การเขียนเชิงวิชาการในระดับอุดมศึกษา (Academic Writing for Tertiary Level) เป็นทักษะการเขียนขั้นสูงซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาสามารถต่อยอดและขยายขอบเขตความรู้วิทยาการต่าง ๆ ในศาสตร์ของตน เพื่อพัฒนาสังคมให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก การเขียนงานเชิงวิชาการที่มีคุณภาพควรให้ความสำคัญกับทุกขั้นตอนของกระบวนการเขียน ตั้งแต่การวางแผนงานเขียน การคิดสรรเนื้อหา และการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้อ่านและบริบททางวิชาการ เพื่อให้ได้งานเขียนที่มีความน่าเชื่อถือ ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์และรูปแบบของงานเขียนเชิงวิชาการแต่ละประเภท

ความหมาย

การเขียนเชิงวิชาการในระดับอุดมศึกษา หมายถึง การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหัวข้อทางวิชาการอย่างเป็นระบบ โดยใช้การสำรวจ รวบรวม วิเคราะห์และประเมินข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วน มีการอ้างอิงเหตุผลสนับสนุนจากเอกสาร หลักฐานที่เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือได้ แล้วนำเสนอในรูปแบบของงานเขียนที่มีจุดมุ่งหมายและลักษณะการใช้ภาษาแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะของสาขาวิชา

ความเป็นมา

การเขียนเชิงวิชาการเป็นหนึ่งในทักษะการเขียนขั้นสูงที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนานาบุคลากรในสังคมให้มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge-based economy) เนื่องจากการเขียนเชิงวิชาการเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาบุคคลให้สามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการแสวงหา วิเคราะห์ จัดระบบและประมวลข้อมูลความรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายให้มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริง ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่และการกระจายความรู้อันจะเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาสังคมและประเทศในด้านต่าง ๆ ต่อไป ดังที่ ชแลบ แกรลและ โคลอมบี (Schlepppegrell and Colombi, 2002: 1) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเขียนเชิงวิชาการสรุปได้ว่า การเขียนเชิงวิชาการเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาสังคมให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคคลในสังคมได้ติดตามความรู้และวิทยาการใหม่ๆ และช่วยในการรวบรวมข้อมูลความรู้ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง นอกจากนี้ การเขียนเชิงวิชาการยังเป็นทักษะกระบวนการสำคัญที่มนุษย์สามารถ

นำไปใช้ในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลและแหล่ง
ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนขยายขอบเขตความรู้และ
โลกทัศน์ของตนให้กว้างขวางยิ่งขึ้นอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ การเขียนเชิงวิชาการจึงถือเป็น
ทักษะที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง
ที่ต้องปลูกฝังและพัฒนาให้แก่บุคคลที่อยู่ในสังคม
เศรษฐกิจฐานความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียน
ในระดับอุดมศึกษา ซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญในการ
พัฒนาสังคมและประเทศให้ก้าวหน้าต่อไป สถาบัน
การศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนา
ผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้ รักการค้นคว้า สามารถ
สร้างสรรค์ พัฒนาและเผยแพร่ความรู้ใหม่ๆ ใน
สาขาวิชาที่เรียนและความรู้เกี่ยวกับประเด็นร่วม
สมัยที่มีความความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่
ของคนในสังคม (Mullen, 2006: 30-35) พร้อมทั้ง
ต้องสามารถถ่ายทอดข้อมูล ความรู้ ความคิดเห็น
ตลอดจนการสร้างสรรค์องค์ความรู้ต่างๆ ออกมา
ในรูปแบบของงานเขียนเชิงวิชาการ เพื่อเป็นการ
จัดระบบข้อมูลความรู้ให้มีความเป็นรูปธรรมและ
พร้อมที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาวิทยาการใหม่ ๆ
ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้

การพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงวิชาการ
ให้แก่ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษานอกจากจะเป็น
รากฐานสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้
ให้แก่สังคมแล้ว ยังช่วยให้ผู้เรียนปฏิบัติหน้าที่ของ
ตนในบริบทของการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
เนื่องจากการเขียนเชิงวิชาการเป็นทักษะสำคัญ
ในฐานะเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการ
จัดการเรียนการสอนและการประเมินผลผู้เรียน
ระดับอุดมศึกษาในทุกสาขาวิชา (Lavelle และ
Guarino, 2003: 1-2) โดยผู้เรียนจะต้องศึกษาค้นคว้าและแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ในสาขาวิชาที่
เรียน พร้อมทั้งต้องสามารถถ่ายทอดข้อมูล ความ
รู้ ความคิดเห็นออกมาในรูปแบบของงานเขียน
เชิงวิชาการ ประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรายงาน
วิชาการ บทความวิชาการ รายงานการวิจัย เป็นต้น
(Scarcella, 2003: 3) ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่าง
ยิ่งที่จะต้องพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิง
วิชาการให้แก่ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้เป็น
ผู้ที่มีความรู้ในสาขาวิชาของตนอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง
สามารถนำเสนอข้อมูลความรู้ผ่านกระบวนการคิดได้
อย่างชัดเจนและเป็นระบบ และสามารถสังเคราะห์
สิ่งใหม่ๆ ในสาขาวิชาของตนได้อย่างสร้างสรรค์

ความสำคัญของการเขียนเชิงวิชาการ

การเขียนเชิงวิชาการเป็นทักษะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งต่อการพัฒนาผู้เขียน การสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพให้แก่แวดวงการศึกษา และสังคม ดังนี้

1. ความสำคัญต่อตัวผู้เขียน

การเขียนเชิงวิชาการเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เขียนได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งทางด้านความรู้ ความเข้าใจในประเด็นที่เขียน ทักษะกระบวนการคิดและทักษะทางภาษา นอกจากนี้ ผลงานการเขียนเชิงวิชาการยังเป็นหลักฐานที่แสดงถึงความสามารถในการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงวิชาการและวิชาชีพของผู้เขียนอีกด้วย

2. ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา

การเขียนเชิงวิชาการถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้สอนใช้ในการจัดการเรียน การสอนและการประเมินผลความรู้ ความสามารถของผู้เรียนที่มีต่อวิชาที่เรียน

3. ความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม

การเขียนเชิงวิชาการเป็นผลงานการศึกษาค้นคว้าในประเด็นปัญหาต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจต่อสิ่งที่มี

อยู่หรือทำให้เกิดข้อค้นพบใหม่ๆ ซึ่งความรู้ที่ได้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อการนำไปพัฒนาวงการวิชาการ วิชาชีพ และสังคมให้ก้าวหน้าต่อไป

ประเภทงานเขียนเชิงวิชาการที่จำเป็นในระดับ

อุดมศึกษา

งานเขียนเชิงวิชาการในระดับอุดมศึกษามีหลากหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทจะมีวัตถุประสงค์ โครงสร้าง รูปแบบและลักษณะการใช้ภาษาที่ต่างกันออกไป ประเภทของงานเขียนเชิงวิชาการที่ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาควรได้รับการฝึกฝนและพัฒนา ได้แก่ เรียงความวิชาการ การทบทวนวรรณกรรม บทความวิชาการ และรายงานวิชาการ ซึ่งเป็นประเภทงานเขียนที่จำเป็นต่อการศึกษาระดับอุดมศึกษาและการประกอบวิชาชีพในอนาคต ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1. เรียงความเชิงวิชาการ (academic

essay) หมายถึง งานเขียนที่ถ่ายทอดความรู้ ความคิด และความเข้าใจของผู้เขียนเกี่ยวกับประเด็นใดประเด็นหนึ่งออกมาเป็นเรื่องราวด้วยถ้อยคำสำนวนที่เรียบเรียงอย่างชัดเจน เป็นระบบ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจประเด็นที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอได้ตรงตามวัตถุประสงค์

2. การทบทวนวรรณกรรม (literature review)

หมายถึง งานเขียนที่นำเสนอผลการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและทราบถึงข้อมูลปัจจุบันของความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ

3. บทความเชิงวิชาการ (academic article)

หมายถึง งานเขียนที่แสดงความรู้และความคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์ วิจัยของผู้เขียนเกี่ยวกับประเด็นร่วมสมัยทางวิชาการในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยอาศัยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีหลักฐานข้อเท็จจริงอ้างอิงที่เชื่อถือได้

4. รายงานเชิงวิชาการ (academic report)

หมายถึง งานเขียนที่นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นทางวิชาการอย่างมีระเบียบและเป็นระบบ มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ สามารถพิสูจน์ได้ เนื้อหาของรายงานมุ่งเสนอผลที่ได้จากการศึกษาโดยไม่มี การต่อเติมให้ผิดไปจากข้อเท็จจริง

กระบวนการเขียนเชิงวิชาการ

กระบวนการเขียนเชิงวิชาการประกอบด้วย กระบวนการคิดและกระบวนการเขียนที่เป็นขั้นตอน มีความต่อเนื่อง ชับซ้อน สามารถย้อนกลับไปมาเพื่อพิจารณา ทบทวน ปรับปรุงแก้ไข เพื่อ

ให้ได้ผลงานเขียนที่มีคุณภาพทั้งด้านเนื้อหาสาระ ส่วนวนภาษาและตรงตามวัตถุประสงค์ของงานเขียน กระบวนการเขียนงานเชิงวิชาการประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอนสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการก่อนเขียน ประกอบด้วย

1.1 การวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการเขียน ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียน และสิ่งที่จำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

1.2 การพิจารณาผู้อ่านในด้านอิทธิพลที่มีต่อเนื้อหา กลวิธีการเขียน การตัดสินคุณภาพและความคาดหวัง

1.3 การสะท้อนความคิดและการตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับหัวข้อที่จะเขียน

2. การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหัวข้อที่จะเขียน (research a topic) คือ การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนความคิดของผู้เขียน ซึ่งประกอบไปด้วย

2.1 การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

2.2 การเรียนรู้วิธีและกระบวนการในการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาใช้งานเขียนของเรา เช่น การอ้างอิงโดยตรง การสรุป การเรียบเรียง เป็นต้น

2.3 การเรียนรู้วิธีการอ้างอิงที่มาของแหล่งข้อมูล

3. การวางแผน/ทำโครงร่างการเขียน (make a plan) เป็นการสร้างโครงสร้างของงานเขียน การจัดระบบหัวข้อหลัก หัวข้อย่อย ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและสามารถเปลี่ยนแปลงได้

4. การเขียนฉบับร่าง (write a draft) คือ การเขียนงานจากโครงร่างที่กำหนดไว้

5. การพิจารณาปรับแก้ (revise) คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงงานเขียน ซึ่งหมายรวมถึงกระบวนการในการพิจารณาใหม่ การเปลี่ยนรูป การตัดแปลง การพัฒนาย่อหน้า หรือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งหมดของงานเขียน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องระหว่างการเขียน

6. การแก้ไข ปรับปรุง (edit) คือ กระบวนการทบทวน การเปลี่ยนแปลงและการแก้ไขคำและประโยคในงานเขียน รวมถึงการตรวจสอบความถูกต้องของการใช้ภาษา ซึ่งต้องทำอย่างต่อเนื่องในระหว่างการเขียน

7. การอ้างอิงที่มาของแหล่งข้อมูล (references)

การประเมินความสามารถในการเขียนเชิงวิชาการ

ความสามารถในการเขียนเชิงวิชาการเป็นความสามารถในการนำเสนอข้อมูลความคิดที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มีการให้ข้อมูลและอ้างอิงเหตุผลสนับสนุนข้อมูลความคิดอย่างมีระเบียบแบบแผน สมเหตุสมผล เชื่อถือได้ มีความถูกต้องตามหลักการใช้ภาษาและลักษณะงานเขียนแต่ละประเภท รวมทั้งสามารถสื่อความได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียน ผู้อ่านและบริบททางวิชาการ โดยความสามารถในการเขียนเชิงวิชาการประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4

ด้าน ได้แก่ ด้านการนำเสนอเนื้อหา การเรียบเรียงความคิด หลักการใช้ภาษา และการใช้แหล่งข้อมูลโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านการนำเสนอเนื้อหา คือ ความสามารถในการนำเสนอเนื้อหาได้อย่างชัดเจนตรงประเด็น มีความเป็นเอกภาพ เลือกใช้กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาได้อย่างสอดคล้องกับเนื้อหา และวัตถุประสงค์งานเขียน และเขียนได้อย่างถูกต้องตามรูปแบบงานเขียนเชิงวิชาการแต่ละประเภท

2. ด้านการเรียบเรียงความคิด คือ ความสามารถในการลำดับความคิดได้อย่างเป็นระบบ สมเหตุสมผล เชื่อมโยงความคิดทั้งในและระหว่างย่อหน้าได้อย่างต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ขยายความคิดสำคัญของเรื่องได้อย่างชัดเจน รอบด้านและแสดงเหตุผลประกอบความคิดที่สอดคล้องกับประเด็นหลักและหัวข้อเรื่อง

3. ด้านหลักการใช้ภาษา คือ ความสามารถในการเลือกใช้คำศัพท์วิชาการและใช้รูปประโยคได้อย่างถูกต้อง ใช้ภาษาได้หลากหลาย เลือกใช้ระดับภาษาที่เหมาะสมกับงานเขียนเชิงวิชาการ รวมทั้งสะกดคำ เว้นวรรคตอนและใช้เครื่องหมายวรรคตอนได้อย่างถูกต้อง

4. ด้านการใช้แหล่งข้อมูล คือ ความสามารถในการคัดเลือกข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นปัจจุบัน อ้างอิงและเขียนรายการอ้างอิงข้อมูลได้อย่างครบถ้วน สม่าเสมอ และถูกต้องตามหลักการเขียนงานเชิงวิชาการ

ในการประเมินความสามารถในการเขียนเชิงวิชาการ ผู้ประเมินควรกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน เทียบตรงและครอบคลุมองค์ประกอบของความสามารถในการเขียนเชิงวิชาการที่ต้องการประเมิน โดยสามารถใช้วิธีการประเมินได้ 2 วิธี ได้แก่ 1) วิธีประเมินภาพรวมของงานเขียน (holistic method) ซึ่งเป็นวิธีการประเมินโดยใช้ความรู้สึกของผู้ตรวจและมุ่งเน้นการประเมินความสามารถในการสื่อความหมายในงานเขียนเป็นหลัก หรือ 2) วิธีการวิเคราะห์ส่วนประกอบย่อยของงานเขียน (analytic method) ซึ่งเป็นวิธีที่มุ่งแยกประเมินองค์ประกอบต่าง ๆ ของงานเขียน โดยผู้ตรวจอาจใช้วิธีการหักคะแนน หรือใช้แผนการตรวจที่ผู้ตรวจหรือคณะผู้ตรวจได้สร้างขึ้น โดยแยกคุณลักษณะของงานเขียนออกเป็นด้านต่าง ๆ ก็ได้

อย่างไรก็ตาม วิธีการตรวจให้คะแนนงานเขียนทั้ง 2 วิธีต่างมีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกันไป กล่าวคือ วิธีประเมินภาพรวมของงานเขียนเป็นวิธีที่ประหยัดเวลาในการตรวจ แต่มีความเป็นอัตนัยสูงเนื่องจากใช้ความรู้สึกของผู้ตรวจเป็นเกณฑ์ในการประเมิน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการตัดสินคุณภาพงานเขียนของผู้ตรวจ

แต่ละคน ในขณะที่วิธีการวิเคราะห์ส่วนประกอบย่อยของงานเขียนเป็นวิธีการประเมินที่มีความเป็นปรนัยสูงกว่า เนื่องจากมีการกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน และยังช่วยให้ผู้เขียนได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในแต่ละด้านของตน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการเขียนให้ดีขึ้นด้วย

การเขียนเชิงวิชาการเป็นทักษะที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังและพัฒนาให้กับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาที่จำเป็นต้องเขียนงานเชิงวิชาการหลากหลายประเภทตามความต้องการของแต่ละสาขาวิชา โดยการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเขียนงานเชิงวิชาการที่มีคุณภาพทั้งทางด้านเนื้อหา การเรียบเรียงความคิด และการใช้ภาษานั้น ผู้สอนจะต้องคัดสรรวิธีและเทคนิคการสอนที่ช่วยพัฒนาทั้งกระบวนการคิดของผู้เขียน ทักษะการศึกษาค้นคว้า การใช้แหล่งข้อมูล รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับหลักการเขียนงานที่ถูกต้องตามมาตรฐานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างงานเขียนเชิงวิชาการที่มีคุณภาพและนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาและการประกอบวิชาชีพได้ในอนาคต

ศุภวรรณ สัจพิบูล

บรรณานุกรม

- ชุติมา สัจจามันท์. (2549). "การเขียนบทความทางวิชาการ," **เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องเทคนิคการเขียนบทความทางวิชาการ**. สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย.
- วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา. (2550). "การสื่อสารภาษาในงานเขียนทางวิชาการ," **มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์** 24 (2) พฤษภาคม – สิงหาคม.
- สนม ครูทเมือง. (2550). **การเขียนเชิงวิชาการ**. พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- Lavelle, E., and Guarino, A. J. (2003). "A Multidimensional Approach to Understanding College Writing Processes," **Educational Psychology**. 23: 295-305.
- Johnson, B. (2003). "Teaching and Researching Critical Academic Writing: Scrutiny of an action research process. University of Southampton, United Kingdom," **Educational Action research**. 11: 365-387.
- Gaines, K. (2006). **The Basic of Academic Writing. MLA Handbook**. 4th ed. Finnish Virtual University. McAnsh, Miraftabi & Pennington.
- Mullen, C. A. (2006). "Best Writing Practices for Graduate Students: Reducing the Discomfort of the Blank Screen," **Kappa Delta Pi Record**. (Fall): 30-35.
- Scarcella, R. (2003). *Academic English : A Conceptual Framework*. University of California Linguistic Minority Research Institute, Irvine. [Online]. Available from : http://www.lmri.ucsb.edu/publications/03_scarcella.pdf [2006, May 11]
- Schleppegrell, M., and Colombi, M. C. (Eds.). (2002). **Developing advanced literacy in first and Second languages**. Mahway, NJ: Erlbaum.U.S. Census Bureau.

เป็นต้นมา... (faded text)

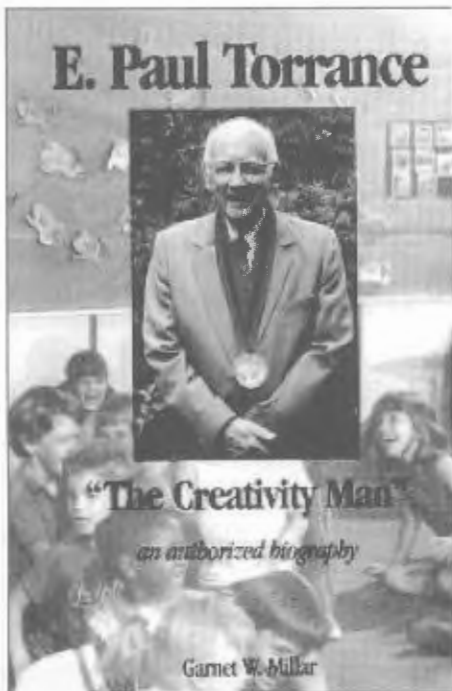
สาขาบุคคล และ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

(faded text in the left column below the header)

(faded text in the right column below the header)

ศาสตราจารย์ ดร.อี พอล ทอร์เรนซ์

Professor Dr. E. Paul Torrance

ศาสตราจารย์ ดร.ทอร์เรนซ์ “บิดาแห่งความคิดสร้างสรรค์ สมัยใหม่” (The Father of Modern Creativity.) เป็นนักจิตวิทยา นักการศึกษาชาวอเมริกัน เป็นบุตรของนายเอลลิส วัตสัน (Ellis Watson) และ นางเอ็มนิส เจมี (Emnis Jamie) เกิดเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม ค.ศ.1915 เมืองมิลเลจวิลล์ รัฐจอร์เจีย ประเทศสหรัฐอเมริกา และในปี ค.ศ.1959 ได้สมรสกับ นางสาวแพนซี ไน (Pansy Nigh) มีอาชีพเป็นพยาบาล ต่อมาเธอก็เป็นนักการศึกษาทางด้านกรพยาบาล ทั้งสองสามี - ภรรยา ไม่มีบุตรและธิดา

ประวัติการศึกษา

ค.ศ.1940 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี (เกียรตินิยม) จากมหาวิทยาลัยแมอร์เซอ์เซอ์ เมืองแมคอน รัฐจอร์เจีย

ประเทศสหรัฐอเมริกา ทางด้านภาษาอังกฤษ และสังคมศึกษา

Bachelor of Arts. (Hons) Mercer University, Macon, Georgia, U.S.A
Major : English and Social Sciences.

ค.ศ.1944 สำเร็จการศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยมินนิโซต้า เมืองมินนิอาโปลิส รัฐมินนิโซตา ประเทศสหรัฐอเมริกา ทางด้าน จิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาหลักสูตรและการสอน และการบริหารโรงเรียน

Master of Arts. (M.A) University of Minnesota, Minneapolis, Minnesota, U.S.A

Major Educational Psychology, Psychology, Curriculum and Instruction and School Administration

ค.ศ.1951 สำเร็จการศึกษาปริญญาเอก (Ph.D) มหาวิทยาลัยมิชิแกน เมืองแอนอาร์เบอร์ รัฐมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา ทางด้านจิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาและสังคมวิทยา

Doctor of Philosophy (Ph.D) University of Michigan, Ann Arbor, Michigan, U.S.A

Major Educational Psychology, Psychology and Sociology.

ประสบการณ์วิชาชีพ

- ค.ศ.1936 ○ เริ่มต้นการสอนที่ The Midway Vocational High School.
- ค.ศ.1937 ○ สอนที่ Georgia Military College สอนวิชาสถิติเบื้องต้น คณิตศาสตร์ธุรกิจ ภาษาฝรั่งเศส
- พัฒนาโปรแกรมการแนะแนว และการให้คำปรึกษาที่ Georgia Military College .
- ครูใหญ่ที่ Georgia Military College.
- ค.ศ.1945 ○ เป็นทหารในกองทัพอเมริกัน และทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ทหาร พิกการที่กลับจากสงครามโลก ครั้งที่ 1 ในขณะที่ทำงานที่ Student Counseling Bureau, University of Minnesota.
- เปิดศูนย์ให้คำปรึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก และเป็นผู้อำนวยการศูนย์ให้คำปรึกษา ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาที่ Kansas State University, Kansas, U.S.A
- เป็นผู้สอนวิชาการให้คำปรึกษา และสุขภาพจิต
- ค.ศ.1951 ○ Director of the Survival Research of The US Air Force in Colorado.
- 1958-1966 ○ Director of the Bureau of Education Research at the University of Minnesota. เป็นเวลา 8 ปี
- 1966-1978 ○ Head of the Educational Psychology Department, Faculty of Education, University of Georgia, Athens, Georgia.
- ค.ศ. 1984 ○ Director of Georgia Studies of Creative Behavior ในปีเดียวกัน มหาวิทยาลัยจอร์เจีย ได้สร้าง the Torrance Center for Creativity and Talent development

สมาชิกสมาคมวิชาชีพ

ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ เป็นสมาชิกของสมาคมวิชาชีพต่างๆ ได้แก่

1. Education Psychology and Psychology of The Arts of The American Psychological Association.
2. The American Educational Research Association.
3. The Council of Exceptional Gifted, National Association for the Gifted.
4. The American Association for Group Psychotherapy and Psychodrama

5. Phi Delta Kappa.
6. The New York Academy.
7. The Nation Society for the Study of Education.
8. Who's Who in America.
9. Who's Who in American Education.

ผลงานดีเด่น

1. ความคิดสร้างสรรค์

1.1 ตำราและบทความวิชาการ

ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ ได้อุทิศเวลาให้กับอาชีพการสอนและการวิจัยทางด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยเริ่มสนใจด้านความคิดสร้างสรรค์อย่างจริงจัง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1937 จากการสังเกตลูกศิษย์ที่มีปัญหาและประสบความสำเร็จในชีวิตรและการงานในที่สุด

ในระหว่างที่ ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ ทำงานที่ U.S. AIR Force (1951 - 1957) ได้พัฒนานิยาม "ความคิดสร้างสรรค์" หมายถึง "ความกล้าเสี่ยง" (Risk Taking) และต่อมาได้นิยาม "ความคิดสร้างสรรค์" เป็นกระบวนการของความรู้สึกไวต่อปัญหา บางสิ่งบางอย่างหรือสิ่งที่บกพร่องขาดหายไปจึงรวบรวมความคิดตั้งเป็นสมมุติฐาน และรวบรวมข้อมูลเพื่อทดสอบสมมุติฐานและสื่อสารผลที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่สิ่งใหม่ (New Challenge)

ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ มีตำราทางด้านความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

ค.ศ 1962	1. Guiding Creative Talent.
ค.ศ 1963	2. Education and The Creative Potential.
ค.ศ 1965	3. Rewarding Creative Behavior: Experiment in Classroom Creativity.
ค.ศ. 1966	4. Torrance Tests of Creative Thinking : Norms Technical Manual (Research Edition).
ค.ศ. 1973	5. Encouraging Creativity in the Classroom : Creative Learning and Teaching
ค.ศ. 1974	6. Norms – Technical Manual Torrance Tests of Creative Thinking Lexington, MA: Ginn and Company.
ค.ศ. 1974	7. Torrance tests of Creative thinking : Scholastic Testing service.
ค.ศ. 1977	8. Gifted and Talented in the Regular Classroom.
	9. Multicultural Mentoring of the Gifted and Talented.
ค.ศ. 1979	10. The Search for Satori and Creativity.

11. The Incubation Model of Teaching.
12. A Philosophy of Creativity.
13. Mentor Relationship and Why Fly.
- ค.ศ. 1990 14. Torrance E. P. and Safer H.T. The Incubation Model : Getting Beyond the Aha !
- ค.ศ.1999 15. Making the Creative Leap Beyond.
- ค.ศ.1994 16. Creativity : Wanting to Know.
- ค.ศ. 2001 17. Experiences in Developing Creativity Measures : Insights, Discoveries, Decisions.
- ค.ศ. 2002 18. Abbreviated Torrance Test for Adults Manual.

ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์มีผลงานวิจัยที่ใช้แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ มากกว่า 1,000 เรื่อง และมีผลงานวิจัย บทความวิชาการ และการเขียนในลักษณะต่างๆ เช่น คำนำ คำนิยาม รวมกันมากกว่า 2,000 เรื่อง ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารต่างๆ

2. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์

TTCT หรือ Torrance Test of Creative Thinking ศาสตราจารย์ ดร.ทอร์เรนซ์ ได้พัฒนาแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยมุ่งให้ผู้รับการทดสอบไม่เครียดไม่กลัว แต่ให้รู้สึกผ่อนคลาย สนุกกับการคิด เพื่อผู้สอบจะได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ได้เต็มตามศักยภาพ

แบบทดสอบครั้งแรกที่ ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ และคณะได้สร้างขึ้น คือ แบบทดสอบ

TTCT หรือ MTCT ซึ่งย่อมาจาก Torrance Test of Creative Thinking หรือ Minnesota Tests of Creative Thinking และได้ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1966

การสร้างแบบทดสอบครั้งแรก ศาสตราจารย์ ดร.ทอร์เรนซ์ ได้ใช้แนวคิดบางส่วนของกิลฟอร์ด และได้มาปรับเปลี่ยน และสร้างเป็นแบบทดสอบ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรมที่ใช้ภาษา (verbal) และรูปภาพ (figural) เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ แบบทดสอบ ดังนี้

1. Thinking Creatively with Pictures Booklet A
2. Thinking Creatively with Pictures Booklet B
3. Thinking Creatively with Words Booklet A
4. Thinking Creatively with Words Booklet B
5. Thinking Creatively with Action and Movement
6. Thinking Creatively With Sounds and Images.

ต่อมา ศาสตราจารย์ ดร.ทอร์เรนซ์ ได้พัฒนาเกณฑ์มาตรฐาน (benchmark) สำหรับความคิดสร้างสรรค์ขึ้น โดยนิยาม “ความคิดสร้างสรรค์” ตามแนวคิดของกิลฟอร์ด ที่ว่าความคิดสร้างสรรค์ คือ ความคิดอเนกนัย หรือ “Divergent Thinking” หมายถึง ความคิดหลากหลาย หลายทิศทาง คิดได้กว้างไกล นำไปสู่การค้นพบ การคิดประดิษฐ์ สิ่งแปลกใหม่ รวมทั้งการคิดแก้ปัญหาได้สำเร็จ

ความคิดอเนกนัย ประกอบด้วยความคิด 4 ลักษณะ ดังนี้

- 1) Fluency ความคิดคล่อง หมายถึง จำนวนของความคิดที่มีความหมาย ชัดเจนที่เกิดขึ้น ในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า

- 2) Flexibility ความคิดยืดหยุ่น หมายถึง จำนวนของกลุ่ม ประเภท ชนิดของความคิดที่เกิดขึ้นในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า
- 3) Originality ความคิดริเริ่ม หมายถึง จำนวนความคิดที่ไม่ธรรมดา ความคิดแปลกแตกต่างจากความคิดเดิมจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า นั้น
- 4) Elaboration หมายถึง ความคิดประณีตตกแต่ง นำมาขยายตกแต่งความคิดที่เกิดขึ้นจากการตอบสนองสิ่งเร้าให้ชัดเจนและมีความหมายมากขึ้น

ในปี ค.ศ 1984 ศาสตราจารย์ ดร.ทอร์เรนซ์ ได้ปรับการให้คะแนนแบบทดสอบแบบรูปภาพในการพิมพ์ครั้งที่ 3 ของ แบบทดสอบ TTCT โดยตัดความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ออกและเพิ่มความไม่ยอมจำนนต่อปัญหา และการตั้งชื่อภาพ ดังนั้น การให้คะแนน แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์แบบรูปภาพ จึงให้คะแนน องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ดังนี้

1. Fluency ความคิดคล่อง
2. Originality ความคิดริเริ่ม
3. Elaboration ความคิดตกแต่ง
4. Abstractness of title การตั้งชื่อภาพ
5. Resistance to premature closure การไม่ยอมจำนนต่อปัญหา

ดังนั้น แบบทดสอบ TTCT ฉบับล่าสุด (Golf and Torrance) วัดความสามารถความคิด

สร้างสรรค์ 4 ด้านคือ

1. Fluency ความคิดคล่อง
2. Originality ความคิดริเริ่ม
3. Elaboration ความคิดประณีต
4. Flexibility ความยืดหยุ่น

แบบทดสอบของทอร์เรนซ์ ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางแพร่หลายทั่วโลก และได้แปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา ได้แก่ ภาษาเยอรมัน ฮินดู จีน ญี่ปุ่น มาลายัน ซามัวตะวันตก นอร์เวย์ อิตาลี ฝรั่งเศส สเปน อารบิก และไทย เป็นต้น

3. การพัฒนาศักยภาพของบัณฑิต

ศาสตราจารย์ ดร.ทอร์เรนซ์ ในฐานะผู้สอน ได้ชื่อจากลูกศิษย์ว่า เป็นครูของโลกมิใช่เป็นครู/ผู้สอนของนักศึกษาอเมริกันเท่านั้น แต่ดูแลนักศึกษาทุกคนจากทั่วโลกที่เป็นลูกศิษย์อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะกับนักศึกษาต่างชาติ ได้ดูแลใส่ใจเป็นพิเศษ แนะนำ สนับสนุน ให้โอกาส ให้ทุนการศึกษา ให้เกียรติ ให้การยอมรับยกย่องอย่างยิ่ง ได้ผลิตบัณฑิต มหาบัณฑิต ดุษฎีบัณฑิตที่มีคุณภาพทั้งทางด้านวิชาการและเต็มเปี่ยมด้วยคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปสร้างสรรค์แก่สังคมได้อย่างอเนกอนันต์

ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ สอนและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของลูกศิษย์และเพื่อนร่วมงาน ในการเสริมสร้างบัณฑิตตามตำราที่ท่านได้เขียน นักศึกษาได้ซึมซับตัวแบบที่ดีจาก

ท่าน ทั้งในความรู้ ความคิด กลวิธีสอน การสร้างบรรยากาศ กิจกรรมการเรียน การฝึกปฏิบัติ บุคลิกภาพ และการประเมินผล ตลอดจนการดำเนินชีวิตและการทำงาน

ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ เป็นครูที่สมบูรณ์แบบและเป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยม ของครูที่มีความเมตตา สุภาพ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือ เป็นผู้ให้ทั้งความรู้ ความคิด เสริมสติปัญญา เป็นกำลังใจให้ทุนการศึกษาและสนับสนุนให้โอกาสลูกศิษย์ และเพื่อนร่วมงานอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน

ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ เอาใส่ใจและรู้จักนักศึกษาเป็นรายบุคคลเป็นอย่างดี และตอบสนองความสนใจ ความถนัด ของผู้เรียน โดยการนำหนังสือ ตำรา ข้อมูล ข่าวสาร ที่นักศึกษาสนใจใส่ในตู้จดหมายของนักศึกษาเป็นประจำอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ

ในด้าน การให้คำปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาทุกเรื่อง สำหรับนักศึกษาต่างชาติ ท่านจะแนะนำ ในเรื่องภาษาอังกฤษโดยให้ลงทะเบียนเรียนทุกภาคการศึกษา รวมทั้งภาคฤดูร้อน เพื่อเสริมสร้างทักษะด้านภาษาอังกฤษ

ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ สนับสนุน และให้ทุน การศึกษา ทั้ง ทุน ช่วย สอน (Teaching Assistantship) และ ทุน วิจัย (Research Assistantship) ตามความสนใจ ความสามารถของนักศึกษา ยอมรับและสนับสนุนนักศึกษาด้วยการ

ให้เป็นผู้เขียนร่วมและตีพิมพ์บทความเผยแพร่ในวารสารต่าง ๆ

ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ เน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติทั้งในห้องเรียนและในหน่วยงานที่ฝึกงาน โดยส่งนักศึกษา ไปฝึกปฏิบัติงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับค่าตอบแทน และส่งเสริมให้นักศึกษาได้เจริญก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างรวดเร็วและยั่งยืน

4. โปรแกรม Future Problem Solving Bowls

ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์ ได้จัดทำโครงการ Future Problem Solving Bowls เป็นกิจกรรมการพัฒนานักเรียนที่มีศักยภาพสูง เริ่มที่ Clarke Central High School in Athens Georgia

ต่อมาก็ได้ขยายโปรแกรมเป็นโปรแกรมระยะยาวและจัดการแข่งขันระดับชาติ นานาชาติ ปัจจุบันมีนักเรียนได้รับการพัฒนาในโปรแกรมนี้ ประมาณ 300,000 คน ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงเกรด 12 และในหลายประเทศก็ได้รับแนวคิดนี้ และกำลังดำเนินการตามโครงการนี้

โปรแกรม Future Problem Solving Bowls เป็นโปรแกรมที่กระตุ้นสมองความคิดเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ช่วยขยายโลกทัศน์ของนักเรียนให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาวิสัยทัศน์มองไกลและมุ่งอนาคต คิดบูรณาการ การแก้ปัญหา และเสนอให้มีการ

ประเมินผลตามสภาพจริง และยังเตรียมนักเรียน สำหรับบทบาทความเป็นผู้นำในโลกปัจจุบันและอนาคต

5. การนำแนวคิดทางด้านความคิดสร้างสรรค์ มาใช้

1. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ ทั้งแบบ ภาษา (Verbal) และแบบรูปภาพ Figural Form A และ B ได้นำมาใช้ประโยชน์ ในการวิจัยของนักศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ปริญญาตรี ถึงปริญญาเอก ตลอดจนหน่วยงานทางด้านการศึกษา ก็ได้ นำแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ มาใช้เป็น เครื่องมือในการวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศต่างทั่วโลก หลักสูตรทฤษฎี ความรู้จากแบบทดสอบและได้ใช้เป็น แนวในการศึกษาต่อยอดและสร้างแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ขึ้นใช้เอง
2. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความคิดสร้างสรรค์ จาก ตำรา เอกสาร บทความ และบทความวิจัย ต่าง ๆ ซึ่งทอร์เรนซ์ได้พิมพ์เผยแพร่ ได้นำ มาใช้ประกอบการเรียนการสอน เป็นแหล่ง ค้นคว้าอ้างอิงทางวิชาการได้เป็นอย่างดี
3. การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จาก แนวคิดของ ศาสตราจารย์ ทอร์เรนซ์ ทำให้เกิดตำราบทความข้อเขียนงานวิจัย ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เทคนิค

การสอน การสร้างบรรยากาศ การฝึก ปฏิบัติ ตลอดจนการเกิดกิจกรรมเพื่อ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดการพัฒนาในด้านความคิดสร้างสรรค์เกิด ประโยชน์อย่างกว้างขวางในวงวิชาการ และวงการศึกษานานาชาติทั่วโลก

ศาสตราจารย์ ดร.ทอร์เรนซ์ ได้รับการยอมรับ อย่างกว้างขวางแพร่หลาย ทั้งโลก ว่าเป็นผู้มี คุญูปการต่อวงการวิชาการ การศึกษา และพัฒนา ศักยภาพมนุษย์ โดยเฉพาะด้านความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งครอบคลุมทุกมิติ เป็นทั้งผู้ริเริ่ม สร้างงาน พัฒนา งาน พัฒนาคนมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน และมีผล งานวิชาการเชิงประจักษ์เป็นจำนวนมาก จึงได้รับการ เชิดชูเกียรติเป็น “บิดาแห่งความคิดสร้างสรรค์ สมัยใหม่” (The Father of Modern Creativity)

6. การนำแนวคิดและผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร.ทอร์เรนซ์ มาใช้ในประเทศไทย

1. งานวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.อารี พันธุ์ณี สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกตั้งแต่ปี พ.ศ.2519 ได้กลับมารับราชการในกรมฝึกหัดครู กระทรวง ศึกษาธิการ และได้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิด สร้างสรรค์และวิจัยทางด้านความคิดสร้างสรรค์ มาริ เริ่มในหน่วยงาน โดยได้ศึกษาวิจัยสร้างเกณฑ์ปกติ (Norms) ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทย ดังนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทย ระดับ

อนุบาล - ป.4

2. ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทย ระดับ ป.5 - มัธยมศึกษา 3
3. ความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษา ระดับ อุดมศึกษา
4. เกณฑ์ปกติของแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยอาศัยรูปภาพ แบบ ข ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 6 กรุงเทพมหานคร

งานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง เป็นการสร้างเกณฑ์ปกติ (Norm) ของนักเรียน นักศึกษาไทย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ครอบคลุมทุกภาคการศึกษา มีเกณฑ์ปกติระดับชั้น อายุ ภาคการศึกษา ประเภทโรงเรียน ของความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทย ระดับอนุบาล - อุดมศึกษา

งานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง ได้เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง มีนักศึกษาจากหลายมหาวิทยาลัยได้นำไปใช้เป็นแนวในการศึกษาวิจัยต่อยอด และเป็นเอกสารอ้างอิงทางวิชาการได้เป็นอย่างดีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 - ปัจจุบัน

2. แบบทดสอบ

รองศาสตราจารย์ ดร.อารี พันธุ์มณี ได้นำแบบทดสอบของทอร์เรนซ์ มาเป็นเครื่องมือในการแนะนำให้นักศึกษาใช้ในการวิจัยระดับ

บัณฑิตศึกษา และงานวิจัยขององค์กร หน่วยงาน นักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยได้นำวิธีใช้ วิธีตรวจแบบวัด การให้คะแนน และการแปลผลคะแนนของแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยรูปภาพแบบ A, แบบ ก และแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้ภาษาแบบ A และ B โดยจัดการฝึกอบรมการใช้แบบทดสอบแก่ ครู นักศึกษาและผู้สนใจ ซึ่งเป็นการช่วยขยายการศึกษาค้นคว้า การพัฒนาทางด้านความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างกว้างขวาง นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในวงการวิชาการเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

3. การเรียนการสอน

3.1 รูปแบบการสอน เทคนิคการสอน การสร้างบรรยากาศ การรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล การจัดกิจกรรม ศาสตราจารย์ ดร. ทอร์เรนซ์เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ยอมรับ เป็นอิสระ และท้าทาย การให้กำลังใจ เพื่อให้ให้นักศึกษาพัฒนาและประสบความสำเร็จ

3.2 นำแนวคิด ทฤษฎี และประสบการณ์จากการเรียนและค้นคว้าเพิ่มเติมมาเรียบเรียงเป็นตำราใช้ประกอบการสอน การฝึกอบรม เป็นการเผยแพร่ความรู้เป็นอย่างดี

4. ตำรา - เอกสารประกอบการสอน

- 1) ความคิดสร้างสรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร.อารี พันธุ์ณี ได้เรียบเรียงเอกสารประกอบการสอนรายวิชา “ความคิดสร้างสรรค์” สำหรับสอนนักศึกษา หลักสูตรระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏสวนดุสิต (วิทยาลัยครูสวนดุสิตเดิม) เป็นครั้งแรก
- 2) “ความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย” ได้เรียบเรียงเพื่อประกอบการสอนในรายวิชา สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- 3) ตำรา “ความคิดสร้างสรรค์” พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2521 และปรับปรุงแก้ไขใหม่ และจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์แพรวพิทยา สำนักพิมพ์ต้นอ้อ จนถึงปัจจุบัน
- 4) ตำรา “ฝึกให้คิดเป็น คิดให้สร้างสรรค์” ได้ปรับปรุงเพิ่มเติมเนื้อหา บางส่วนจากตำรา ความคิดสร้างสรรค์ สำนักพิมพ์ไยใหม่ ได้พิมพ์เผยแพร่ 3 ครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 จนถึงปัจจุบัน
- 5) การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สู่ความเป็นเลิศ รวบรวมจากบทความที่ได้เขียนในโอกาสต่างๆ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา จนถึงปัจจุบัน
- 6) ตำรา “การเรียนรู้กับความคิดสร้างสรรค์” เรียบเรียงจากหนังสือ Creativity in Classroom Learning ของ ศาสตราจารย์ ดร.ทอร์เรนซ์ สำนักพิมพ์ต้นอ้อ จัดพิมพ์เผยแพร่ หลายครั้งจนถึงปัจจุบัน
- 7) “เล่น เรียน รู้ สู่ความคิดสร้างสรรค์” จัดพิมพ์เผยแพร่โดย สำนักพิมพ์ไยใหม่ นับได้ว่าแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยของ ศาสตราจารย์ ดร.ทอร์เรนซ์ ได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างยิ่งทั้งในด้านการสอนทางวิจัย การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ได้รับความสนใจ เรียนรู้และเผยแพร่อย่างกว้างขวางนับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในด้านความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนาสมอง

อารี พันธุ์ณี

บรรณานุกรม

Cramond, B. and Others. (2005). "A Report on the 40 Year Follow up of the Torrance Tests of Creative Thinking : "A live and Well in the New Millennium," **Gifted Child Quarterly**. 49 : 283 – 291.

Torrance,E,P. (1965). **Torrance Tests of Creative Thinking : Norms – Technical Manual Research**. (1966). Edition Verbal Test, Form A and B Figural test, Form A and B New Jersey : Personnel press, Inc.

สารานุกรม ศึกษาศาสตร์

ฉบับที่ ๕๘ (เมษายน ๒๕๕๗)

แนะนำผู้เขียน

ดร. ศักดิ์ศิริผล, รองศาสตราจารย์ ดร.

อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการ สถาบันการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บทความที่เขียนในฉบับนี้คือ “เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีภาวะสมาธิสั้น”

ดร. จุฑาทักดีกุล, รองศาสตราจารย์ ดร.

อาจารย์ประจำศูนย์วิจัยประสาทวิทยาศาสตร์ สถาบันชีววิทยาศาสตร์ โมเลกุล มหาวิทยาลัยมหิดล บทความที่เขียนลงในฉบับนี้คือ “การคิดเชิงบริหาร”

ศรียา นียมธรรม, ศาสตราจารย์

อดีตหัวหน้าภาควิชาการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ประธานมูลนิธิการศึกษาเพื่อเด็กพิเศษ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บทความที่เขียนลงในฉบับนี้คือ “พัฒนาการบำบัด” และ “ฟลอร์ไทม์”

ดร. สัจจพิบูล, ดร.

อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บทความที่เขียนในฉบับนี้คือ “การเขียนเชิงวิชาการในระดับอุดมศึกษา”

สารานุกรม

ศึกษาศาสตร์

ฉบับที่ ๔๘ (เมษายน ๒๕๕๗)

ส.วาสนา ประवालพุกษ์, รองศาสตราจารย์ ดร.

ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บทความที่เขียนในฉบับนี้คือ “การประเมินตามระดับ
ของผู้เรียน”

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, ศาสตราจารย์ ดร.

อดีตรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ผู้อำนวยการสำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ บทความที่เขียนในฉบับนี้คือ “การบริหารตามหลักอริยสัจสี่” “การบริหารแบบระบบเปิด”
“ทฤษฎีภาวะผู้นำ” “ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา” “ระบบเปิดในโรงเรียน” “ศาสตร์การจัดการ”
“ปรัชญาการศึกษาในวรรณคดีไทย” และ “ปรัชญาในวรรณคดีไทย”

อารี พันธุ์มณี, รองศาสตราจารย์ ดร.

ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บทความที่เขียนในฉบับนี้คือ “ศาสตราจารย์ ดร.
อี พอล ทอร์เรนซ์”

ขอขอบคุณ

คุณวิสิทธิ์ โรจน์พจนรัตน์

ที่ให้ความอนุเคราะห์จัดพิมพ์วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์ตลอดมา

สารานุกรมศึกษาศาสตร์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ